

รัฐธรรมนูญไทย

ฉบับใหม่

บทวิ... ฉบับนี้... ฉบับแรก โดย อมร รัชศาสตร์ และ สุพจน์ ด้านตระกูล

ผู้กำเนิดรัฐธรรมนูญไทย

ปรีดี พนมยงค์

PRIDI-PHOONSUK
ปรีดี - พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ผู้กำเนิดรัฐธรรมนูญ ไทย

ปรีดี พนมยงค์

คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส
ฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
(๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓)
และในวาระที่องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลอง
บุคคลสำคัญของโลก (ค.ศ. ๒๐๐๐ - ๒๐๐๑)

หนังสือชุดครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโส

ผู้กำเนิกรัฐธรรมนูญไทย ปรีดี พนมยงค์

สันติสุข โสภณศิริ บรรณาธิการ

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN 974-7833-54-9

พิมพ์ครั้งแรก กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ : คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโส ภาคเอกชน

<http://www.pridi.or.th> E-mail : pridi@ffc.or.th

ประธานกรรมการ : สุลักษณ์ ศิวรักษ์

กรรมการและเลขานุการ : พิกพ ธงไชย

ผู้จัดพิมพ์ร่วม : สถาบันปรีดี พนมยงค์

๖๕/๑ สุขุมวิท ๕๕ (ซอยทองหล่อ) เขตวัฒนา (ปณ. สันติสุข) กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

โทรศัพท์ ๓๘๑-๓๘๖๐-๑ โทรสาร ๓๘๑-๓๘๕๔

E-mail : pridi-institute@hotmail.com

ดำเนินการผลิต : โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์

รัฐบาลอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน

ประธาน - พิกพ ธงไชย

บรรณาธิการ - สันติสุข โสภณศิริ

กองบรรณาธิการ - พิกพ ธงไชย สุดใจ พรหมเกิด

ปกหน้า : ลาวินัย อุปอินทร์ ผลงานชื่อ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์

จาก "นิทรรศการภาพศิลปะ รัฐบาลอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์"

เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล

ออกแบบปกและจัดรูปเล่ม : ญาณิศา ประกอบเพียร

ดำเนินการผลิตร่วม : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

๑๘๔๕/๓๒๘ ซ.จรัสลาภ ถ.สิรินธร แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๘๘๑-๑๗๓๔ โทรสาร ๔๒๔-๖๒๘๐

E-mail : cpublish@ffc.or.th <http://www.ffc.or.th>

พิมพ์ที่ เรือนแก้วการพิมพ์ โทรศัพท์ ๔๑๑-๑๕๒๓, ๔๑๒-๖๕๕๒

จัดจำหน่ายโดย บริษัทเคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ ๒๒๕-๕๕๓๖-๔๐

คำนำ

คุณูปการอันสำคัญยิ่งของท่านปรีดี พนมยงค์มิใช่อยู่อตรงการที่ท่านเป็น
ตัวตั้งตัวตีในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศเท่านั้น หากยังอยู่ตรง
การที่ท่านมีจุดมุ่งหมายอันชัดเจนในทางการเมืองที่จะเปลี่ยนการปกครองจาก
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุข

การเสื่อมสลายของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นปรากฏการณ์ทางการเมือง
เมืองที่ต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดาในสังคมโลกหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม แต่
ทั้งนี้มิได้หมายความว่า หลังสิ้นสุดยุคศักดินาแล้ว ยุคประชาธิปไตยจะเกิดขึ้น
ตามมาโดยอัตโนมัติ

ประวัติศาสตร์การเมืองของโลกบอกเราว่า หลังยุคศักดินาก็มีระบอบการ
ปกครองใหม่ๆ เกิดขึ้นหลายรูปแบบ อาทิเช่น ระบอบเผด็จการฟาสซิสต์-
นาซี ระบอบเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพของคอมมิวนิสต์ ระบอบสังคมนิยม
ประชาธิปไตย ระบอบประธานาธิบดี และระบอบสาธารณรัฐแบบต่างๆ

กล่าวสำหรับราชาธิปไตยที่ยังคงดำรงอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยนั้น
ก็มีอยู่ในบางประเทศ สยามรัฐภายหลังวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็เลือก
เดินตามแนวทางการปกครองดังกล่าว และผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการ

วางรูปแบบการปกครองแผ่นดินสยามตามแนวทางนี้ก็คือท่านปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้เขียนรัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยาม

อย่างไรก็ตาม ท่านปรีดี พนมยงค์ มิใช่เป็นเพียงผู้ให้กำเนิดรัฐธรรมนูญ ฉบับแรกของไทยเท่านั้น หากยังสามารถกล่าวได้อีกว่า รัฐบุรุษผู้นี้เป็นผู้ก่อ กำเนิดระบอบรัฐธรรมนูญไทย ซึ่งได้วางแนวทางการปกครองของประเทศไว้ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรก และเป็นบรรทัดฐานของฉบับต่อมา โดยมีสาระ สำคัญอย่างน้อย ๒ ประการคือ

๑. “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” (มาตราแรกใน รัฐธรรมนูญฉบับแรก ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕)

๒. “กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ” (มาตรา ๓ ในรัฐธรรมนูญ ฉบับแรก)

กล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับแรกอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะ ราษฎรในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๙๐ และแน่นอนผู้ที่รับผิดชอบในการ วางแนวรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับแรก ก็คือผู้ที่ เป็น “มันสมอง” ของคณะราษฎร นั้นเอง แม้โดยรูปแบบแล้วรัฐธรรมนูญ ๒ ฉบับแรก (คือรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕) จะไม่เป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ก็ตาม แต่โดยเจตนารมณ์และแนวทางนั้น คณะราษฎรได้ตกลงกันว่า ภายใน ๑๐ ปีหลังจากวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง (แต่ต้องเลื่อนเป็น ๑๕ ปี เพราะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒) ประเทศไทยจะต้อง เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ทั้งรูปแบบและเนื้อหา อันเห็นได้ชัดจาก รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๓ (ฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙) ซึ่งร่างขึ้นในช่วงที่นาย ปรีดี พนมยงค์เป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากมหาสงครามสงบลงไม่ถึงปี

ที่สำคัญคือ รัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับแรก มิใช่มุ่งประชาธิปไตยเพื่อประชา ธิปไตยเท่านั้น หากได้มุ่งหมายที่จะใช้ระบอบประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือสร้าง ประเทศตามหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร ซึ่งท่านปรีดี พนมยงค์ถือว่าเป็น

“ปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยาม” นั่นคือหลักเอกราชทั้งหลาย ได้แก่ เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ หลักความสงบสุข ปลอดภัยในประเทศ หลักความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ หลักสิทธิเสมอภาคทางการเมือง หลักเสรีภาพของพลเมือง และหลักการศึกษา

ยิ่งไปกว่านั้น “มันสมอง” คณะราษฎรได้พยายามสถาปนารัฐธรรมนูญให้เป็นสถาบันหลักของบ้านเมืองคู่กับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในการนี้ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ริเริ่มให้ตราข้อความไว้ในแผ่นคำปฏิญาณในการรับปริญญาตรีของธรรมศาสตร์บัณฑิตว่า บัณฑิตต้องรับใช้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ในธนบัตรหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยรัชกาลที่ ๗ รัชกาลที่ ๘ จนกระทั่งต้นรัชกาลปัจจุบัน ยังกำหนดให้มีรูปพานรัฐธรรมนูญไว้ในวงสีขาวและด้านหลังของธนบัตรอีกด้วย จนเมื่อจอมพลสฤษดิ์ขึ้นเถลิงอำนาจเผด็จการอย่างเบ็ดเสร็จแล้ว จึงให้ตัดดวงตรารัฐธรรมนูญออกจากธนบัตร ซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธระบอบรัฐธรรมนูญอย่างสิ้นเชิง

ดังนั้นธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรสมัยรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ (พ.ศ. ๒๕๐๒) สมัยรัฐบาลจอมพล ถนอม (พ.ศ. ๒๕๑๕) สมัยรัฐบาลคณะปฏิรูป (พ.ศ. ๒๕๒๐) และสมัยรัฐบาล รสช. (พ.ศ. ๒๕๓๔) จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญ แต่เป็นกฎหมายของนักเผด็จการที่พยายามฝืนกลั้วประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยซึ่งไม่อาจฝืนได้สำเร็จ การปฏิวัติของประชาชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กิตติ การลุกฮือของประชาชน ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๓๕ กิตติ ล้วนเป็นขบวนการประชาชนต่อต้านเผด็จการ และเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ ซึ่งในทางรูปแบบก็คือ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนั่นเอง (ฉบับ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐)

ในที่นี่มีข้อสังเกตว่า แม้สังคมไทยได้เข้าสู่ยุคปฏิรูปทางการเมืองแล้ว แต่ก็ยังไม่มีท่าทีว่า รัฐบาลจะสนับสนุน ส่งเสริมในทางสังคมและวัฒนธรรมให้

รัฐธรรมนูญเป็นสถาบันสำคัญของบ้านเมือง เทียบเท่าสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับที่ได้พยายามมาแล้วในยุคของคณะราษฎร อย่างน้อยก็ควรให้มีดวงตรารัฐธรรมนูญกลับมาอยู่ในวงสีขาวของธนบัตร เพื่อประกาศว่า บัดนี้ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคประชาธิปไตยในรูปแบบอย่างถาวรแล้ว

อย่างไรก็ตาม สำหรับท่านปรีดี พนมยงค์แล้ว รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Written Constitution) เป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่คงทนถาวร หากประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขันเพื่อสร้างให้เกิดสิ่งทีเรียกว่า **ประเพณีรัฐธรรมนูญ** (Constitutional Customs) ซึ่งซาบซึมอยู่ในสายเลือดของคนไทยยุคใหม่จนกลายเป็นประเพณีสืบต่อไปยาวนาน โดยไม่มีกลุ่มนักการเมืองนำเผ่ากลุ่มใดมาลบล้างทำลายได้ แม้มิได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม

โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณนายปรีดี พนมยงค์ฯ ขอขอบพระคุณ **ศ. ดร. อมร รัชชาติย์ และ คุณสุพจน์ ด้านตระกูล** เป็นอย่างสูงที่กรุณามอบบทความ “รัฐธรรมนูญสามฉบับแรก วิวัฒนาการของแนวคิดประชาธิปไตยสมัย ดร. ปรีดี พนมยงค์” และ “หมายเหตุเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญสามฉบับ” ตามลำดับสำหรับตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับของคณะราษฎรได้กระจ่างชัดขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้แนวคิดประชาธิปไตยของสังคมไทยมีวิวัฒนาการก้าวไปข้างหน้าในสหัสวรรษใหม่ ทั้งนี้ โดยมีแนวคิดรัฐธรรมนูญของท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นกรณีศึกษาอันทรงคุณค่ายิ่ง

โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
สำหรับเด็กและเยาวชน

ที่ กท 0804/3367

กระทรวงการต่างประเทศ
ถนนศรีอยุธยา กทม. 10400

23 พฤศจิกายน 2542

เรื่อง องค์การยูเนสโกประกาศให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็น
บุคคลสำคัญของโลก
เรียน ประธานคณะกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การยูเนสโก
(ดร.วิเชียร วัฒนคุณ)
อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ ทม 0701/4392 ลงวันที่ 24 กันยายน 2542

ตามหนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่อ้างถึงแจ้งมติของคณะกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การยูเนสโก มอบหมายให้ ดร. วิเชียร วัฒนคุณ ประธานอนุกรรมการฯ และ
ดร.ประณีต ภูมิถาวร อนุกรรมการและเลขานุการ เดินทางไปร่วมสังเกตการณ์และติดตามการประชุมคณะกรรมการ
บริหาร ครั้งที่ 157 ขององค์การยูเนสโก ระหว่างวันที่ 5 - 22 ตุลาคม 2542 ความแจ้งอยู่แล้วนั้น

กระทรวงการต่างประเทศได้รับรายงานจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปารีสว่า เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2542
ที่ประชุมคณะกรรมการ (Commission) 1 ของการประชุมสมัชชาสามัญ (General Conference) ขององค์การยูเนสโก
ได้พิจารณารับรองการเสนอให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ รัฐบาล
อาร์ژ เป็นบุคคลสำคัญของโลก ตามการเสนอของคณะกรรมการบริหาร (Executive Board) และ เมื่อวันที่ 16
พฤศจิกายน 2542 ในที่ประชุมสมัชชาสามัญ (General Conference) ครั้งที่ 30 ขององค์การยูเนสโก ได้มีมติประกาศ
ให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาร์ژ เป็นบุคคลสำคัญของ
โลกอย่างเป็นทางการแล้ว และจะมีการจัดพิมพ์การเฉลิมฉลองบุคคลและเหตุการณ์สำคัญเป็นรูปเล่มเพื่อแจกจ่าย
ประเทศสมาชิกขององค์การยูเนสโกต่อไปโดยองค์การยูเนสโกจะเข้าร่วมเฉลิมฉลองด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

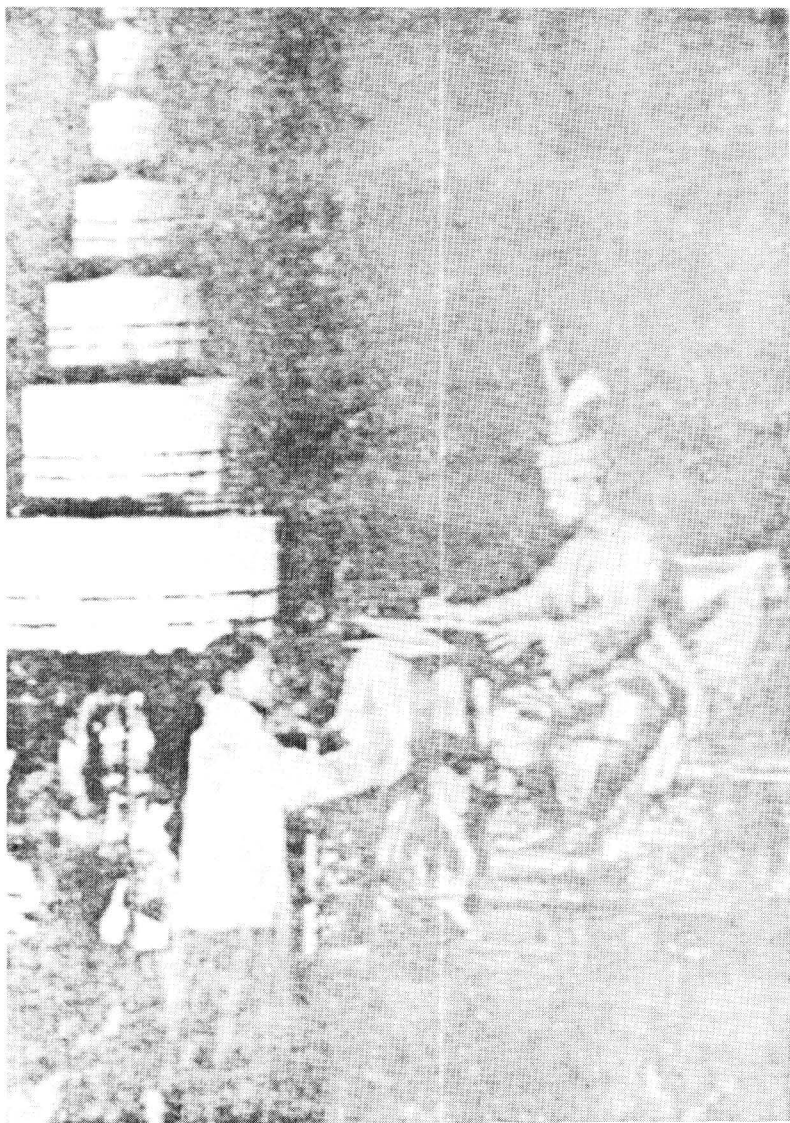
(นายซูชัย เกษมสันติ)

รองปลัดกระทรวงฯ ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

กรมองค์การระหว่างประเทศ
กองการสังคม
โทร. 643-5065, 643-5066
โทรสาร 643-5064

สารบัญ

- รัฐธรรมนูญสามฉบับแรก
วิวัฒนาการของแนวคิดประชาธิปไตย
สมัย คร. ปรีดี พนมยงค์ : อมร รักษาสัตย์ ๑
- หมายเหตุเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญสามฉบับ :
สุพจน์ ด้านตระกูล ๙
- ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้น
กับการร่างรัฐธรรมนูญ : ปรีดี พนมยงค์ ๒๓
- รัฐธรรมนูญไทยสามฉบับแรก ๕๗

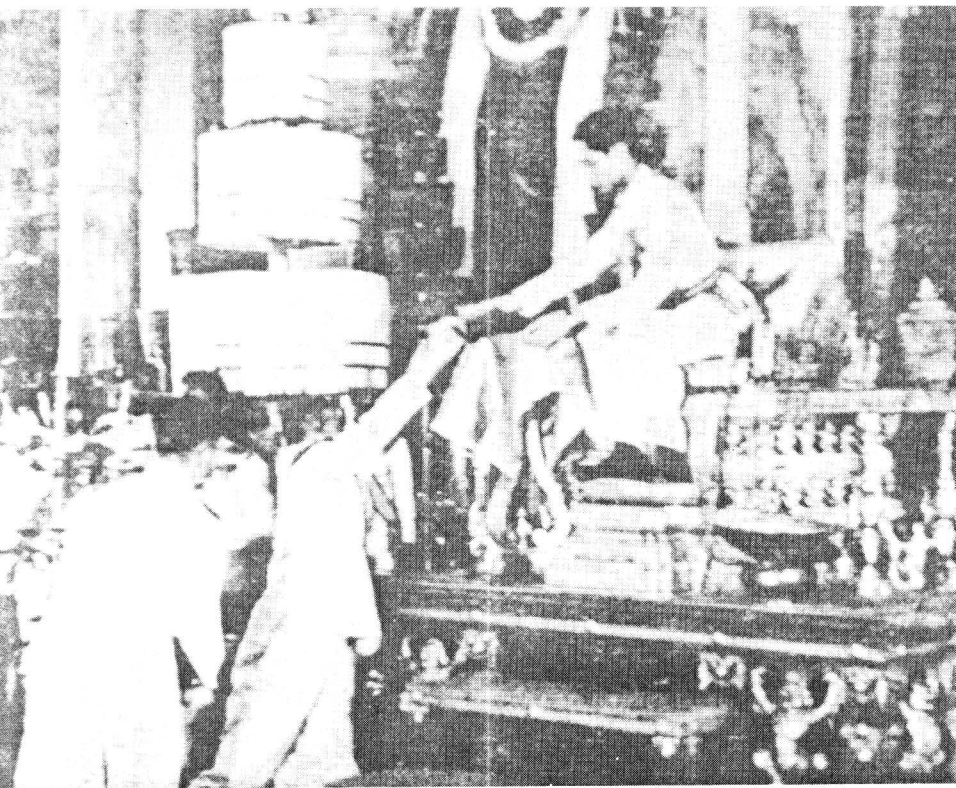
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

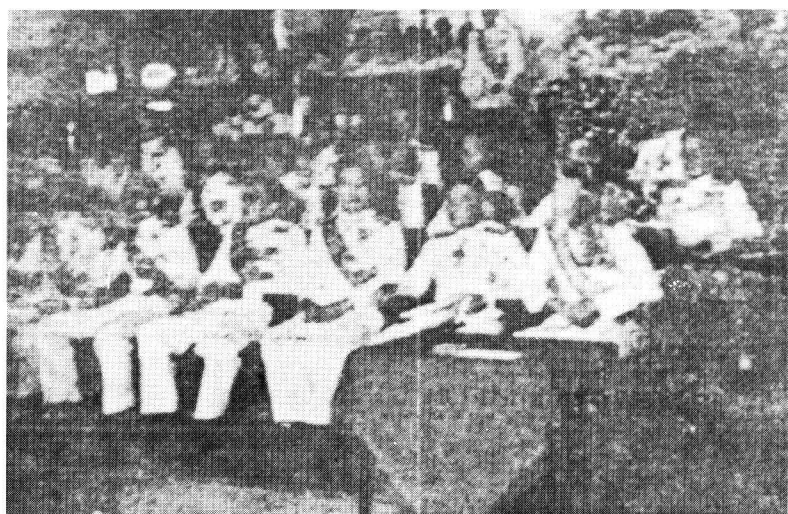
(ภาพจากหนังสือ ชีวิตและงานของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ โดยสุพจน์ ตำนตระกูล)

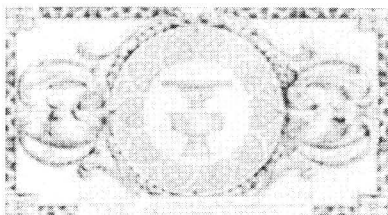
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
กำลังลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๕
(ภาพจากหนังสือ ชีวิตและงานของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ โดยสุพจน์ ด้านตระกูล)

ท่านปรีดีกำลังรับพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๕
จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๕
(ภาพจากหนังสือ ชีวิตและงานของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ โดยสุพจน์ ด่านตระกูล)

ท่านปรีดี พนมยงค์ กับคณะรัฐมนตรี
ในวันรับพระราชทานรัฐธรรมนุญ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙
(ภาพจากหนังสือ ชีวิตและงานของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ โดยสุพจน์ ตำนตระกูล)

สมัยรัชกาลที่ ๗ รัชกาลที่ ๘ จนกระทั่งต้นรัชกาลปัจจุบันกำหนด
ให้มีรูปพานรัฐธรรมนูญไว้ในวงสีขาว (ลายน้ำ) และด้านหลังของธนบัตร

งานฉลองรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๗

ทำเป็นรูปพระยาพลพลพยุหเสนาและปรีดี พนมยงค์ ชูพานรัฐธรรมนูญ

(ภาพจากหนังสือ ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์,

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ วัน

แห่งการอัญมณของผู้ประศาสน์การปรีดี พนมยงค์)

รัฐธรรมนูญสามฉบับแรก
วิวัฒนาการของแนวคิดประชาธิปไตย
สมัย ดร. ปรีดี พนมยงค์

อ ม ร ร ัก ข า ส ัต ย

บทความนี้มุ่งจะวิเคราะห์วิวัฒนาการของแนวคิดประชาธิปไตยที่ปรากฏอยู่ใน
รัฐธรรมนูญสามฉบับแรกคือ

- ๑) พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งตราขึ้นเมื่อ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕
- ๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งประกาศใช้เมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕
- ๓) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๔ ซึ่งตราขึ้นเมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๔๘๔

รัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับนี้เกิดขึ้น ในสมัยที่ ดร. ปรีดี พนมยงค์ มีบทบาทสำคัญ
ในคณะราษฎร ในปี ๒๔๗๕ และเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งที่ ๓ โดยจะไม่
วิเคราะห์ว่า ท่านปรีดีได้มีบทบาทในการเขียนรัฐธรรมนูญเหล่านี้มากน้อยเพียงใด บริบท
ทางการเมืองในขณะที่ยังเขียนเป็นอย่างไร หรือท่านเองมีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง กล่าวคือ
จะดูจากตัวบทบัญญัติอย่างเดียว โดยสันนิษฐานว่า ท่านปรีดีมีบทบาทสำคัญในการเขียน
รัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับนั้น เพราะไม่มีเวลาจะสืบสวนเบื้องหน้าเบื้องหลัง หรือเจาะเข้าไป
ค้นหาความคิดของท่านได้ ประเด็นต่างๆ ที่จะนำมาเสนอในเรื่องนี้ มีดังนี้

๑. ชื่อรัฐธรรมนูญกับวิวัฒนาการทางความคิดทางการเมืองของไทย

ก่อนอื่นโปรดสังเกตว่า รัฐธรรมนูญฉบับแรกมีชื่อว่า “พระราชบัญญัติธรรมนูญการ

ปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว...” ส่วนฉบับที่ ๒ เรียกว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม...” จะเห็นได้ว่าฉบับแรกถือว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายชนิดเดียวกับพระราชบัญญัติ หรือจะว่ารัฐธรรมนูญคือพระราชบัญญัติชนิดหนึ่งก็ได้ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดแบบคนอังกฤษที่ถือว่า มติหรือการกระทำของรัฐสภา (An Act of Parliament) มีศักดิ์ศรีเหมือนกัน หรืออาจพูดได้ว่า รัฐธรรมนูญมิได้มีความสูงส่งเหนือกฎหมายอื่น เพียงมีการยกฐานะรัฐธรรมนูญเหนือกฎหมายอื่นแน่ชัดในฉบับที่ ๒ มาตรา ๖๑ (ส่วนฉบับที่ ๓ มีชื่อต่างกับฉบับที่ ๒ ตรงที่ชื่อประเทศซึ่งเปลี่ยนจากสยามเป็นไทยตามที่แก้ไขรัฐธรรมนูญไว้ตั้งแต่ปี ๒๔๘๒)

๒. พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์

พระราชปรารภอันเป็นคำนำในธรรมนูญฉบับแรกมีข้อความว่า “โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามเพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญขึ้น และโดยที่ได้ทรงยอมรับตามคำขอร้องของคณะราษฎร...” แสดงว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงยอมรับที่จะอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งในช่วงนั้นได้มีการอธิบายกันว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือ Absolute Monarchy มาเป็นแบบมีกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญหรือ Constitutional Monarchy ซึ่งพระมหากษัตริย์จะมีอำนาจจำกัดอยู่เฉพาะเท่าที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเรียกว่า Limited Monarchy หรือปรมาณาญาสิทธิราชย์ ดังปรากฏในมาตรา ๒ ของฉบับที่ ๒ และมาตรา ๓ ของฉบับที่ ๓ (ดูข้อต่อไป)

๓. อำนาจอธิปไตยเป็นของใครหรือมาจากใคร

ธรรมนูญฉบับแรกใช้ข้อความว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” ส่วนฉบับที่ ๒ มาตรา ๒ และฉบับที่ ๓ มาตรา ๒ ใช้ข้อความเกือบเหมือนกันว่า “อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม (ไทย) พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

นับว่าเป็นการเปลี่ยนถ้อยคำที่สำคัญมาก คือ

๑) ใช้คำว่าอธิปไตยเป็นครั้งแรก

๒) เปลี่ยนจากหลักการที่ว่าอำนาจสูงสุด (อธิปไตย) เป็นของราษฎรทั้งหลายมา

เป็น “ย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม” เพราะถ้าอำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรหรือประชาชนๆ ก็มีสิทธิและอำนาจมากตลอดเวลา ส่วนคำว่า “ย่อม” และ “มาจาก” ทำให้ความเป็นเจ้าของผู้มีอำนาจสิทธิขาดลดลง โดยเฉพาะพวกที่เป็นนักการเมืองก็มักจะตีความว่าพวกเขาได้รับเลือกตั้ง (แม้บางครั้งได้รับการคัดเลือกโดยผู้มีอำนาจ) มาเป็นผู้แทนราษฎรแล้วก็เท่ากับได้รับมอบอำนาจจากประชาชนไปทำการปกครองประเทศแล้ว ประชาชนอย่ามายุ่งเกี่ยวเรียกร้องอะไรนอกสภาอีก

แนวคิดที่ว่า “อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน” ทำให้เกิดการปกครองประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) คือมีตัวแทนไปทำหน้าที่ปกครองประเทศ ส่วนแนวคิดที่ว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน” เป็นหลักที่คิดว่าอำนาจเป็นของปวงชนตลอดเวลา ถือเป็นหลักของประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Participative Democracy) ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับแรกและฉบับปัจจุบัน (๒๕๔๐) จึงตรงกันในเรื่องการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา

อย่างไรก็ดีน่าสังเกตว่าในมาตรา ๒ ของฉบับแรก บัญญัติว่า “ให้มีบุคคลและคณะบุคคลเป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎร ตามที่จะได้กล่าวต่อไปในรัฐธรรมนูญคือ (๑) กษัตริย์ (๒) สภาผู้แทนราษฎร (๓) คณะกรรมการราษฎร (๔) ศาล ซึ่งหมายถึงว่าบุคคลตาม ๑-๔ จะใช้อำนาจแทนราษฎร และบุคคล ๔ พวกนี้ดูไปจะคล้ายกับหลักรัฐธรรมนูญอังกฤษ ที่ถือว่าอำนาจอธิปไตยอยู่ที่พระมหากษัตริย์และสภา (The King in Council) คือ กษัตริย์ สภาขุนนาง และสภาสามัญ (โดยสภาขุนนางมีตุลาการรวมอยู่ด้วย)

๔. พระราชฐานะของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

รัฐธรรมนูญฉบับแรกได้ตราเรื่อง “กษัตริย์” ในหมวด ๒ ถึง ๕ มาตรา ว่า ทรงเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ การสืบมรดกให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ถ้ากษัตริย์ปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ให้คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ใช้สิทธิแทน กษัตริย์จะถูกฟ้องร้องคดีอาญาไม่ได้ให้เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัย การกระทำใดๆ ของกษัตริย์ต้องมีการการราษฎรผู้หนึ่งลงนามตามความยินยอมของคณะราษฎรจึงจะใช้ได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ (มาตรา ๓ ถึง ๗)

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ และ ๓ มีข้อความที่ละเอียดและใช้ถ้อยคำที่เป็นการถวายพระเกียรติมากขึ้น แต่โดยสาระก็คล้ายกันเว้นแต่ฉบับที่ ๒ มาตรา ๑๑ บัญญัติว่า “พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปโดยกำเนิดหรือโดยแต่งตั้งก็ตาม ย่อมดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมือง” ซึ่งในฉบับที่ ๓ และฉบับต่อมาไม่ได้บัญญัติไว้ ข้อความนี้เรียกกันทั่วไปว่า “ห้ามเจ้าเล่นการเมือง” ก็เกิดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติแม้อาจจะถือว่าขัดต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลซึ่งควรจะมิเท่าเทียมกันตามที่บัญญัติไว้ในมาตราอื่น ถ้าจะห้าม (ตามประเพณี) ก็ควรจะห้ามเฉพาะพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งทำหน้าที่แทนองค์พระประมุขในหน้าที่ราชการ อย่างในอังกฤษจะถือว่าพระบรมวงศ์ที่อยู่ในทำเนียบ Civil list อยู่เหนือการเมือง ท่านเหล่านั้นจะได้รับเงินประจำตำแหน่ง ดังนั้นจะไม่มีตำแหน่งและยศในราชการอีก หรือกล่าวได้ว่าเป็นการห้ามตามกฎหมายก็ได้

พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะทรงพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภานั้น ปรากฏว่า ในฉบับแรกมาตรา ๘ ทรงมีเวลาพิจารณาเพียง ๗ วัน แต่ฉบับที่ ๒ (มาตรา ๓๔) และ ๓ (มาตรา ๒๑) ได้เพิ่มเวลาเป็นหนึ่งเดือน ต่างกับรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ (มาตรา ๔๔) ทรงมีเวลาที่จะทรงพิจารณาได้ถึง ๔๐ วัน

๔. อำนาจนิติบัญญัติอยู่ที่สภาเดียวหรือสองสภา

ธรรมนูญฉบับแรกบัญญัติให้มีสภาเดียว แต่จะมีสมาชิก ๒ ประเภทเป็นการชั่วคราว (มาตรา ๑๐) ส่วนฉบับที่สองก็บัญญัติให้มีสภาเดียวแต่ให้มีสมาชิก ๒ ประเภททั้งเลือกตั้งและแต่งตั้ง แต่ประเภทแต่งตั้งนั้นต่อไปจะสิ้นสุดลงตามเงื่อนไขในบทเฉพาะกาล (ม.๖๕)

ส่วนฉบับที่ ๓ (มาตรา ๑๗) กำหนดให้มีสองสภา คือมีสภาผู้แทนราษฎรและพฤฒิสภา นับเป็นการเปลี่ยนหลักการที่สำคัญ ข้อนี้ น่าสังเกตคือพฤฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๔ มีลักษณะค่อนข้างจะเหมือนกับวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ในสาระสำคัญ คือ มาจากการเลือกตั้งและมีคุณสมบัติเกือบเหมือนกัน แต่รายละเอียดอื่นต่างกัน เช่นมีจำนวน ๘๐ คน มาจากการเลือกตั้งทางอ้อม มีสิทธิกลั่นกรองกฎหมายของสภาผู้แทนราษฎรในระยะเวลาเพียง ๓๐ วัน (มาตรา ๕๔) อาจขอแก้ไขและอาจถูกสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบได้ (มาตรา ๕๒) มีสิทธิควบคุมรัฐบาลและตั้งกระทู้ (มาตรา ๕๖-๕๗) แต่การ

ลงมติไม่ไว้วางใจให้ทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา (มาตรา ๖๙)

๖. คณะกรรมการราษฎรเป็นองค์กรพิเศษ

ตามรัฐธรรมนูญฉบับแรกให้มืองค์กรพิเศษขึ้นเรียกว่า “คณะกรรมการราษฎร” ซึ่งต่อมาได้ยกเลิกไปเมื่อตรารัฐธรรมนูญฉบับที่สองและฉบับต่อๆ มาก็ไม่มีอีก ดังนั้นจึงมีอายุงานเพียง ๕ เดือน แต่ได้มีการวิจารณ์กันมากว่าคืออะไรมีลักษณะอย่างไร

ตามรัฐธรรมนูญฉบับแรก คณะกรรมการราษฎรมีฐานะพิเศษเป็นเสมือนคณะกรรมการบริหารของสภาผู้แทนราษฎรเพราะสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ตั้งประธานกรรมการแล้วประธานเป็นผู้เลือก ส.ส. อีก ๑๔ คน มาร่วมเป็นกรรมการเมื่อสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วย คณะกรรมการราษฎรนี้ต้องดำเนินกิจการตามนโยบายของสภา และสภามีอำนาจเชิญให้ออกได้ตลอดเวลา (มาตรา ๓๓) แต่คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจออกกฎหมายได้เมื่อมีการฉีกเงินแล้วนำมาให้สภารับรอง

คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจเหนือฝ่ายราชการประจำ แต่มิใช่คณะรัฐมนตรีเพราะยังไม่มีมีการตั้งคณะรัฐมนตรีมารับผิดชอบอำนาจบริหาร อาจพูดได้ว่า รัฐธรรมนูญมิได้แยกอำนาจบริหารไว้ต่างหากจากสภา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า คล้ายระบบอังกฤษที่หลอมรวมอำนาจนิติบัญญัติและบริหารไว้ที่สภาสามัญและคณะรัฐมนตรี และหลอมอำนาจนิติบัญญัติกับตุลาการไว้ที่สภาขุนนาง โดยมี LORD CHANCELLOR เป็นตัวเชื่อมของทุกสถาบัน ถือเป็นคล้ายสมุห์ราชมณฑลเศียร ประธานสภาขุนนาง ประธานศาลฎีกา และรัฐมนตรียุติธรรมพร้อมกันไป

ส่วนราชการประจำให้มีเสนาบดีกระทรวงต่างๆ ที่รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎรในกิจการทั้งปวง โดยจะทำสิ่งใดฝ่าฝืนต่อคำสั่งหรือระเบียบการของคณะกรรมการราษฎรหรือที่ธรรมนูญไม่อนุญาตไม่ได้ ถือว่าเป็นโมฆะ (มาตรา ๓๑) นอกจากนี้คณะกรรมการราษฎรจะเป็นผู้แนะนำการตั้ง การถอดเสนาบดีต่อกษัตริย์ (มาตรา ๓๕) คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจให้อภัยโทษเมื่อขอพระบรมราชานุญาตแล้ว (มาตรา ๓๐) มีอำนาจเจรจากับเมืองกับต่างประเทศและถวายแนะนำการให้สัตยาบันสัญญาทางพระราชไมตรี (มาตรา ๓๖) รวมทั้งการประกาศสงคราม (มาตรา ๓๗)

จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการราษฎรเป็นการจัดองค์กรปกครองรูปพิเศษ เป็นเสมือน

คณะกรรมการบริหารของสภาคือ มีอำนาจทั้งทางนิติบัญญัติและควบคุมการบริหารของรัฐมนตรีโดยไม่มีคณะรัฐมนตรี จึงไม่เหมือนคณะรัฐมนตรีของอังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา หรือฝรั่งเศส หรือรัสเซียภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น ซึ่งอำนาจสูงสุดในทางปฏิบัติ อยู่ที่คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์ ส่วนองค์การบริหารที่เป็นทางการของสหภาพโซเวียตในขณะนั้นคือคณะรัฐมนตรีกลับไม่มีอำนาจบริหารที่แท้จริง

๗. ความเป็นอิสระของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและความสัมพันธ์กับพรรค

ส.ส. ได้มีเอกสิทธิ์ที่จะอภิปรายหรือลงคะแนนเสียงและจะไม่ถูกจับกุมมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรก (มาตรา ๒๔) และขยายความมากขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ และ ๓

แต่รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ (มาตรา ๒๐) ได้วางหลักสำคัญไว้ ๓ อย่างคือ “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวสยาม มิใช่แทนแต่เฉพาะผู้ที่เลือกตั้งตนขึ้นมา ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใดๆ”

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๓ (มาตรา ๓๖) ได้วางหลักเดียวกันนี้สำหรับสมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทน ทั้งที่ขณะนั้นได้มีการตั้งพรรคการเมืองแล้วตามที่อนุญาตไว้ในมาตรา ๑๔ จึงนับว่าเป็นปัญหาที่สับสนกันอยู่ว่า ส.ส. ซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคจะต้องอยู่ในอาณัติของพรรคอย่างไรบ้าง แม้รัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ จะมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นแต่ประเด็นนี้ก็ยังคงก่อปัญหาอยู่เนืองๆ

๘. ศาลและอำนาจตุลาการ

ในขั้นต้นรัฐธรรมนูญฉบับแรกใช้คำว่า “ศาล” อย่างเดียว และมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๔ มาตราเดียวอย่างสั้นๆ ว่า “การระงับข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานี้” แต่เป็นการให้หลักการสำคัญไว้

ส่วนฉบับที่ ๒ เริ่มใช้คำว่า “พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมาย” (มาตรา ๘) และมีรายละเอียดเพิ่มเป็น ๓ มาตรา โดยเฉพาะมาตรา ๕๘ บัญญัติว่า “การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมายและในนามพระมหากษัตริย์”

ส่วนฉบับที่ ๓ มีการใช้คำว่า อำนาจตุลาการมากขึ้น และมีบทบัญญัติเพิ่มขึ้นเป็น ๕ มาตรา ส่วนมาตราหลักคือมาตรา ๘๐ มีข้อความคล้ายมาตรา ๕๘ ของฉบับที่ ๒ นอกจากใช้คำว่า “ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ และวางระบบบริหารงานบุคคลของศาลขึ้น

ความจริงการใช้คำว่า “ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์” นี้มิได้หมายความว่า จะให้สถาบันศาลหรือตัวบุคคลมีความสูงส่งเหนือสถาบันราชการอื่นหรือข้าราชการฝ่ายอื่น แต่หมายถึงว่า ตุลาการจะต้องพิจารณาวินิจฉัยกรณีไปตามกฎหมาย ซึ่งได้ทรงลงพระปรมาภิไธยไว้แล้ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเพื่อให้กฎหมายที่ทรงลงพระนามแล้วมีการนำไปใช้จริงต่างกับราชการฝ่ายนิติบัญญัติและราชการฝ่ายบริหารที่เป็นฝ่ายเตรียมกฎหมายไปกราบบังคมทูลให้ทรงลงพระปรมาภิไธย ดังนั้นงานในฝ่ายนิติบัญญัติและบริหาร (บางส่วน) จึงทำไปก่อนมีพระปรมาภิไธย ข้าราชการฝ่ายอื่นก็เป็นข้าราชการของประเทศ อยู่ภายใต้บังคับพระประมุขเดียวกัน ที่ถูกควรจะใช้คำว่ารัฐบาลของพระเจ้าอยู่หัว (His Majesty) ฝ่ายค้านผู้จงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัว (Loyal Opposition) ข้าราชการของพระเจ้าอยู่หัว (King's Civil Servants) ให้มากขึ้น ในระบอบประชาธิปไตยทุกประเทศ ไม่เคยมีหลักการว่าอำนาจตุลาการสูงส่ง หรือสำคัญกว่าอำนาจนิติบัญญัติหรืออำนาจบริหาร ที่จริงองค์อำนาจสูงสุดคือประชาชน

๔. การตีความรัฐธรรมนูญ

ธรรมนูญฉบับแรกไม่ได้กล่าวถึงความสูงสุดของรัฐธรรมนูญเหนือกฎหมายอื่น และไม่ได้ตั้งองค์กรเพื่อการตีความ ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับที่สองได้กล่าวไว้ในมาตรา ๖๑ ว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดๆ มีข้อความแย้งหรือขัดแก่อรัฐธรรมนูญ...เป็นโมฆะ” และมาตรา ๖๒ ให้ “สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้” ซึ่งเป็นหลักการที่ดีเพราะสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีสภาเดียวย่อมตีความและชี้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ถูกใจประชาชน ถ้าสภาผู้แทนฯ ได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนเหมือนสภาผู้แทนฯ ของอังกฤษหรือฝรั่งเศส และถือหลักว่าการกระทำของรัฐสภา (Act of Parliament) คือการตัดสินใจของประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับที่สามได้ให้รายละเอียดมากขึ้นคือมาตรา ๘๖ ให้รัฐสภามีสิทธิ

เด็ดขาดในการตีความ มาตรา ๘๗ ให้กฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญใช้บังคับมิได้ และมาตรา ๘๘ ว่า ถ้าศาลเห็นว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญ ให้ส่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ๑๕ คนตีความ อันเป็นการแยกอำนาจตีความออกเป็น ๒ องค์การ

สรุป

จะเห็นได้ว่าในสมัยที่ ดร. ปรีดี พนมยงค์ มีบทบาทสำคัญต่อการวางหลักเกณฑ์และมาตรการในการปกครองประเทศนั้น ท่านได้ช่วยทำรัฐธรรมนูญถึง ๓ ฉบับ โดยฉบับแรกทำกันโดยรวดเร็วหลังปฏิวัติเพียง ๒-๓ วัน แต่ก็ได้ให้กรอบระบบการปกครองไว้ครบถ้วน นอกจากกรณีคณะกรรมการราษฎรที่ยังไม่ชัดเจนนัก ส่วนฉบับที่สองซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรได้วางหลักเรื่องการเมืองการมีสภาผู้แทนราษฎรสภาเดียว แต่ในขั้นแรกให้มีสมาชิก ๒ ประเภท รัฐธรรมนูญนี้คงเป็นที่ถูกใจของคณะรัฐประหาร ๒๔๙๐ มาก จึงได้นำมาใช้ใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๐๐ ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๓ แม้จะได้มีการเตรียมการกันมานานและตราขึ้นใช้เมื่อ ๙ พฤษภาคม ๒๔๙๙ ก็มีโอกาสดำเนินการได้จริงสั้นมากเพราะเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองจากกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๔๙๙ และต่อมาก็ถูกรัฐประหารล้มรัฐธรรมนูญเมื่อ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๙ จึงไม่อาจประเมินคุณค่าของรัฐธรรมนูญฉบับที่สามได้ อย่างไรก็ตามก็สังเกตเห็นได้ชัดว่าเกิดวิวัฒนาการแก่อำนาจอธิปไตยทั้งสามสาขามากขึ้น คือมีสองสภา มีระบบคณะรัฐมนตรีที่ดีขึ้น ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพเพิ่มขึ้น มีพรรคการเมืองได้ มีระบบศาลและการบริหารศาลที่ดีขึ้น

เรียกได้ว่าในช่วง ๑๔ ปีภายใต้การนำของท่าน ดร. ปรีดี ระบอบรัฐธรรมนูญของไทยได้ก้าวหน้าขึ้นมาก หากไม่มีการปฏิวัติรัฐประหารมาขัดจังหวะ การเมืองไทยก็คงจะมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพมากกว่านี้ จึงขอสดุดีในคุณงามความดีของท่านมา ณ โอกาสนี้

๒๙ กันยายน ๒๕๔๒

ศ. ดร. อมร รัชชาติย์, ราชบัณฑิต

ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

นายกสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

หมายเหตุเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญสามฉบับ

สุ พ จ ณ์ ค ำ น ต ร ะ กู ล

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นายปรีดี พนมยงค์ หนึ่งในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองและเป็นผู้รับผิดชอบในด้านการเมือง ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เขียนคำแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองและร่างรัฐธรรมนูญ การปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้เรียกการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นว่า **ระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ**^(๑) คือ เปลี่ยนจากระบอบที่กษัตริย์มีอำนาจอย่างล้นพ้นมาเป็นการจำกัดภายใต้รัฐธรรมนูญ

ในทหระณะของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อความหมายของคำว่าระบอบประชาธิปไตย นั้น ท่านหมายถึงประชาธิปไตยรอบด้าน คือ เศรษฐกิจประชาธิปไตย การเมืองประชาธิปไตย และวัฒนธรรมหรือทหระณะสังคมประชาธิปไตย^(๒) ท่านจึงได้ระบุไว้อย่างหนักแน่น ในมาตรา ๑ แห่งธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวว่า **อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย**^(๓) อันหมายถึงอำนาจทางการเมือง อำนาจทางเศรษฐกิจ และอำนาจทางวัฒนธรรมหรือทหระณะสังคม

ในสามอำณาดังกล่าวข้างบนนี้ อำนาจเศรษฐกิจเป็นอำนาจพื้นฐาน ส่วนอำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรม หรือทหระณะสังคมเป็นอำนาจเมืองบน

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อเข้ามิด ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงอำนาจเมืองบนบางส่วนที่เรียกว่าการเมือง คือจากการเมืองที่กษัตริย์มีอำนาจล้นพ้นมาเป็นการจำกัดให้อยู่ภายใต้กฎหมายที่เรียกว่าธรรมนูญการปกครอง ส่วน

อำนาจทางเศรษฐกิจอันเป็นอำนาจพื้นฐานยังคงอยู่กับกลุ่มอำนาจเก่าอยู่เช่นเดิม และพร้อมกับที่อำนาจทางวัฒนธรรมหรือทรงสนะสังคมก็ยังคงเป็นวัฒนธรรมและทรงสนะสังคมศักดินาอยู่เช่นเดิมเช่นกัน นายปรีดี พนมยงค์จึงเรียกการเปลี่ยนแปลงการปกครองในเช้ามีดวันนั้นว่า เป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ

แต่โดยที่ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่ได้แสดงเจตนารมณ์ออกมาทางแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร ได้อ่านประกาศต่อหน้าแถวทหารและประชาชนในเช้ามีดวันนั้นคือประชาธิปไตยรอบด้าน^(๔)

ดังนั้นในเวลาต่อมา นายปรีดี พนมยงค์จึงได้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเพื่อแปรเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจศักดินาและทุนนิยมที่เฟื่องแตกหน่ออ่อน มาเป็นเศรษฐกิจแบบการสหกรณ์ แต่ไม่เหมือนกับสหกรณ์ดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ สหกรณ์ที่คิดใหม่ได้วางหลักไว้ครบรูป เป็นสหกรณ์ทั้งในการที่ทำให้เกิดทรัพย์ หมายความว่า เราจะหาเครื่องมือช่วยเหลือทั้งในทางเทคนิคในการกลีกรรรมด้วย และช่วยจนการเคลื่อนที่ หมายความว่า ช่วยในการให้สินค้าจำหน่ายไป ตลอดจนการที่จะหาของรับประทานด้วย ซึ่งหมายความว่า เป็นสหกรณ์ที่จะหมุนรอบตัวโดยครบรูป^(๕)

นายปรีดี พนมยงค์ได้ให้เหตุผลในการวางรูปเศรษฐกิจแบบใหม่นี้ว่า “การบำรุงความสุขของราษฎรนี้เป็นจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ของข้าพเจ้าในการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาที่จะเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายองค์ ซึ่งเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เลือกนอกเท่านั้น ข้าพเจ้ามุ่งต่อสาระสำคัญคือบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร และถือว่า รัฐธรรมนูญเปรียบประดุจกุญแจที่จะไขประตูเปิดช่องทางให้ราษฎรได้มีส่วนมีเสียงในการปกครองให้จัดถูกต้องตามความต้องการของตน และเมื่อประตูที่กีดกันอยู่ได้เปิดออกมาแล้ว รัฐบาลก็ต้องนำราษฎรผ่านประตูนั้นเข้าไปสู่สุขภูมิแห่งความสุขสมบูรณ์ มิใช่นำให้ราษฎรเดินถอยหลังเข้าคลอง”^(๖)

อนึ่ง ก่อนที่นายปรีดี พนมยงค์จะร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้รับสั่งให้เข้าเฝ้าพร้อมกับนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เพื่อทรงซักถามแนวทางเศรษฐกิจ และพระองค์ได้รับสั่งชมเชยเห็นชอบด้วย และรับสั่งต่อไปว่า

พระองค์ชอบแบบไซเซยลิสต์ จึงรับสั่งให้หลวงประดิษฐา ไปจัดการเขียนโครงการขึ้น^(๗)

โดยวิธีการเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญอีกก้าวหนึ่ง เป็นระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ และจึงจะสามารถสร้างความสุขสมบูรณ์ให้กับประชาชนได้ ตามเจตนารมณ์ของแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ประชาธิปไตยทางการเมืองโดยนิตินัย เช่น มีเสรีภาพ มีการเลือกตั้ง มีระบบรัฐสภา ทำให้ประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่ เพราะในทางพฤตินัย ผู้ใดมีทุนมากก็สามารถใช้สิทธิประชาธิปไตยได้มากกว่าคนมีทุนน้อยและผู้ไร้สมบัติยากจน ประชาธิปไตยจะสมบูรณ์ก็ต้องให้ปวงชนมีความเสมอภาคกัน ในทางปฏิบัติในการนั้นก็จำเป็นต้องให้ปัจจัยการผลิตทั้งหลายเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของสังคม^(๘)

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ผู้แทนคณะราษฎรจำนวน ๗ นาย คือพระยาสุรยทนต์เสนา พระประสงค์พิทยายุทธ หลวงวิระโยธา หลวงประดิษฐ์มนูธรรม นายประยูร ภมรมนตรี นายจรรยา ฌ บางช้าง และนายสงวน ตุลารักษ์ ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕ พร้อมด้วยพระราชกำหนดนิรโทษกรรม (แก่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง)

ในวันนั้นพระองค์ทรงลงพระปรมาภิไธยแต่พระราชกำหนดนิรโทษกรรมฉบับเดียว ส่วนธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พระองค์ทรงขอไว้พิจารณาก่อน ต่อวันรุ่งขึ้นคือ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ พระองค์จึงทรงลงพระปรมาภิไธย โดยทรงเพิ่มเติมข้อความชั่วคราวลงไปท้ายชื่อของธรรมนูญฉบับนั้น^(๙)

ธรรมนูญฉบับนี้ มีทั้งหมด ๓๙ มาตรา

เริ่มต้นด้วยมาตรา ๑ ว่า

“อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” และได้จัดรูปแบบบริหารราชการแผ่นดินไว้ดังนี้

๑) พระมหากษัตริย์ (มาตรา ๓, ๔, ๕, ๖, ๗)

๒) สภาผู้แทนราษฎร (มาตรา ๘, ๙, ๓๓, ๓๔)

๓) คณะกรรมการราษฎร (มาตรา ๕, ๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๖, ๓๗)

๔) เสนาบดี (มาตรา ๓๑)

๕) ศาล (มาตรา ๓๙)

โดยประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนปวงชนในวาระเริ่มแรกหรือสมัยที่ ๑ คือภายในระยะ ๖ เดือน นับแต่ใช้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฯ ใช้วิธีการแต่งตั้ง แต่หลังจากนั้นแล้วเรียกว่าสมัยที่ ๒ ผู้แทนราษฎรส่วนหนึ่งจะมาจากการเลือกตั้งของราษฎร เรียกว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๑ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับผู้แทนราษฎรที่มาจากการแต่งตั้งที่เรียกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ ประกอบกันขึ้นเป็นสภาผู้แทนราษฎร และภายในไม่เกิน ๑๐ ปี หรือเรียกว่าสมัยที่ ๓ นับแต่วันประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฯ สภาผู้แทนราษฎรจะมีสมาชิกแต่เพียงประเภท ๑ ประเภทเดียว ประเภทแต่งตั้งหรือประเภท ๒ เป็นอันยกเลิกไป

ตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฯ ฉบับนี้ คณะราษฎรมีความมุ่งหมายที่จะควบคุมดูแลการปกครองแผ่นดิน เพื่อจัดการบ้านเมืองให้เข้ารูปเข้ารอยของระบอบประชาธิปไตยภายใน ๑๐ ปี คือตั้งแต่ปี ๒๔๗๕-๒๔๘๕ แต่กระนั้น ในระหว่างเวลาดังกล่าวนี้ ก็จะมีผู้แทนราษฎรประเภทแต่งตั้งและเลือกตั้งฝ่ายละครึ่ง ประกอบเป็นสภาผู้แทนราษฎร หลังจาก ๑๐ ปีแล้วจึงจะมอบอำนาจอธิปไตยสมบูรณ์ให้แก่ปวงชน คือยกเลิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ ที่มาจากการแต่งตั้ง อันเป็นความจำเป็นเฉพาะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการถ่ายเทอำนาจเก่าไปสู่อำนาจใหม่ ต่อจากนั้นผู้แทนราษฎรก็จะมีอยู่เพียงประเภท ๑ ประเภทเดียวที่ราษฎรเลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้แทนใช้อำนาจอธิปไตยแทนปวงชน

โดยสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนายหนึ่งขึ้นเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร และประธานคณะกรรมการราษฎรเลือกสมาชิกแห่งสภานั้น ๑๕ นาย ด้วยความเห็นชอบของสภานั้นขึ้นเป็นคณะกรรมการราษฎร

โดยคณะกรรมการราษฎรมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่ประสงค์ของสภาฯ (มาตรา ๒๘) เป็นผู้วางโครงการและกำหนดนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน และรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎร

โดยเสนาบดีกระทรวงต่างๆ ซึ่งคณะกรรมการราษฎรเป็นผู้แต่งตั้งในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (มาตรา ๓๕) เป็นผู้ปฏิบัตินโยบายบริหารราชการแผ่นดิน

ดิน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่คณะกรรมการราษฎรโดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรเป็นฝ่ายกำหนดขึ้น และเสนานิติกระทรวงต่างๆ เป็นผู้รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎรในกิจการทั้งปวง (มาตรา ๓๑)

โดยศาลเป็นฝ่ายระงับข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้น

โดยรูปแบบบริหารราชการแผ่นดินดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า **คณะกรรมการราษฎร** เป็นฝ่ายกำหนดนโยบายและวางโครงการ ไม่ได้ลงไปบริหารราชการแผ่นดินโดยตรงอย่างเช่น**คณะรัฐมนตรี**ในปัจจุบัน แต่ได้มอบการบริหารราชการแผ่นดินให้แก่**เสนานิติ**มี้ออาชีพ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เหมาะสมกับกระทรวงนั้นๆ และเสนานิตินั้นๆ ก็จะปฏิบัติบริหารราชการแผ่นดินตามนโยบายและโครงการที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการราษฎรเท่านั้น และภายใต้การกำกับของคณะกรรมการราษฎร

โดยรูปแบบบริหารราชการแผ่นดินเช่นนี้ สภาผู้แทนราษฎรจึงเป็น**สภาสูงสุดแห่งชาติ**เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนปวงชนผ่านทางคณะกรรมการราษฎร และคณะกรรมการราษฎรก็คือ**สภการบริหารราชการแผ่นดิน** มีหน้าที่วางโครงการและนโยบายแห่งชาติ (โดยความเห็นชอบของสภาสูงสุดแห่งชาติ) ส่วนเสนานิติเป็นฝ่าย**ปฏิบัติการบริหาร** ตามโครงการและนโยบายแห่งชาติ

ดังกล่าวนี้อธิบายรูปแบบบริหารราชการแผ่นดินตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบบริหารราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา มา

จากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ต่อท้ายคำว่า**ชั่วคราว** เข้าไว้ในธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม นายปรีดี พนมยงค์ในนามบรรดาศักดิ์หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรในสมัยเปิดประชุมครั้งแรกนั้นเอง ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมธรรมนูญการปกครองเสียใหม่ให้เรียบร้อยบริบูรณ์ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมธรรมนูญการปกครองนั้น คณะอนุกรรมการชุดนี้มีด้วยกัน ๗ นายคือ พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาเทพวิทูรพหุลศรุตาบดี พระยามานวราชเสวี พระยานิติศาสตรไพศาลย์ พระยาปริदानฤเบศร์ หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงสินาดโยธารักษ์^(๑๐) ต่อมาได้มีการแต่งตั้งเพิ่มเติมอีก ๒ นายคือ พระยาศรีวิสารวาจา

และพระยาราชนิกูล โดยพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธานคณะอนุกรรมการ

จะเห็นได้ว่า ในจำนวนคณะอนุกรรมการ ๙ นายนั้น มีหลวงประดิษฐมนูธรรมหรือนายปรีดี พนมยงค์แต่ผู้เดียวเท่านั้นที่เป็นสมาชิกคณะราษฎรหรือคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกนั้นอีก ๘ นายล้วนแต่เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบอบเก่าทั้งสิ้น

คณะอนุกรรมการดังกล่าวได้แก้ไขเพิ่มเติมจนแล้วเสร็จ มีทั้งหมด ๖๘ มาตรา รวมทั้งบทเฉพาะกาล ๕ มาตรา และเรียกชื่อว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

ก่อนนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ประธานคณะอนุกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญที่ยกร่างเสร็จแล้วนั้นต่อสมาชิกสภา เพื่อนำไปพิจารณาเป็นการล่วงหน้าก่อนที่สภาฯ จะได้ประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป

ในการประชุมสภาฯ วันนั้น พระยามโนปกรณนิติธาดา ได้แถลงอธิบายร่างรัฐธรรมนูญเพื่อความเข้าใจของสมาชิกทั้งหลาย มีความบางตอนอย่างดังนี้

“ในนามของกรรมการ ซึ่งสภานี้ได้ตั้งให้ไปพิจารณาร่างพระธรรมนูญ บัดนี้ได้ทำเสร็จแล้ว ดังที่เจ้าพนักงานได้แจกไปแล้วนั้น จึงนำมาเสนอต่อสภา เพราะเหตุที่ร่างใหม่นี้แลดูแค่ผิวเผินๆ แล้วจะเห็นว่า ผิดกับพระธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่ใช้อยู่บัดนี้มากๆ แต่ข้าพเจ้าขอเสนอว่า ถ้าอ่านไปจนตลอดแล้ว ในหลักการสำคัญนั้นไม่ได้มีข้อผิดพลาดไปเลย กล่าวคือ ร่างใหม่นี้ก็เป็นรูปพระธรรมนูญอย่างราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติธรรมนูญชั่วคราวฉบับเดิม เว้นแต่ว่า ได้จัดรูปเสียใหม่ เติมข้อความลงไปบ้างที่เห็นว่าควรเพิ่มเติม ตัดข้อความออกเสียบ้างที่เห็นว่าควรตัด ในการจัดตั้งรูปก็ตาม ในการเพิ่มเติมข้อความ หรือตัดข้อความก็ตาม อนุกรรมการได้ค้นคว้าหาแบบแผนธรรมนูญที่เขาทำกันมาแล้วในนานาประเทศ เพื่อเป็นแบบอย่าง และดัดแปลงเสียบ้างในข้อที่เห็นว่าไม่เหมาะสมแก่ฐานะในเมืองเรา

“อนึ่ง ข้าพเจ้าขอเสนอด้วยว่า ในการร่างพระธรรมนูญนี้ อนุกรรมการได้ทำการติดต่อกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา จนถึงอาจจะกล่าวได้ว่า ได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายและทรงเห็นชอบด้วยทุกประการแล้ว และที่

กล่าวว่าทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่เพียงแต่ทรงเห็นชอบด้วยข้อความที่กราบบังคมทูลขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก บัดนี้ข้าพเจ้าขอโอกาสกล่าวถึงข้อความในรัฐธรรมนูญนี้บ้างเพียงเป็นข้อความนำความคิดของท่านทั้งหลายที่จะไปพิจารณาและจะได้นำมาโต้เถียงกันในวันหน้า”(๑๑)

โดยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงพอพระราชหฤทัยในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นอันมาก ดังที่พระยามโนปกรณนิติธาดาแถลงข้างต้น พระองค์ยังได้ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำรัส ที่พระองค์ทรงเตรียมไว้กล่าวในวันพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้เป็นพระราชปราชญ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วย ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ และยังได้ให้โทรหลวงหาฤกษ์ยามวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ และทรงเห็นว่ารัฐธรรมนูญเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นของที่ควรจะขลัง จึงทรงแนะนำให้เขียนไว้ในสมุดไทย ดังปรากฏอยู่ที่รัฐสภาขณะนี้

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในภายหลังเมื่อเกิดข้อขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับพระองค์ท่านในบางเรื่อง ได้ตรัสว่า ไม่ทรงเห็นด้วยกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และทรงยกเป็นเหตุหนึ่งในการสละราชสมบัติ(๑๒)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ มีความแตกต่างกับธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ในด้านโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดิน แต่ก็คงยังอยู่ในระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญนั่นเอง ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาประธานคณะกรรมการราษฎรและประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้พูดไว้อย่างแจ่มชัดในคราวที่แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวข้างต้นที่ว่า “ร่างใหม่นี้ก็เป็นรูปพระธรรมนูญอย่างราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ” นอกจากนี้ยังมีการหมกเม็ดเผด็จการที่เลื่อนน้ำตาประชาธิปไตยเอาไว้ด้วย อันเป็นบาทก้าวแรกของฝ่ายอนุรักษนิยมที่ประสบความสำเร็จในการช่วงชิงอำนาจคืนจากคณะราษฎร โดยผ่านทางรัฐธรรมนูญ จึงไม่เป็นที่สงสัยว่า ทำไมพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ท่านจึงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในรัฐธรรมนูญฉบับนี้

โครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินเดิมที่มีคณะกรรมการราษฎร ประธานคณะกรรมการราษฎร และกรรมการราษฎรที่บริหารราชการแผ่นดินผ่านทางเสนาบดี เปลี่ยน

เป็น**คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี** โดยคณะรัฐมนตรีลงมาบริหารราชการแผ่นดินโดยตรงและโดยรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎร (เช่นเดิม)

ในมาตรา ๑ ของธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวระบุไว้อย่างชัดเจน และหนักแน่นว่า “**อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย**” มากลายเป็นมาตรา ๒ ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เราจะรู้ว่า “**อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจโดยชอบด้วยนิติแห่งรัฐธรรมนูญนี้**”

คำว่า**เป็นของ**ตามธรรมนูญฉบับเก่าเปลี่ยนมาเป็น**มาจาก**ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ถ้าอ่านโดยไม่เพ่งพิจารณาก็จะเห็นไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าหยุดพิจารณาสักนิดก็จะเห็นถึงความแตกต่างของคำทั้งสองทั้งด้านอักษรศาสตร์และนิรุกติศาสตร์

ข้าวเป็นของชาวนา กับ**ข้าวมมาจาก**ชาวนา ย่อมจะมีความหมายแตกต่างกันอย่างแน่นอน

ข้าวเป็นของชาวนา ซึ่งชาวนามีสิทธิ์อย่างสมบูรณ์ที่จะจัดการกับข้าวนั้น

แต่**ข้าวมมาจาก**ชาวนา ซึ่งบัดนี้มาอยู่ในไซโลของพ่อค้าส่งออก ก็เป็นสิทธิ์ของพ่อค้าส่งออกอย่างสมบูรณ์ที่จะจัดการกับข้าวนั้น โดยชาวนาไม่มีสิทธิ์แม้แต่หน่อย (ทั้งๆ ที่ข้าวมจากนาก็จริง) เพราะข้าวไม่ได้เป็นของชาวนาเสียแล้ว หาก**เป็นของ**พ่อค้าส่งออก

ฉันใดก็ฉันนั้น อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม ใช่, แต่ในเมื่ออำนาจอธิปไตยนั้นมาอยู่ในกำมือของนักธุรกิจการเมือง ตามกลไกของระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ มันก็กลายเป็นของนักธุรกิจการเมืองไป (เช่นเดียวกับข้าวมจากชาวนาที่มาเป็นของพ่อค้าส่งออก) ทำให้เป็นของปวงชนชาวสยามไม่ นักธุรกิจการเมืองจึงใช้อำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชนชาวสยาม เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มพวกเขาเองหรือชนชั้นของเขาเอง ดังที่ปรากฏเป็นความจริงอยู่ในขณะนี้

แต่อย่างไรก็ดี ลำพังเปลี่ยนข้อความ**เป็นของ**มาเป็น**มาจาก** คงไม่เหมือนกับเรื่องข้าวเป็นของชาวนาเท่าใดนัก เพราะการเปลี่ยนอำนาจอธิปไตยของปวงชนมาเป็นของนักธุรกิจการเมืองหรือนายทุน และเพื่อผลประโยชน์ของนักธุรกิจการเมืองและนายทุนนั้นมีหลายๆ ปัจจัย มากกว่าเพียงเปลี่ยนคำว่า**เป็นของ**มาเป็น**มาจาก**

แต่แน่ละ, ถ้ายืนยันหนักแน่นอย่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

๒๔๗๕ ว่า อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลายย่อมจะส่งามมากกว่า และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ปวงชนหวงแหนและรักษาความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดของประเทศนั้นไว้ด้วยชีวิต

นายปรีดี พนมยงค์หรือหลวงประดิษฐมนูธรรม ท่านตระหนักดีในปัญหาเหล่านี้ แต่ท่านมีเสียงเดียวในจำนวนเก้าเสียงของคณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ดังกล่าวแล้วข้างต้น และเมื่อเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ก็ปรากฏว่า ในสภาผู้แทนราษฎรที่คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่งตั้งขึ้นจำนวน ๗๐ คน เมื่อ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น เป็นข้าราชการบริพารชั้นสูงในระบอบเก่าถึง ๓๗ คน ที่เป็นสมาชิกของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎรมีเพียง ๓๓ คน เท่านั้น จึงกลายเป็นเสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎรไปอีก

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับการแก้ไขเป็นครั้งแรกเมื่อ ๓ ตุลาคม ๒๔๙๒ ในสมัยรัฐบาล นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) โดยเปลี่ยนนามประเทศจาก ประเทศสยามเป็นประเทศไทย

เหตุผลในการเปลี่ยนนามประเทศครั้งนั้นก็เพราะความคิดเผด็จการนั่นเอง

กล่าวคือ หลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากรและเป็นรัฐมนตรีลอย (ไม่ว่าการกระทรวง) ร่วมอยู่ในรัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ได้รับเชิญไปชานอยเพื่อชมกิจการโบราณคดีของสำนักตะวันออกไกลฝรั่งเศส ตอนขากลับจากชานอย หลวงวิจิตรวาทการได้นำแผนที่ฉบับหนึ่งที่สำนักฝรั่งเศสนั้นได้จัดทำขึ้นแสดงว่ามีคนเชื้อชาติไทยอยู่มากมายหลายแห่งในแหลมอินโดจีน, ในประเทศจีนตอนใต้, ในพม่า และในมณฑลฮกตัมของอินเดีย และได้มาชี้ให้นายกรัฐมนตรีมีความคิดที่จะรวมชนเชื้อชาติไทยในประเทศต่างๆ เข้าเป็นมหาอาณาจักรเดียวกัน ทำนองที่ฮิตเลอร์กำลังทำอยู่ในยุโรปในการรวมชนเชื้อชาติเยอรมันในประเทศต่างๆ ให้เข้าอยู่ในมหาอาณาจักรเยอรมัน

ในการประชุมคณะรัฐมนตรีวันหนึ่ง นายกรัฐมนตรีได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาปัญหาคำนวณกระเบียบวาระ โดยให้หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้แถลงให้เปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทย โดยนำสำเนาแผนที่ฉบับที่สำนักตะวันออกไกลฝรั่งเศสทำไว้ ว่าด้วยแหล่งของชนเชื้อชาติไทยต่างๆ มาแสดงในที่ประชุมด้วย ในการนี้นายปรีดี พนมยงค์ซึ่ง

ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอยู่ในขณะนั้นไม่เห็นด้วย และได้แสดงเหตุผลคัดค้านหลายประการ แต่ก็พ่ายแพ้เสียงส่วนใหญ่ในคณะรัฐมนตรี ต่อมาสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบในการเปลี่ยนชื่อประเทศ ซึ่งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ลงนามให้ตราเป็นรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๔๘๒^(๑๓)

ต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติมอีกเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ว่าด้วยบทเฉพาะกาลเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ ที่จะสิ้นสุดลงในปี ๒๔๘๕ ได้มีการแก้ไขให้ยึดบทเฉพาะกาลออกไปอีก ๑๐ ปี ซึ่งก็หมายความว่า สภาผู้แทนราษฎรจะคงประกอบด้วยสมาชิกประเภท ๒ ต่อไปอีกจนถึงปี ๒๔๙๕ สภาได้ลงมติเห็นชอบด้วยเมื่อ ๑๙ กันยายน ๒๔๘๓ และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อ ๔ ตุลาคม ๒๔๘๓^(๑๔)

ต่อมาอีกในปี ๒๔๘๕ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ ๓ โดยรัฐบาลได้เสนอว่า ถ้ามีเหตุการณ์สำคัญกระทบถึงนโยบายภายในและภายนอกประเทศ อันเป็นการพันวิสัย หรือมีเหตุขัดข้องที่จะทำให้การเลือกตั้งในเวลาที่กำหนดเวลาสี่ปีสิ้นสุดลงไม่ได้ ก็ให้ตราพระราชบัญญัติขยายเวลาออกไปอีกคราวละไม่เกินสองปี รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับนี้ได้ประกาศใช้บังคับเมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๔๘๕^(๑๕)

จากผลของการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ต่อมารัฐบาลจึงได้เสนอพระราชบัญญัติขยายกำหนดเวลาอยู่ในตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกไปอีกไม่เกินสองปีถึง ๒ ครั้ง นับแต่การเลือกตั้งทั่วไป เมื่อ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ ในรัฐบาล พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา คือในปี ๒๔๘๕ ครั้งหนึ่ง และในปี ๒๔๘๗ อีกครั้งหนึ่ง อันเป็นเวลาที่อยู่ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ สภาฯ ชุดนี้มาถูกยุบเมื่อ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๘ ในรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผู้แทนราษฎรชุดนี้จึงเป็นชุดที่มีอายุยืนยาวที่สุดในระบบรัฐสภาไทย คือตั้งแต่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ ถึง ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๘ รวมเป็นเวลาถึง ๖ ปี ๑๑ เดือนกับ ๒ วัน

ต่อมาในปี ๒๔๘๘ นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้น ได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์นายกรัฐมนตรีว่า รัฐธรรมนูญแห่งราช

อาณาจักรไทยนี้พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ ๑๔ ปัจจุบันเหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว จึงถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้ยกเลิกบทเฉพาะกาลที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับนั้น และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเสียใหม่ และในที่สุดก็ได้นำมาซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ข้อความละเอียดแห่งเหตุผลในการแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ปรากฏอยู่แล้วในพระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญนั้น

การยินยอมพร้อมใจของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎร โดยการเสนอแนะของนายปรีดี พนมยงค์ ให้แก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญรวมทั้งยกเลิกบทเฉพาะกาล นั้นก็หมายถึง คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎรได้มอบอำนาจอธิปไตยทางการเมืองของประชาชน (อันเป็นอำนาจโดยชอบธรรมของประชาชน) ที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นแทน (โดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์) มาเป็นเวลาอันยาวนาน ซึ่งคณะราษฎรได้ขอคืนมาจากกษัตริย์เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และได้ครอบครองอำนาจนั้นแทนประชาชนอยู่ ๑๔ ปี ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อกลับคืนไปให้ประชาชน ตามกลไกของระบอบการปกครองที่เรียกว่าประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เมื่อ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ (ทั้งๆ ที่คณะราษฎรมีสิทธิโดยชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญที่จะยึดกุมอำนาจอธิปไตยต่อไปได้อีกถึง ๖ ปี จนถึงปี ๒๔๙๕)

เมื่อคณะราษฎรได้มอบคืนอำนาจอธิปไตยทางการเมืองให้กับประชาชนโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ แล้ว คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎรก็ได้จบภาระหน้าที่ทางประวัติศาสตร์และสลายตัวไป สมาชิกของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎรแต่ละคนก็ได้แยกย้ายกันไปปฏิบัติหน้าที่ของตนตามอัธยาศัย เช่น ไปประกอบธุรกิจไม่เกี่ยวข้องการเมือง แต่บางส่วนก็สมัครใจรับใช้ชาติทางการเมืองต่อไป เช่น นายควง อภัยวงศ์กับพวกอีกส่วนหนึ่งที่ไปร่วมอยู่ในพรรคประชาธิปัตย์ พล ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์กับเพื่อนอีกส่วนหนึ่งที่ไปร่วมอยู่ในพรรคแนวรัฐธรรมนูญ นายสงวน ตุลารักษ์กับเพื่อนอีกส่วนหนึ่งที่ไปร่วมอยู่ในพรรคสหชีพ เป็นต้น

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีทั้งหมด ๙๖ มาตรา จัดโครงสร้างของสภาออกเป็น ๒ สภา

คือ สภาผู้แทนราษฎรกับพฤษสภา แต่ละสภามีประธานสภาของตนเอง และเมื่อมีการประชุมร่วมกันเรียกว่ารัฐสภา โดยประธานพฤษสภาเป็นประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นรองประธานรัฐสภา และสภาทั้งสองต่างมาจากการเลือกตั้งของประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ฉบับเป็นรัฐธรรมนูญที่ก้าวหน้าที่สุดให้อำนาจอธิปไตยทางการเมืองแก่ประชาชนมากที่สุด สามารถตั้งพรรคการเมืองได้โดยไม่ต้องไปขออนุญาตและจดทะเบียน สามารถออกหนังสือพิมพ์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจดทะเบียน (เพียงแต่แจ้งให้พนักงานการพิมพ์ทราบเท่านั้น) นอกจากนั้นยังให้สิทธิที่จะนิยมลัทธิใดๆ ได้ จึงปรากฏว่ามีหนังสือพิมพ์และเอกสารตีพิมพ์เกี่ยวกับลัทธิการเมืองต่างๆ ออกมาอย่างมากมาย รวมทั้งเอกสารตีพิมพ์เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์และหนังสือพิมพ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่นหนังสือพิมพ์มหาชนเป็นต้น และมีการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างเปิดเผยทั้งในสภาและนอกสภา และพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์อันเป็นกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ที่ประกาศใช้มาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพระยามโนฯ ๒ เมษายน ๒๔๗๖) ก็ได้ถูกประกาศยกเลิกภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เมื่อปี ๒๔๘๔

แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้อยู่ได้เพียง ๑ ปีกับ ๖ เดือน ก็ได้ถูกยกเลิกไปโดยคณะรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ที่มีจอมพลผิน ชุณหะวัณเป็นหัวหน้า ยึดอำนาจจากรัฐบาล พล. รต. ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ แล้วสถาปนารัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ หรือที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่มขึ้นมาแทน

จึงเป็นอันว่า อำนาจอธิปไตยทางการเมืองของประชาชน ที่คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎรขอคืนมาจากกษัตริย์เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้วส่งมอบคืนให้กับประชาชนอันเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยผ่านทางรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๔ เมื่อ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๔ ก็ได้ถูกคณะรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ปล้นเอาไป และนับแต่บัดนั้น สิ่งทีเรียกว่าวงจรอุบาทว์ก็เกิดขึ้นจนถึงบัดนี้

จึงไม่เป็นการขอขรกรรมและไถ่คุณธรรมเป็นอย่างยิ่งที่จะไปกล่าวโจมตีคณะราษฎรว่าเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตย ดังข้อเท็จจริงที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า

๑. การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาเรียกว่าระบอบราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งเป็นบาทก้าวแรกที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเพื่อสถาปนาระบอบประชาธิปไตยต่อไป

๒. นายปรีดี พนมยงค์ได้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นบาทก้าวต่อมา เพื่อแปรเปลี่ยนระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญให้เป็นระบอบประชาธิปไตย ตามเจตนารมณ์ของแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ก็ถูกขัดขวางโดยกลุ่มพลังเก่า จึงไม่อาจสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงขึ้นมาได้ คือ เศรษฐกิจประชาธิปไตย การเมืองประชาธิปไตย และวัฒนธรรมหรือทฤษฎะสังคมประชาธิปไตย

๓. ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ได้สนับสนุนให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เพื่อมอบอำนาจอธิปไตยทางการเมือง หรือประชาธิปไตยทางการเมือง หรือการเมืองประชาธิปไตย ที่คณะราษฎรยึดกุมอยู่คืนกลับให้ประชาชน โดยผ่านทางรัฐธรรมนูญฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมนั้นแล้ว เมื่อ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ซึ่งรัฐบาล พล.ร.ต. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้รับมอบความไว้วางใจจากประชาชนตามกระบวนการระบบรัฐสภาให้ใช้อำนาจนั้นแทน แต่ก็ได้ถูกจอมพล ผิน ชุณหะวัณและคณะที่เรียกว่าคณะรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ปล้นชิงเอาอำนาจนั้นไปเมื่อ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ และนับแต่บัดนั้นจนถึงบัดนี้ อำนาจอธิปไตยทางการเมืองไม่เคยกลับคืนมาสู่ประชาชนเลย แต่วนเวียนอยู่ในวัฏจักรที่เรียกกันว่าวงจรอุบาทว์ ดังปรากฏข้อเท็จจริงอยู่ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับนับแต่รัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่มเป็นต้นมา จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับ รสช. ในปัจจุบัน (๒๕๓๕)

เชิงอรรถ

๑. บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบอบประชาธิปไตย : ปรีดี พนมยงค์
๒. แถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕
๓. ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕
๔. แถลงการณ์ฯ อ่างแล้ว
๕. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๐/๒๔๗๕
๖. ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)
๗. คำพิพากษาคดีกบฏ คดีแดงที่ ๑-๑๔/๒๔๘๒ : กรมโฆษณาการจัดพิมพ์
๘. เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร : ปรีดี พนมยงค์
๙. ข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ต่อ ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์
นายกรัฐมนตรี เรื่อง วิถีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย : ปรีดี พนมยงค์
๑๐. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑/๒๔๗๕
๑๑. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๓๔/๒๔๗๕ (วิสามัญ)
๑๒. บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบอบประชาธิปไตย : ปรีดี พนมยงค์
๑๓. สยามกับปัญหาสงครามในยุคปรมาณู : ปรีดี พนมยงค์
๑๔. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรปี ๒๔๘๓ (สามัญ) ครั้งที่ ๔ หน้า ๓๖๗
๑๕. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรปี ๒๔๘๕ (วิสามัญ) ครั้งที่ ๑๕ วันที่ ๒๘
กันยายน ๒๔๘๕

ประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญเบื้องต้น กับการร่างรัฐธรรมนูญ

ปรีดี พนมยงค์

๑. ประชาธิปไตยเบื้องต้น

๑.๑ ท่านทั้งหลายส่วนมากย่อมสังเกตได้ว่า ในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นั้น มนุษย์ได้ใช้สัญญาณที่แสดงออกโดยท่าทาง กิริยา อิริยาบถ และอาการต่างๆ นอกจาก ภาษาพูดและภาษาเขียนซึ่งมีผู้ประดิษฐ์ขึ้นในโลกประมาณ ๕,๐๐๐ ปีมานี้เอง หลายศัพท์ ในภาษาต่างๆ ก็เพิ่งมีผู้คิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ เช่นคำว่า “ประชาธิปไตย” นั้นเพิ่งมีผู้ตั้งเป็นศัพท์ขึ้นเมื่อประมาณ ๕๐ ปีมาแล้ว ฉะนั้นเราไม่ควรอาศัยเพียงแต่ภาษาพูดกับภาษาเขียนเป็นหลักวินิจฉัยว่า ปวงชนชาวไทยและมนุษยชาติได้รู้จักการปกครองประชาธิปไตย เพราะไม่เข้าใจความหมายของศัพท์ว่าประชาธิปไตย แม้ผู้แสดงตนว่าเข้าใจประชาธิปไตย บางคนก็ยังใช้คำนี้ ต่างกับความหมายของสถาบันแห่งชาติ คือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและพจนานุกรมสำหรับนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” อันเป็นสัญญาณของปวงชนไว้ว่า “**แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่**”

เราควรพิจารณาว่าในยุคที่มนุษยชาติยังไม่มีภาษาเขียน และยังไม่มีผู้ใดคิดศัพท์ “ประชาธิปไตย” หรือศัพท์ในภาษาอื่นๆ ที่เทียบได้กับคำนั้น มนุษยชาติได้รู้จักปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่หรือไม่

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลายบทความแล้วว่า ระบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามธรรมชาติ

พร้อมกันกับการมีมนุษยชาติในโลกนี้ ต่อมาระบบประชาธิปไตยปรถมกาลได้ถูกทำลายโดยระบบทาสและระบบศักดินา

ปวงชนชาวไทยสมัยก่อนที่จะตกอยู่ภายใต้ระบบทาสกับระบบศักดินานั้นก็มีได้มีลักษณะพิเศษแตกต่างกับมนุษยชาติในโลกที่จะไม่รู้จักปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ หากปวงชนชาวไทยรู้จักปกครองสังคมหรือกลุ่มชนของตนโดยถือมติปวงชนเป็นส่วนใหญ่ มาแล้วตั้งยุคดึกดำบรรพ์ ต่อมาเมื่อตกอยู่ภายใต้ระบบทาสกับระบบศักดินา จึงทำให้ระบบปกครองประชาธิปไตยปรถมกาลนั้นเสื่อมไปในชั่วระยะเวลาหลายพันปี แม้กระนั้นซากแห่งการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ยังเหลืออยู่บ้างในชนบทก่อนรัฐประการ ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ คือยังมีธรรมเนียมประเพณีซึ่งบทกฎหมายที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรรับรองว่า ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านนั้นเป็นผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้านเลือกตั้งขึ้น ถ้าตำแหน่งเจ้าอาวาสของวัดส่วนมากในชนบทว่างลง ทางคณะสงฆ์ก็ปรึกษาพระภิกษุในวัดกับชาวบ้านคัดเลือกเจ้าอาวาสองค์ใหม่ การทำนาในหลายท้องที่ก็มีการลงแขกช่วยกันไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว และต่างก็ช่วยกันในการปลูกที่พักอาศัยหลายแห่ง ฯลฯ อากาการิกิริยาที่ราษฎรในชนบทแสดงออกนั้นเป็นส่วนหนึ่งแห่งประชาธิปไตยปรถมกาลที่ยังมีซากตกค้างอยู่ ถ้าหากผู้ใดถามราษฎรว่าประชาธิปไตยคืออะไร ราษฎรทุกคนก็ยังไมอาจตอบให้ถูกต้องได้เพราะศัพท์นั้นเป็นคำซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในภาษาไทย

การที่ปวงชนชาวไทยได้รับพระราชทานสิทธิประชาธิปไตยคินมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โดยคณะราษฎรเป็นผู้นำขอพระราชทานนั้น ได้ทำให้พวกที่มีซากทัศนคติทาสและทัศนคติศักดินาเกิดความไม่พอใจจึงได้พยายามต่อต้านด้วยกลวิธีต่างๆ รวมทั้งใส่ความว่าราษฎรไม่เข้าใจประชาธิปไตยบ้าง ไม่เข้าใจคำว่า “รัฐธรรมนูญ” คืออะไรบ้าง และเสกสรรค์ปั้นแต่งว่าราษฎรเข้าใจผิดไปว่า “รัฐธรรมนูญคือลูกพระยาพหล” ผู้ที่ไม่ศึกษาถึงประวัติของคำนี้ก็พากันหลงเชื่อคำโฆษณา นั้น แล้วนำมาเล่าต่อๆ กันมา ถ้าหากเราปรารภนาสัจจะแห่งประวัติของคำนี้ว่าเป็นมาอย่างไร เราก็อาจทราบได้ว่า คำว่า “รัฐธรรมนูญ” นั้น เพิ่งมีผู้เสนอขึ้นในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยามนั้นใช้คำว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน” แต่คณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เห็นว่า ควรใช้คำว่า “รัฐธรรมนูญ” ซึ่ง

เป็นศัพท์ที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อกะทัดรัด จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกศัพท์ที่ตั้งขึ้นใหม่นั้น ในระยะแรกๆ ราษฎรไม่เข้าใจได้ทั่วถึง อย่างไรก็ตามผู้มีใจเป็นธรรมซึ่งไม่หลงเชื่อคำบอกเล่าง่ายๆ เช่นท่านที่เคยเป็นครูและนักเรียนในโรงเรียนประถมและมัธยมระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๙๐ นั้นคงยังจำกันได้ว่า ท่านเคยสอนและเคยเรียนตามหลักสูตรสมัยนั้น ท่านที่เป็นเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่รวมทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านสมัยนั้นก็เคยชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจว่า รัฐธรรมนูญคืออะไรและการปกครองประชาธิปไตยคืออะไร เป็นพื้นเบื้องต้นที่ราษฎรพอเข้าใจได้ และวิทยุกรมโฆษณาการ (ต่อมาสมัยหลังเปลี่ยนชื่อเป็นกรมประชาสัมพันธ์) ก็ได้กระจายเสียงคำอธิบายพร้อมทั้งเพลงประกอบแทบทุกวัน ผู้มีใจเป็นธรรมย่อมไม่ใสความราษฎรไทยว่าไม่มีสติปัญญาพอที่จะเข้าใจได้ แต่ภายหลังรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ แล้ว การชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจถึงประชาธิปไตยสมบูรณ์ได้ลดน้อยลงไป และภายหลังที่สถาปนาระบบเผด็จการขึ้นแล้ว การชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจประชาธิปไตยสมบูรณ์ก็หยุดชะงักลง จึงทำให้บางคนที่มีได้รับการศึกษาจากโรงเรียนประถมและมัธยมเหมือนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๙๐ ไม่เข้าใจหรือสร้างทำเป็นไม่เข้าใจ

ผู้ศึกษาประวัติการปกครองย่อมค้นคว้าหลักฐานที่เป็นสัจจะได้ดีกว่า รัฐบาลพลฯ ได้เสนอพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๗ ต่อสภาผู้แทนราษฎรซึ่งให้ความเห็นชอบออกเป็นกฎหมายได้ รัฐบาลก็ได้แถลงเจตนารมณ์ให้ราษฎรทราบทั่วกันว่า ในการออกกฎหมายนั้นก็เพื่อให้ราษฎรปกครองตนเองโดยถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ตั้งแต่ชั้นตำบล ขึ้นมาจนถึงเมืองและนคร เพื่อวางพื้นฐานประชาธิปไตยจากชั้นท้องถิ่น ประกอบด้วยประชาธิปไตยระดับชาติทางสภาผู้แทนราษฎร เทศบาลเมืองได้จัดตั้งขึ้นทุกจังหวัด ส่วนเทศบาลตำบลได้จัดตั้งมากหลายตามกำลังของจำนวนผู้ตรวจการเทศบาลที่จะอบรมขึ้นมาได้ แต่ภายหลังเกิดระบบเผด็จการแล้ว ระบบนั้นก็อ้างเหตุผลอย่างเดียวกันกับซากหักสนะทาสและหักสนะศักดินาว่า ราษฎรยังไม่รู้เรื่องประชาธิปไตยจึงได้ยุบสภาเทศบาลซึ่งราษฎรในท้องถิ่นเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกนั้นเสีย แล้วแต่งตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตามที่เจ้าหน้าที่ของระบบเผด็จการเห็นชอบ

ข้าพเจ้าวิตกว่า ถ้าหากยังมีผู้หลงเชื่อคำโฆษณาของผู้เห็นว่าการไม่ควรเปลี่ยนระบบสมบูรณาฯ ที่ใช้เป็นข้ออ้างว่าความพยายามของรัฐบาลโดยวิธีต่างๆ ดังกล่าวแล้วในระหว่าง

พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๙๐ ไม่อาจทำให้ราษฎรทราบแม้แต่เบื้องต้นว่าประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญคืออะไรแล้ว นิสิตนักศึกษาปัจจุบันที่มีความปรารถนาดีอุทิศตนเผยแพร่ประชาธิปไตยแก่ราษฎรนั้นจะได้ผลเพียงในภายในเวลาไม่กี่เดือนเพราะจำนวนผู้เผยแพร่น้อยกว่าจำนวนครูและพนักงานท้องถิ่นที่ดังกล่าวข้างบนนั้น

แต่ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสและมีความเชื่อว่านิสิตนักศึกษามีสติปัญญาพอ โดยอาศัยสามัญสำนึกอันเป็นตรรกวิทยาเบื้องต้นของมนุษย์ชนนั้นเป็นหลักวินิจฉัยว่าคำโฆษณาของผู้เห็นว่าไม่ควรเปลี่ยนระบบสมบูรณาฯ นั้นควรได้รับความเชื่อถือหรือไม่

โดยที่ผู้ปรารถนาดีหลายท่านต้องการทราบความเห็นของข้าพเจ้าเกี่ยวกับประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ และการร่างรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าจึงสนองศรัทธาโดยเขียนบทความนี้เพื่อประกอบการพิจารณาของท่านทั้งหลาย

๑.๒ สำหรับผู้ที่รู้หลักภาษาไทยอยู่บ้างก็พอทราบได้ว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบขึ้นด้วยคำไทย ๒ คำคือ คำว่า “ประชา” ซึ่งหมายถึงหมู่คนหรือปวงชน กับคำว่า “อธิปไตย” ซึ่งหมายถึงอำนาจสูงสุด คำว่า “ประชาธิปไตย” ตามมูลศัพท์จึงหมายถึง “อำนาจสูงสุดของปวงชน” ดังนั้นแบบการปกครองประชาธิปไตยจึงต้องถือมติปวงชนเป็นใหญ่

ส่วนผู้ปรารถนาหาความเข้าใจจากคำอังกฤษ “DEMOCRACY” คำฝรั่งเศส “DÉMOCRATIE” หรือคำเยอรมัน “DEMOKRATIE” นั้นก็อาจทราบได้ว่า คำฝรั่งเศสทั้งสามนั้นแผลงมาจากคำกรีก “DEMOKRATIA” ซึ่งมาจากมูลศัพท์ “DEMOS” แปลว่า “ปวงชน” (สมุหนามของชนทั้งหลายหรือราษฎรทั้งหลาย) ผสมกับคำว่า “KRATOS” แปลว่าอำนาจ และ “KRATEIN” แปลว่าการปกครอง จึงมีความหมายว่าอำนาจสูงสุดของปวงชน การปกครองโดยมติของปวงชน

ดังนั้นไม่ว่าจะตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานกับฉบับสำหรับนักเรียน หรือตามความหมายของมูลศัพท์ หรือตามความหมายของคำฝรั่งต่างๆ ดังกล่าวแล้ว คำว่า “ประชาธิปไตย” จะมีความหมายเป็นอย่างอื่นไม่ได้นอกจากความหมาย “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่” เพราะอำนาจสูงสุดเป็นของปวงชนซึ่ง

มีสิทธิกับหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ชน

๑.๓ การที่ประชาธิปไตยถือมติปวงชนเป็นใหญ่ก็เพื่อราษฎรทั้งหลายที่ประกอบเป็นปวงชนนั้นได้มีรัฐบาลของปวงชนซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้นโดยตรงหรือโดยทางผู้แทนราษฎร จึงจะเป็นรัฐบาลที่กระทำการเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหลายให้มีความอุดมสมบูรณ์ในการครองชีพ และปลอดภัยจากการกดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน อีกทั้งเพื่อให้ราษฎรทั้งหลายประพติดต่อกันตามศีลธรรมอันดีของประชาชน ชาติจึงจะดำรงคงมีความเอกราชและพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้

ชาติหนึ่งๆ ปัจจุบันนี้ประกอบด้วยชนที่มีฐานะและวิถีดำรงชีพต่างๆ กัน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคืออภิสิทธิ์ชนซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในชาติ กับอีกฝ่ายหนึ่งคือสามัญชนซึ่งเป็นคนจำนวนส่วนข้างมากในชาติ

อภิสิทธิ์ชนได้แก่บุคคลที่มีฐานะพิเศษตามระบบศักดินาและบุคคลที่เป็นเจ้าสมบัติสมัยใหม่ มีทุนยิ่งใหญ่มหาศาล เป็นจักรวรรดินิยม เป็นบรมชนาภาพเหนือกว่านายทุนผู้รักชาติที่ทำมาหากินโดยสุจริต อภิสิทธิ์ชนหมายความว่าถึงลูกสมุนที่ยอมตนเป็นเครื่องมือของอภิสิทธิ์ชนด้วย ในทางปฏิบัตินั้นอภิสิทธิ์ชนก็มีกำลังทรัพย์ใช้เป็นทุนในการเลือกตั้งได้ยิ่งกว่าผู้สมัครสอบรับเลือกตั้งที่เป็นฝ่ายสามัญอยู่แล้ว ถ้าหากตัวแทนของอภิสิทธิ์ชนได้เป็นวุฒิสมาชิกโดยไม่ต้องรับเลือกจากราษฎร อภิสิทธิ์ชนกับลูกสมุนก็สามารถผูกขาดอำนาจการปกครองไว้โดยเด็ดขาดตลอดกาล ชาติก็จะมีรัฐบาลของอภิสิทธิ์ชนตลอดกาล โดยแต่งตั้งจากอภิสิทธิ์ชนตลอดกาล เป็นรัฐบาลที่กระทำการเพื่ออภิสิทธิ์ชนตลอดกาล อภิสิทธิ์ก็เป็นผู้สวดยผลผลิตของชาติที่เกิดขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงของปวงชนตลอดกาล อันเป็นการเบียดเบียนสามัญชนคนส่วนมาก ซึ่งจะมีความอึดอัดขัดสนยิ่งขึ้น ปวงชนที่เป็นพลingsสำคัญของชาติก็จะอ่อนเปลี้ยลง ซึ่งเป็นการบั่นทอนการพัฒนาก้าวหน้าและการดำรงความเป็นเอกราชของชาติ ดังนั้นเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหลายที่ประกอบกันเป็นปวงชนและเพื่อประโยชน์ของชาติ แบบการปกครองประชาธิปไตยจึงต้องถือตามมติปวงชนเป็นใหญ่

๑.๔ ทศณะประชาธิปไตยเป็นทศณะที่เกิดขึ้นจากสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่จะ

ต้องสัมพันธ์กันอยู่เป็นกลุ่มชน หรือสังคม หรือเป็นชาติ ไม่มีบุคคลใดจะอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังได้ มนุษย์จึงต้องมีทักษะที่เป็นหลักนำความประพฤติของตนเพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่นในชาติเดียวกันเพื่อให้ชาติดำรงอยู่ และเพื่อพัฒนาเติบโตก้าวหน้าต่อไปได้ ทักษะประชาธิปไตยจึงเป็นทักษะที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งประโยชน์ส่วนรวมของปวงชน แม้ว่ามนุษย์มีเสรีภาพส่วนบุคคลตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็มีหน้าที่ตามธรรมชาติในการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อมิให้เสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่น และเพื่อให้ชาติดำรงอยู่กับเติบโตพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้ ดังนั้นตั้งแต่ยุคปฐมกาลจึงมีธรรมจริยาซึ่งมนุษย์มีจิตสำนึกตามธรรมชาติที่จะต้องใช้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมิให้เป็นที่ยเสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและแก่ส่วนรวมของกลุ่มชน

ทักษะประชาธิปไตยจึงต่างกับทักษะที่เกิดจากคติ “ปัจเจกนิยม” (INDIVIDUALISM) ซึ่งถือเสรีภาพเฉพาะตัวของบุคคลเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงหน้าที่ต่อส่วนรวมของปวงชนและชาติ จากรากฐานปัจเจกนิยมนี้ออกให้เกิดลัทธิการเมือง ลัทธิเศรษฐกิจ และลัทธิสหทัยสุขหลายอย่างที่ขัดต่อธรรมจริยาส่วนรวมของปวงชน หรือที่เรียกว่าศีลธรรมอันดีของประชาชน อาทิ

ก. ลัทธิการเมือง “อนาธิปัตย์นิยม” (ANARCHISM) ลัทธิจำพวกนี้ถือว่าเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสิ่งประเสริฐที่สุด ฉะนั้นแบบการปกครองของมนุษย์จะต้องไม่มีรัฐบาล บุคคลจึงจะมีเสรีภาพเต็มที่ โดยแยกย้ายกันอยู่เป็นกลุ่มน้อยๆ ซึ่งเสมอกันโดยความตกลงกันอย่างเสรี ลัทธินี้แยกออกเป็นหลายสาขา บางสาขาที่เชิดชูเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างเต็มที่ก็ประพฤติและสนับสนุน “ลัทธิเพศนิยม”

ข. ลัทธิเศรษฐกิจ “เสรีนิยม” ซึ่งปล่อยให้เอกชนมีเสรีภาพเต็มที่ในการประกอบเศรษฐกิจ ต่างคนต่างทำ ผู้ใดมีทุนมากก็ได้เปรียบผู้ไร้สมบัติ ในวิชาว่าด้วยประวัติลัทธิเศรษฐกิจ (HISTOIRE DES DOCTRINES ECONOMIQUES) จัดลัทธิเสรีนิยมเข้าอยู่ในจำพวกสำนักปัจเจกนิยม (ECOLE INDIVIDUALISTE) เมื่อลัทธินี้ดำเนินถึงขีดสูงสุดก็ช่วยให้ผู้ที่สะสมทุนมหาศาลเป็นเจ้าสมบัติ “จักรวรรดินิยม” ซึ่งมีบรมชนาณาภพกดขี่เบียดเบียนคนส่วนมาก นักประชาธิปไตยผู้หนึ่งเปรียบเทียบเสรีนิยมว่าเสมือน “เสรีภาพของสุนัขจิ้งจอกในเล้าไก่”

ค. ลัทธิลัทธิเพศนิยม (Homosexuality) คือการเสพย์เมถุนระหว่างชายกับชาย และหญิงกับหญิง ซึ่งเป็นเพศเดียวกัน ลัทธิเสพย์เมถุนระหว่างหญิงกับหญิงนั้นยังมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “เลสเบียนนิสม์” (Lesbianism) “ลัทธิเพศนิยม” ถือว่าเสรีภาพของบุคคลที่จะกระทำการใดตามความพอใจในการเสพย์สุชนนั้นมีค่าสูงสุด บุคคลจึงต้องหาความสุขสำราญให้เต็มที่ โดยไม่ต้องคำนึงศีลธรรมอันดีของปวงชน เพราะการเสพย์เมถุนระหว่างคนต่างเพศยังไม่เป็นการเพียงพอที่ให้ความสุขสำราญได้ จึงต้องเสพย์เมถุนระหว่างคนเพศเดียวกัน ลัทธินี้ถือเอาความเสพย์สุชนทางเมถุนเป็นสำคัญยิ่งกว่าชาติพันธุ์ของมนุษย์ชาติ โดยไม่คำนึงถึงว่า มนุษยชาติมีเพศชายและเพศหญิงซึ่งได้แพร่พันธุ์สืบต่อๆ มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ มิฉะนั้นมนุษยชาติก็สูญสิ้นชาติพันธุ์ไปพ้นจากโลกนี้ช้านานมาแล้ว ผู้ประพดลัทธิเพศและเผยแพร่ลัทธิในชาติใดผู้นั้นก็ทำลายชาติพันธุ์แห่งชาติของตนเอง อันเป็นอาชญากรรมอย่างมหันต์

ในประเทศอังกฤษนั้น ท่านเจ้าคักดินาหลายท่านที่โปรดลัทธิเพศนิยมได้พยายามติดต่อกันมาหลายปีในการเสนอทางสภาเจ้าคักดินา (HOUSE OF LORDS) เพื่อให้ยกเลิกกฎหมายห้ามการลักเพศ แต่ท่านเจ้าคักดินาถูกคัดค้านจากสภาสามัญชน (HOUSE OF COMMONS) โดยเฉพาะพรรคแรงงานซึ่งเป็นสังคมนิยมอังกฤษที่ต้องการรักษาศีลธรรมอันดีของประชาชนไว้ แต่เมื่อไม่กี่ปีมานี้ พรรคจารีตนิยมซึ่งเป็นฝ่ายอภิสิทธิ์ชนได้ชนะการเลือกตั้ง ความปรารถนาของท่านเจ้าคักดินาและอภิสิทธิ์ชนก็ประสบความสำเร็จในการยกเลิกกฎหมายห้ามการลักเพศ

เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าได้มีจดหมายตอบคณะผู้จัดทำมติลสาร ซึ่งต้องการบทความของข้าพเจ้าเกี่ยวกับสาธาณรัฐราชฎารจีน ข้าพเจ้าได้เขียนตอนหนึ่งว่า “ส่วนกระเทยหรือชายกองกลางซึ่งเป็นการพัฒนาคนแบบใหม่ในบางประเทศนั้นไม่เคยมีในประเทศจีนเก่าหรือปัจจุบัน” ในอดีตของไทยนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า การทำชาเราผิดธรรมตามนุษย์เป็นการผิดศีลธรรมอย่างแรง จึงโปรดเกล้าฯ ให้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ลงโทษจำคุกหลายปีแก่ผู้กระทำการผิดธรรมเช่นนั้น (แต่เมื่อไม่กี่ปีมานี้บางคนอ้างว่าจงรักภักดีในรัชกาลที่ ๕ ได้ยอมลงมติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๔๙๙ ซึ่งยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา

ร.ศ. ๑๒๗)

ง. ลัทธิ "ฮิปปี้" ซึ่งคัดค้านธรรมจริยาของปวงชนว่า เป็นการตัดเสรีภาพสมบูรณ์ เฉพาะตัวซึ่งบุคคลมีเสรีภาพที่จะแต่งกาย อยู่กิน เสพยยาต่างๆ ซึ่งทำให้จิตใจเบิกบาน (NARCOTIC DRUG) อาทิกัญชา ยาฝิ่น เฮโรอีน และผลิตภัณฑ์เคมีทำนองเดียวกันนั้น ลัทธิฮิปปี้เป็นที่คู่กันไปกับลัทธิเพนนิม เพราะผู้ประพฤติตามลัทธิฮิปปี้นี้ก็ประพฤติลักเพศ ด้วย และผู้ประพฤติลักเพศก็ประพฤติลัทธิฮิปปี้ส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทุกส่วนด้วย

๑.๕ ปวงชนแสดงมติในการปกครองแบบประชาธิปไตยโดย ๒ วิธีคือ

ก. **วิธีแสดงมติโดยตรง** เรียกว่า "ประชามติ" หมายความว่าปวงชนออกเสียงตรง ในกิจการปกครองบ้านเมืองคือ การบัญญัติกฎหมาย (อำนาจนิติบัญญัติ) การแต่งตั้งและ ควบคุมรัฐบาล (อำนาจบริหาร) การแต่งตั้งตุลาการ (อำนาจตุลาการ)

สำหรับบ้านเมืองที่มีพลเมืองน้อยเช่น "ลักกะชนบท" เมื่อครั้งพุทธกาลและนคร เล็กนครน้อยในสมัยกรีกโบราณ ฯลฯ นั้น ปวงชนก็สามารถประชุมกันได้ทั่วถึงเพื่อออกเสียง แต่สำหรับบ้านเมืองหรือประเทศที่มีพลเมืองหลายหมื่น หลายแสน หลายล้านคน นั้นย่อมเป็นการยากลำบากที่จะจัดให้ปวงชนประชุมกันได้ทั่วถึง เพื่อออกเสียงโดยตรงใน กิจการปกครองบ้านเมืองทุกๆอย่างได้ ฉะนั้น จึงต้องใช้วิธีที่สอง คือแสดงมติโดยผ่าน ผู้แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง แม้กระนั้นในบางประเทศได้ส่งมอบอำนาจของปวงชนในการ แสดงมติโดยตรงเฉพาะกฎหมายและนโยบายที่สำคัญและการแต่งตั้งประมุขของประเทศ

ข. **วิธีแสดงมติโดยผ่านผู้แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง** หมายความว่า ราษฎรในเขต หนึ่งๆ เลือกผู้แทนของตนให้แสดงมติแทนตนในสภาผู้แทนราษฎรหรือในรัฐสภาเพื่อ บัญญัติกฎหมาย ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งถอดถอนรัฐบาล ควบคุมรัฐบาลในการ ปฏิบัติ (บริหาร) บัญญัติกฎหมายว่าด้วยการตั้งศาล และมืองค์การแต่งตั้งถอดถอนตุลาการ

วิธีแสดงมติโดยผ่านผู้แทนนั้นมี ๒ แบบคือ

(๑) ราษฎรเลือกผู้แทนโดยตรง

(๒) ราษฎรเลือกผู้แทนโดยทางอ้อม

คำว่า "โดยทางอ้อม" ในที่นี้แปลมาจากภาษาอังกฤษ "INDIRECT" เมื่อนำมาใช้

แก่การออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรก็หมายถึงการที่ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนให้ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร แทนตนชั้นหนึ่งก่อน แล้วตัวแทนจึงเลือกผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง เช่น ราษฎรเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วผู้แทนตำบลจึงเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(ในบางประเทศที่มีพลเมืองหลายร้อยล้านคน เช่นประเทศจีนต้องใช้วิธีเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในบริเวณทั่วไป ๓ ชั้น คือ ราษฎรเลือกตั้งตัวแทนเพื่อเลือกสมาชิกสภาท้องถิ่นชั้นหนึ่งก่อน แล้วสมาชิกสภาท้องถิ่นที่เลือกสมาชิกสภามณฑลเป็นชั้นที่สอง แล้วสมาชิกสภามณฑลเลือกผู้แทนราษฎรเป็นชั้นที่ ๓ ยกเว้นบางท้องถิ่นที่ซึ่งราษฎรเลือกผู้แทนโดยตรงบ้าง โดย ๒ ชั้นบ้าง)

วิธีเลือกตั้งทางอ้อมนั้นก็มาจากการออกเสียงลงมติของราษฎรเอง ซึ่งต่างกับการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาโดยรัฐบาลหรือองคมนตรี

๑.๖ ในหลายประเทศประชาธิปไตยที่มี ๒ สภา คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับวุฒิสภานั้น สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น มิใช่รัฐบาลหรือองคมนตรีเป็นผู้เสนอประมุขรัฐให้แต่งตั้ง วุฒิสมาชิกโดยการแต่งตั้งจึงมิใช่ผู้แทนของปวงชนหากเป็นตัวแทนของอภิสิทธิ์ชนซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในชาติ จึงมิใช่วิธีประชาธิปไตยซึ่งถือปวงชนเป็นใหญ่ ส่วนวิธีให้องคมนตรีทำบัญชีรายชื่อบุคคลจำนวนหนึ่งตามที่องคมนตรีเห็นสมควรแล้วส่งให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกให้เป็นวุฒิสมาชิกตามบัญชีนั้น วุฒิสมาชิกชนิดนี้ก็ไม่ใช้ตัวแทนของปวงชนเพราะสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเลือกจากบัญชีรายชื่อขององคมนตรี เท่ากับเลือกจากตัวแทนขององคมนตรีเท่านั้น

ส่วนมากของประเทศประชาธิปไตยที่มีวุฒิสภานั้นใช้วิธีเลือกตั้งวุฒิสมาชิก ๒ ชั้น คือ ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดหรือสภามณฑลชั้นหนึ่งก่อน แล้วสมาชิกสภาจังหวัดหรือสมาชิกสภามณฑลเลือกตั้งวุฒิสมาชิก วุฒิสมาชิกชนิดนี้จึงเป็นตัวแทนของราษฎร

๑.๗ การที่ประเทศประชาธิปไตยบางประเทศมี ๒ สภานั้น ก็เพื่อให้ผู้สูงอายุช่วยกลั่นกรองร่างกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติแล้ว เพราะถือว่าผู้แทนราษฎรนั้นกฎหมายกำหนดอายุขั้นต่ำไว้ต่ำกว่าวุฒิสมาชิก แต่ไม่ได้กำหนดอายุขั้นสูงของผู้แทนราษฎรไว้

ฉะนั้นในทางปฏิบัติปรากฏว่า หลายคนที่สูงอายุกว่าวุฒิสมาชิกได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร ฉะนั้นหลายราชอาณาจักรปัจจุบันจึงมีผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียวซึ่งมีสมาชิกคนหนุ่มและคนสูงอายุร่วมงานกัน ส่วนบางประเทศที่ยังมีวุฒิสภานั้นก็เพื่อช่วยกลั่นกรองร่างกฎหมายจากสภาผู้แทนราษฎร คือ การ “ยับยั้ง” ประดุจเป็นห้ามล้อมิใช่เป็นการ “ถ่วง”

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ ถืออุดมการณ์ที่ว่าพหุสภาช่วยกลั่นกรองกฎหมาย ฉะนั้นมาตรา ๕๔ จึงให้สิทธิสภานี้ยับยั้งไว้ในระหว่างพิจารณาเพียง ๓๐ วัน และถ้าเป็นกฎหมายว่าด้วยการเงินก็ยับยั้งเพียง ๑๕ วันเท่านั้น ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ มาตรา ๑๒๒ ให้สิทธิวุฒิสภายับยั้งร่างกฎหมายจากสภาผู้แทนราษฎรได้ ๖๐ วัน และยับยั้งร่างกฎหมายการเงินไว้ได้ ๓๐ วัน ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ได้กำหนดเวลาเช่นนั้นไว้ตามฉบับ ๒๔๙๒ จึงทำให้วุฒิสภามีลักษณะเป็น “สภาถ่วง”

ปัญหาจึงเกิดขึ้นในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ คือ

ในทางวิชาการแห่งทฤษฎีนั้นเรื่องที่เรียกว่า “ดุลยภาพแห่งอำนาจ” แห่งระบบรัฐสภานั้น หมายถึงการให้อำนาจสูงสุดทั้งสามคือ อำนาจนิตินบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ มีอำนาจสมดุลระหว่างกัน ไม่ปรากฏในทางวิชาการประชาธิปไตยว่า ภายในอำนาจนิตินบัญญัตินั้นต้องมีการถ่วงอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรโดยอภิสิทธิ์ชน จนทำให้สภาผู้แทนราษฎรต้องทรุดเซไป อันทำให้เสียดุลยภาพแห่งอำนาจระหว่างอำนาจนิตินบัญญัติกับอำนาจบริหาร

ถ้าวุฒิสมาชิกซึ่งเป็นผู้ “ถ่วง” อำนาจนั้นเป็นบุคคลที่องค์กรมนตรีจัดบัญชีรายชื่อลับโดยไม่กำหนดคุณสมบัติคือ สุดแต่แต่ว่าองค์กรมนตรีเห็นว่ามีความรู้ความชำนาญในการแผ่นดิน เราก็ควรพิจารณาถึงผลที่จะได้ในทางปฏิบัติว่า บุคคลชนิดใดจะได้เป็นวุฒิสมาชิก เพราะราษฎรย่อมสนใจในผลปฏิบัติ และถ้าเป็นนิสิต นักศึกษา นักเรียน ในสถานศึกษาที่สอนถูกต้องตามวิธีสอนแล้ว ผู้สอนก็ย่อมให้ความรู้ในทางทฤษฎีสมานกับการปฏิบัติอันเป็นวิธีที่ข้าพเจ้าเคยเรียนมาเมื่อครั้งเป็นนักเรียนกฎหมายคือ ครูอาจารย์ท่านสอนทฤษฎีใดท่านก็ให้ตัวอย่างเป็นอุทาหรณ์ประกอบด้วย และถ้ามีคำพิพากษาศาลฎีกาท่านก็อ้างตัวอย่างคำพิพากษาศาลนั้น ถ้าครูอาจารย์ท่านใดสอนแต่ทางทฤษฎี นักเรียนก็ขอให้ท่านยกตัวอย่างประกอบ

ในกรณีที่คณะองคมนตรีเป็นผู้ทำบัญชีรายชื่อลับ ๓๐๐ คนส่งให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกเพื่อเป็นวุฒิสมาชิก ๑๐๐ คนนั้น เราก็ไม่ควรพิจารณาเพียงนามธรรมของคำว่า “องคมนตรี” เท่านั้น ก็ต้องพิจารณาตามรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า องคมนตรีประกอบด้วย ท่านผู้ใด มีฐานะและอายุเท่าใด ซึ่งเป็นบรรทัดฐานขององคมนตรีต่อไปในอนาคตด้วย ท่านที่เป็นองคมนตรีในปัจจุบันนี้เป็นข้าราชการบำนาญซึ่งบางท่านเคยเป็นเสนาบดี (รัฐมนตรี) สมัยรัชกาลที่ ๗ พ.ศ. ๒๔๗๕ บางท่าน เช่น กรมหมื่นพิทยลาภฯ ประธานองคมนตรีประสูติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ ทรงมีพระชันษาถึงปัจจุบันนี้ ๘๔ พรรษา เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศรมีอายุ ๘๔ ปี เท่ากับกรมหมื่นพิทยลาภฯ พระยาศรีเสนาและพระยามานวราชเสวี มีอายุคนละกว่า ๘๔ ปี และอีกหลายท่านก็มีอายุคนละประมาณ ๘๐ ปี ท่านที่มีอายุน้อยกว่าผู้อื่นคือนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ในการทำบัญชีชื่อลัبدังกล่าวนั้นองคมนตรีที่ชราภาพนั้นมีภาระหนักมาก เพราะท่านต้องสำรวจบุคคลมากมายหลายพันหลายหมื่นคนซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการแผ่นดิน แล้วท่านจึงจะคัดเอาไว้เพียง ๓๐๐ คน เพื่อส่งให้สภาผู้แทนราษฎร ถ้าหากท่านจะเลือกเฉพาะบุคคลที่ใกล้ชิดกับท่านเพราะเคยทำงานร่วมกันมาหรือเคยใกล้ชิดกันมา ท่านก็就会被ครหาในทันทีว่าไม่ทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมอันจะเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สถาบันองคมนตรี ดังนั้นก็อาจมีผู้คิดช่วยทุ่นแรงองคมนตรีโดยใช้วิธีที่เคยปฏิบัติมาในการจัดทำบัญชีชื่อสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ คือใช้คนประมาณ ๔-๕ คน ร่างบัญชีชื่อขึ้นก่อน แล้วเสนองคมนตรีคัดเลือกเอา ๓๐๐ คน ผลที่จะได้รับเป็นอย่างไรมัน เราท่านก็รู้อยู่เต็มอก โดยข้าพเจ้าไม่ต้องชี้แจง

ส่วนเหตุผลที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญชี้แจงในสภานิติบัญญัติว่า การที่ต้องทำบัญชีชื่อลับส่งให้สภาผู้แทนราษฎรนั้น ก็เพื่อป้องกันมิให้ผู้ที่มีชื่อในบัญชีซึ่งอยู่ในข่ายจะได้รับเลือกเป็นวุฒิสมาชิกมีโอกาสรุ่งเด่นทะยานและเสี่ยงนั้น ก็เป็นวิธีใหม่ที่นิมิตร (INVENTION) ขึ้นสำหรับประเทศไทย ข้าพเจ้าไม่คัดค้านการนิมิตรสิ่งใดขึ้นใหม่ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าการนิมิตรนั้นเป็นนิมิตรทางประชาธิปไตยหรือไม่ และในทางปฏิบัติจะเป็นไปได้อย่างไร โดยเฉพาะการที่ผู้ร่างประสงค์รักษาความลับบัญชีรายชื่อ ๓๐๐ คนนั้นก็ต้งคำนึงว่า องคมนตรีจะต้องเขียนและทำสำเนาบัญชีด้วยตนเองซึ่งเป็นการระหนักมากแก่องคมนตรี

ดังนั้นเพื่อทุ่นแรงก็จะต้องมีคนอื่นช่วยท่านระหว่างทาง นับตั้งแต่มีผู้ช่วยท่านทำ

บัญชีชื่อเป็นครั้งแรกจนถึงมือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นก็อาจมีคนรู้ “ได้” ก่อนคนอื่น ๆ เราต้องยอมรับความจริงจากพฤติการณ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติจากสมาชิกสมาชิกแห่งชาติว่ามีบางท่านไม่หวังเห็นหาเสียงก็จริงอยู่ แต่บางท่านก็หวังเห็นหาเสียง ผู้ใดรู้ “ได้” ก่อน ผู้นั้นก็ได้เปรียบคนอื่น ฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าการนิมิตวิธีใหม่นี้ไม่ถูกต้องตามวิธีประชาธิปไตย ถ้าหากสภานิติบัญญัติต้องการมีวุฒิสภา ก็ควรใช้วิธีเลือกตั้งโดยตัวแทนของราษฎร ซึ่งอาจใช้วิธีเลือกตั้ง ๒ ชั้น โดยสภาเทศบาลและสภาจังหวัด หรือมิฉะนั้นก็โดยสภาผู้แทนราษฎรโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเลือกจากบัญชีชื่อลับขององคมนตรี ให้โอกาสแก่ทุกคนที่มีคุณสมบัติเป็นผู้สมควรรับเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิก สามารถสมัครได้โดยเปิดเผย และให้สภาผู้แทนราษฎรมีเวลาพอพิจารณาว่า ผู้สมควรคนใดสมควรได้รับเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิก

๒. รัฐธรรมนูญเบื้องต้น

๒.๑ คำว่า “รัฐธรรมนูญ” ประกอบด้วยคำว่า “รัฐ” หมายถึงบ้านเมืองหรือแผ่นดิน กับคำว่า “ธรรมนูญ” หมายถึงบทกฎหมายว่าด้วยระเบียบการ

รัฐธรรมนูญ จึงหมายถึงกฎหมายว่าด้วยระเบียบการปกครองแผ่นดินหรือรัฐ

บางครั้งเรียกบทกฎหมายชนิดนี้ว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน หรือ รัฐ”

๒.๒ มีผู้เข้าใจผิดว่าประเทศใดมีรัฐธรรมนูญ ประเทศนั้นก็มีการปกครองแบบประชาธิปไตย อันที่จริงนั้นรัฐธรรมนูญเป็นเพียงระเบียบการที่เขียนเป็นกฎหมายว่าประเทศ (รัฐ) นั้นๆ ปกครองกันแบบใด แทนที่จะปล่อยให้ผู้มีอำนาจปกครองกระทำตามความพอใจของตนโดยไม่มีข้อกำหนดไว้

รัฐธรรมนูญแต่ล้าพังยังไม่เป็นแบบการปกครองประชาธิปไตยเสมอไป อาทิ บางประเทศปกครองตามแบบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญเผด็จการของตน เช่นประเทศอิตาลี สมัยมุสโสลินีที่เป็นจอมเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญ ประเทศสเปนและปอร์ตุเกสสมัยที่ปกครองแบบเผด็จการก็มีกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญที่กำหนดระเบียบการปกครองประเทศทั้งสองนั้นตามแบบเผด็จการ รัฐบาลถนอม ประภาส ปกครองตามแบบ

เผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร”

๒.๓ ผู้ศึกษา “ความรู้เบื้องต้นแห่งกฎหมาย” ย่อมทราบว่า ในการแบ่งชนิดต่างๆ ของกฎหมายนั้น ได้มีการกล่าวถึงการแบ่งชนิดกฎหมายออกเป็น “กฎหมายที่ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร” (WRITTEN LAW) และ “กฎหมายที่ไม่ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร” (UNWRITTEN LAW) คือธรรมเนียมประเพณีที่ปวงชนซึ่งเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในแผ่นดินได้ปฏิบัติกันมาช้านาน จึงเป็นข้อบังคับของผู้มีอำนาจสูงสุดซึ่งบุคคลจำต้องประพฤติตาม ดังนั้น “กฎหมายรัฐธรรมนูญ” (CONSTITUTION LAW) จึงมีเพียงแต่ตัวบท “รัฐธรรมนูญ” (CONSTITUTION) ที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น หากยังรวมถึง “ธรรมเนียมประเพณีรัฐธรรมนูญ” (CONSTITUTIONAL CUSTOMS) ที่มีได้ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

ก. รัฐธรรมนูญที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร (WRITTEN CONSTITUTION) นั้น ก็มีใช่เฉพาะเฉพาะกฎหมายที่ระบุชื่อว่า “รัฐธรรมนูญ” หรือ “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน หรือ รัฐ” เท่านั้น หากยังหมายถึงข้อความที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งมีลักษณะเป็นระเบียบการปกครองรัฐและการให้สิทธิแก่พลเมือง อาทิ

(๑) “กฎบัตร” ซึ่งเป็นคำไทยมาตั้งแต่โบราณกาล คำว่า “กฎ” หมายถึงข้อกำหนด, คำบังคับ คำว่า “บัตร” หมายถึงแผ่นที่เขียนเป็นหนังสือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “กฎบัตรกฎหมาย” ไว้ว่า “กระบวนกฎหมาย”

คำว่า “กฎบัตร” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “CHARTER” ตรงกับภาษาฝรั่งเศส “CHARTRE” ตรงกับภาษาเยอรมัน “CHARTA” คำทั้งสามภาษานี้แผลงมาจากคำลาติน “CHARTA”

กฎหมายรัฐธรรมนูญอังกฤษถือว่า “กฎบัตรใหญ่” (MAGNA CHARTA หรือเขียนว่า MAGNA CARTA) ค.ศ. ๑๒๑๕ ที่ให้ประกันเสรีภาพบางประการแก่พลเมืองอังกฤษนั้นเป็นแม่บทสำคัญของกฎหมายรัฐธรรมนูญอังกฤษ

สมาชิกสหประชาชาติรวมทั้งสยามที่เป็นภาคีแห่งองค์การนั้นได้ปฏิญาณรับรองผูกพัน “กฎบัตรแห่งสหประชาชาติ” (CHARTER OF THE UNITED NATIONS) ซึ่งมีบทบัญญัติเริ่มต้นว่า

“เราประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ตกลงเด็ดขาด...ยืนยันความเชื่อถือในหลักการพื้นฐานสิทธิมนุษยชน ในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษย์ ในสิทธิเสมอภาคระหว่างชายและหญิง และระหว่างชาติไม่ว่าใหญ่หรือเล็ก”

ต่อมาสหประชาชาติซึ่งสยามเข้าร่วมด้วยใน ค.ศ. ๑๙๔๘ นั้นได้ตกลงรับรอง “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแห่งมนุษย์ชน” (UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS) ซึ่งบัญญัติสิทธิของพลเมืองไว้หลายประการ อาทิ ชีวิต เสรีภาพ ความปลอดภัยในส่วนบุคคล เสรีภาพจากการไม่ถูกจับกุมคุมขังเนรเทศโดยพลการของเจ้าหน้าที่ สิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยเที่ยงธรรมและเปิดเผยจากศาลที่เป็นอิสระและไม่ลำเอียง เสรีภาพในความคิด ความเชื่อถือและศาสนา เสรีภาพในการประชุมและการร่วมกันเป็นสมาคมอย่างสันติ ฯลฯ

รัฐบาลสยามได้รับรองกฎบัตรและปฏิญญาดังกล่าวแล้วโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา และสถานีวิทยุกระจ่ายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ได้เคยประกาศซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทุกๆ วัน วันละข้อติดต่อกันมาหลายปี ดังนั้น “กฎบัตรแห่งสหประชาชาติ” และ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” ดังกล่าวนี้จึงเป็นส่วนสำคัญของ “กฎหมายรัฐธรรมนูญ” ของสยามหรือประเทศไทยด้วย พระราชบัญญัติและบทกฎหมายใดที่ขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญาดังกล่าวแล้วจึงเป็น “โมฆะ”

ส่วนปัญหาที่ว่ารัฐธรรมนูญใดที่เขียนขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญานั้น จะเป็นโมฆะหรือไม่นั้น ปวงชนซึ่งเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดย่อมวินิจฉัยได้ว่า รัฐธรรมนูญชนิดตัดสิทธิหรือไม่ให้สิทธิแก่ราษฎรตามกฎบัตรและปฏิญญานั้นเป็น “รัฐธรรมนูญโมฆะ”

(๒) “ปฏิญญา” (Declaration) ชนิดที่เป็นหลักสำคัญของสิทธิประชาธิปไตยซึ่งมนุษยชาติไทยต้องให้แก่ราษฎรนั้นและชนิดที่เป็นหลักการสำคัญประกอบรัฐธรรมนูญให้แก่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแห่งมนุษย์ชนดังกล่าวแล้ว และเทียบได้กับ “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง” (DECLARATION DES DROITS DE L'HOMME ET DU CITOYEN) ของฝรั่งเศสซึ่งผู้แทนราษฎรที่เป็นคนสามัญ และขุนนางประชาธิปไตยได้ร่วมกันแถลงเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๙ นั้น เป็นแม่บทของประชาธิปไตยในฝรั่งเศสซึ่งศาลยุติธรรมและศาลปกครองจะต้องตัดสินคดีมิให้ขัดต่อปฏิญญาอันเป็นแม่บทประชาธิปไตยนั้น

คำประกาศหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็เป็นปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยาม เพราะเหตุว่า เมื่อได้ประกาศธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว รุ่งขึ้นวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ ได้มีประชุมสภาผู้แทนราษฎร ๗๐ คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีใช้สมาชิกคณะราษฎร ๓๔ คน และที่เป็นสมาชิกคณะราษฎร ๓๑ คน ในบรรดาผู้ที่มีใช้สมาชิกคณะราษฎรนั้นมีหลายท่านดำรงฐานันดรศักดิ์สูงตามระบบศักดินา อาทิ (๑) เจ้าพระยาวงศาอนุประพันธ์ (ม.ร.ว. สหะทาน สนิทวงศ์) ผู้เป็นพระอัยกา (ท่านตา) ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถองค์ปัจจุบัน (๒) เจ้าพระยาพิชัยญาติ (ดั้น บุนนาค) (๓) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน) รองลงมาเป็นพระยา พระ หลวง อีกหลายคน ซึ่งแทนหลายราชตระกูล ผู้ไม่มีบรรดาศักดิ์นั้นมักเรียนกฎหมาย ทนายความ ชาวนา พ่อค้า ฯลฯ ผู้แทนราษฎรทั้ง ๗๐ คนได้พร้อมใจกันปฏิญาณในที่ประชุมสภาดังต่อไปนี้

"ข้าพเจ้า (ออกนามผู้ปฏิญาณ) ขอให้คำปฏิญาณว่า จะซื่อสัตย์ต่อคณะราษฎรและจะช่วยกันรักษาหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรไว้ให้มั่นคง

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

๒. จะรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

๓. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง

๔. จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกัน

๕. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น

๖. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร"

เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ปฏิญาณในที่ประชุมแล้ว เจ้าพระยามหิธรเสนาบดีกระทรวงมรธาธร (ขณะนั้นยังมีได้ยุบกระทรวงนี้เปลี่ยนเป็นกรมราชเลขาธิการ) ได้อัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาอ่านในที่ประชุมสภาดังต่อไปนี้

“วันนี้สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมเป็นครั้งแรก นับว่าเป็นการสำคัญอันหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศอันเป็นที่รักของเรา ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายคงจะตั้งใจที่จะช่วยกันปรีชาการงาน เพื่อนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศสยามสืบไป และเพื่อรักษาความอิสรภาพของไทยไว้ชั่วฟ้าและดิน ข้าพเจ้าขออำนวยการแก่บรรดาผู้แทนราษฎรทั้งหลายให้บริบูรณ์ด้วยกำลังกาย กำลังปัญญา เพื่อจะได้ช่วยกันทำการให้สำเร็จตามความประสงค์ของเราและของท่านซึ่งมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกันทุกประการ เทอญ”

พระราชกระแสรับสั่งซึ่งเจ้าพระยามหิธรอัญเชิญมาอ่านในที่ประชุมนั้น พระปกเกล้าฯ ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานเอง ซึ่งแสดงว่า พระองค์เต็มพระทัยพระราชทานพระบรมราชานุมัติเป็นปณิธานแห่งระบบปกครองประชาธิปไตย

(๓) “แผนการร่วม” (COMMON PROGRAM) ชนิดที่เป็นข้อบังคับกำหนดระเบียบปกครองรัฐ เช่น แผนการร่วมของจีนซึ่งกรรมกร ชาวนา นายทุนน้อย นายทุนแห่งชาติ (หลายคนเป็นมหาเศรษฐี เช่น ตันกาก็ และบางคนเป็นลูกขุนนางเก่าสมัยราชวงศ์ชิง หลายคนเคยเป็นขุนศึก หลายคนเป็นก๊กมินตั๋ง เช่น จอมพลหลี่ ซิ ซิน มาตามซุน ยัตเซ็น ฯลฯ) ได้ร่วมกันจัดทำประกาศเป็นระเบียบการปกครองสาธารณรัฐราษฎรจีนเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ และจัดตั้ง “รัฐบาลกลางของราษฎรจีน” ในระยะเวลาหัวต่อระหว่างระบบเก่ากับระบบใหม่ก่อนมีรัฐธรรมนูญจีนใน ค.ศ. ๑๙๕๔ ในทางวิชาการรัฐธรรมนูญ “แผนการร่วม” นี้มีลักษณะเป็น “รัฐธรรมนูญชั่วคราว” ของจีน ผู้มีฐานะตามระบบเก่าและฐานะตามระบบใหม่ร่วมมือกันในระยะหัวต่อ่นั้น เป็นการนำทฤษฎีวิทยาศาสตร์สังคมมาประยุกต์ถูกต้องตามสภาพท้องที่ กาลสมัยของจีน เหมาเจ๋อตุงมิได้ประณามนายทุนไปทั้งหมด เพราะตามการพัฒนาของระบบสังคมจีนสมัยก่อนนั้นย่อมก่อให้เกิดชนชั้นวรรณะนายทุน เหมาเจ๋อตุงถือว่านายทุนจำนวนน้อยหยิบมือเดียวเท่านั้นที่เป็นศัตรูของราษฎร แต่นายทุนหลายคนเป็นนายทุนรักชาติ

ผู้เคยไปเยือนประเทศจีนจะสังเกตเห็นอนุสาวรีย์ประวัติการปฏิวัติเงินซึ่งประเทศจีนใหม่สร้างขึ้นว่า มีภาพขบวนการชาวนา “ไผ่ผิง” ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๑-๑๙๖๑ ซึ่งเหมาเจ๋อตุงยกย่องว่า เป็นขบวนการปฏิวัติ แม้ว่าขบวนการนั้นสถาปนา “หงซิวฉวน” หัวหน้าขึ้นเป็น “พระจักรพรรดิ” แต่สภาพของประเทศจีนสมัยนั้นคนจีนยังนับถือสถาบันพระมหา

กษัตริย์และยังไม่รู้เรื่องสาธารณรัฐ (ส่วนหลิวเซาฉีกับพวกนั้น แม้ตนเป็นนายทุนน้อยซึ่งไม่ใช่กรรมการแต่จึงดำเนินคดีอย่างนายทุนใหญ่ปฏิกิริยา คือมี “ทัศนะผูกขาด” (MONOPOLY) ที่ต้องการผูกขาดการอภิวัฒน์ไว้เป็นของพวกตนโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงขัดต่อความคิดเหมา เจ๋อตงที่พิจารณาตามสภาพท้องที่กาลสมัยของจีนเห็นว่า ทุกชนชั้นวรรณะรักชาติที่มีอยู่นั้นสมควรเข้าอยู่ในแนวร่วมเพื่อร่วมมือในการสถาปนาประชาธิปไตยแผนใหม่)

ข. ธรรมเนียมประเพณีรัฐธรรมนูญ (CONSTITUTIONAL CUSTOMS) จัดอยู่ในประเภทกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ไม่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร (UNWRITTEN CONSTITUTION)

ในบางประเทศเช่นประเทศอังกฤษนั้น นอกจากมีตัวบทที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ส่วนหนึ่ง อาทิ กฎบัตรใหญ่ ค.ศ. ๑๒๑๕ คำร้องขอสิทธิ ค.ศ. ๑๖๒๘ บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิ ค.ศ. ๑๖๘๙ พระราชบัญญัติว่าด้วยรัฐสภา ค.ศ. ๑๙๑๑ และ ค.ศ. ๑๙๔๙ แล้วระบบรัฐธรรมนูญอังกฤษอาศัยธรรมเนียมประเพณีรัฐธรรมนูญที่เป็นมาช้านาน ดังนั้นจึงมีผู้จัดระบบรัฐธรรมนูญเข้าอยู่ในประเภท “รัฐธรรมนูญที่ไม่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร”

ส่วนในสยามนั้น ปรากฏในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่งบันทึกคำอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ว่า ธรรมเนียมประเพณีประชาธิปไตยยังคงใช้ได้ต่อไป ข้าพเจ้าจึงขอคัดรายงานการประชุมสภาตอนที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังต่อไปนี้

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า ในหมวดตสภาผู้แทนราษฎรว่า ผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ อยากทราบความประสงค์ของท่านประธานอนุกรรมการว่า พระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณไหม

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (พระยามโนปกรณัม) ตอบว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกสภานี้ก่อนที่จะเข้ามารับหน้าที่ ต้องปฏิญาณและตามประเพณีราชาภิเศกก็มีการปฏิญาณอยู่แล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า ควรบัญญัติไว้

พระยาราชวังสัน กล่าวว่า ในประเทศเดนมาร์กถึงเป็นรัชทายาท ก็ต้องปฏิญาณเหมือนกัน เพราะในโอกาสบางคราวต้องทำการเป็นผู้แทนพระเจ้าแผ่นดิน แต่ความคิดของเรานี้ก็เพื่อวางระเบียบ ว่าสิ่งใดที่เป็นแบบธรรมเนียมอยู่แล้ว เราไม่อยากพูดมากนัก ตาม

ความคิดเดิมในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ ประสงค์ไม่ให้ยาวเกินไป สิ่งใดที่มีและพิจารณาแล้ว เห็นว่าเหมือนกัน ฉะนั้นจึงไม่บัญญัติไว้ เพราะความคิดเช่นนั้นเราวางไว้ เห็นว่าไม่เป็นอะไร ทั้งเห็นความสะดวกกว่าการบัญญัติเช่นนั้นจะดีกว่า

นายทงวน ทองประเสริฐ ตอบว่า ความจริงเห็นด้วย แต่ธรรมเนียมนั้นไม่ใช่บทบังคับ อีกประการหนึ่งสิ่งนี้เป็นคราวแรกไม่เคยใช้มา

พระยามนธสุรราช กล่าวว่า ประเทศอื่นๆ ที่จะผลัดเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินเขามีในรัฐธรรมนูญ

พระยาราชวังสัน ตอบว่า ในธรรมนูญบางฉบับได้บัญญัติไว้ว่าจะปฏิญาณอย่างนั้น ของเราทราบที่ พระเจ้าแผ่นดินต้องทรงปฏิญาณต่อหน้าเทวดาทั้งหลายและพระพุทธรูปเป็นต้น เราอยากจะเขียนเสีย

นายทงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า ขอเรียนถามว่าควรจะแก้ไขอย่างไรหรือไม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตอบว่า ไม่เห็นจำเป็นเพราะไม่ทำให้เกิดขึ้นหรือเลวลง มีอยู่แล้วจะไปล้างเสียทำไม ถ้าแม้ว่าความข้อนี้ตัดความหรือเพิ่มสิทธิก็ควรอยู่การที่บัญญัติไว้เช่นนั้นเพื่อเขียนไว้ให้หรุๆ ถึงไม่เขียนก็รู้อยู่แล้ว

นายทงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า เพื่อความเข้าใจของราษฎรทั้งหลาย ให้ลงมติว่าจะสมควรหรือไม่

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ข้าพเจ้าขอแถลงให้ที่ประชุมทราบ เท่าที่นายทงวน ทองประเสริฐ ได้ร้องให้เติมร่างว่า พระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณนั้น การที่ไม่เขียนไว้ก็ดี ก็ให้ถือว่า เวลาขึ้นสวดยราชย์ต้องทรงกระทำตามพระราชประเพณี การที่ไม่เขียนไว้นี้ไม่ใช่เป็นการยกเว้นที่พระองค์จะไม่ต้องทรงปฏิญาณ ขอให้จดบันทึกข้อความสำคัญนี้ไว้ในรายงาน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า เนื่องจากหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าขอแถลงว่า ได้เคยเฝ้าและทรงรับสั่งว่า พระองค์เองได้ทรงปฏิญาณเวลาสวดยราชสมบัติ และเวลาขึ้นรับเป็นรัชทายาทก็ต้องปฏิญาณขึ้นหนึ่งก่อน ความข้อนี้เมื่อพระองค์เองทรงรับสั่งเช่นนี้ เพราะฉะนั้นรับรองได้อย่างที่หลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเป็นพระราชประเพณีทีเดียว

นายจรูญ สืบแสง กล่าวว่า เป็นที่เข้าใจแล้วว่า พระเจ้าอยู่หัวต้องทรงปฎิญาณตามนี้ แต่เป็นรัฐธรรมนูญสำคัญอย่างยิ่ง เท่าที่ได้จัดบันทึกรายงานยังน้อยไป ถ้าอย่างไรให้มีไว้ในรัฐธรรมนูญจะดียิ่ง

หลวงประดิษฐมนูธรรม ตอบว่า สภาผู้แทนราษฎรต้องเห็นชอบในการอัญเชิญพระมหากษัตริย์ขึ้นเสวยราชย์หรือในการสมมติรัชทายาท ถ้าองค์ใดไม่ปฎิญาณเราคงไม่ลงมติให้

นายจรูญ สืบแสง กล่าวว่า องค์ต่อๆ อาจไม่ปฎิญาณ

พระราชวังสัน ตอบว่า ตามหลักการในที่ประชุมต่างๆ ถ้ามีคำจดในรายงานแล้ว เขาก็เป็นหลักการเหมือนกัน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ แกลงให้สมาชิกลงมติมาตรา ๕ ว่า “การสืบราชสมบัติท่านว่าให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎมณเฑียรบาล หรือให้เติมคำว่า “จะต้องปฎิญาณ”

ประธานสภาฯ กล่าวว่า บัดนี้มีความเห็น ๒ ทาง คือทางหนึ่งเห็นว่า ควรคงตามร่างเดิม อีกทางหนึ่งว่า ควรเติมความให้ชัดยิ่งขึ้น

“ที่ประชุมลงมติตามร่างเดิม ๔๘ คะแนน ที่เห็นว่าให้เติมความให้ชัดขึ้นมี ๗ คะแนน เป็นอันตกลงว่าไม่ต้องเติมความอีก”

๒.๔ ปัจจุบันนี้มีบางคนได้เขียนและกล่าววิจารณ์ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนั้นฉบับนี้เป็นประชาธิปไตยบ้าง เป็นอำมาตยาธิปไตยบ้าง ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรที่นิสิต นักศึกษา นักเรียน และราษฎรซึ่งต้องการสัจจะโดยไม่มีอคติอุปาทานอาศัยหลักตามสามัญสำนึกอันเป็นตรรกวิทยาเบื้องต้นของมนุษยชนประกอบด้วยความหมายของภาษาไทยประยุกต์แก่รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับโดยความเที่ยงธรรม

ก. ถ้ารัฐธรรมนูญใดมีบทถาวรและบทเฉพาะกาล สามัญชนที่รู้ภาษาไทยพอสมควรย่อมเข้าใจคำว่า “เฉพาะกาล” นั้นหมายถึงระยะเวลาชั่วคราว ซึ่งเมื่อพ้นกำหนดนั้นแล้วก็เหลือแต่บทถาวรที่ใช้เป็นแบบการปกครองถาวรต่อไป ฉะนั้นจึงต้องพิจารณาด้วยบทถาวรของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

ส่วนบทเฉพาะกาลเป็นเรื่องระยะหัวต่อระหว่างระบบเก่ากับระบบใหม่ ซึ่งย่อมมีส่วนที่เป็นระบบเก่าผสมอยู่กับระบบใหม่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ปัญหาวินิจฉัยลักษณะบทเฉพาะกาลนั้นต้องพิจารณาว่าบทนั้นมีไว้เพื่อนำไปสู่บทถาวรประชาธิปไตยหรืออำมาตยาธิปไตย

(บางคนที่สามารถศึกษาขั้นสูงย่อมรู้ภาษาไทยดีกว่าสามัญชนกลับแสวงทำเป็นไม่รู้คำว่า “เฉพาะกาล” นั้นหมายถึงเรื่องชั่วคราว ดังนั้นบางคนจึงถือเอาบทเฉพาะกาลเป็นหลัก เช่น เราจะได้อ่านได้ฟังว่าบางคนถือเอา “บทเฉพาะกาล” ของรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ เรื่องการมีสมาชิกประเภทที่ ๒ นั้นเป็นเรื่องถาวร แต่ถ้าเป็นบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญที่พวกเขาทำขึ้นนั้น พวกเขาก็ไม่นำเอาเรื่องเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญนั้นมาเป็นหลักวินิจฉัยลักษณะของรัฐธรรมนูญนั้น เช่นรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ซึ่งมีบทเฉพาะกาลยกยอคุณสมบัติสมาชิกซึ่งได้รับแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ (ได้ต่อม) ให้มาเป็นคุณสมบัติสมาชิกของฉบับ ๒๔๙๒ พวกเขาก็ไม่เอ่ยถึงบทเฉพาะกาลนี้)

ข. คำว่า “ประชาธิปไตย” นั้นข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๑ คือหมายถึงการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ส่วนคำว่า “อำมาตยาธิปไตย” นั้นมีบางคนตั้งเป็นศัพท์ใหม่ขึ้น โดยยังไม่มีพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานหรือฉบับสำหรับนักเรียน แต่ผู้ตั้งศัพท์ใหม่นี้ก็มีสิทธิที่จะตั้งเป็นศัพท์ใหม่ได้โดยเอาคำว่า “อำมาตย์” สนธิกับคำว่า “อธิปไตย”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “อำมาตย์” ไว้ว่า หมายถึง “ข้าราชการ, ข้าเฝ้า, ที่ปรึกษา” ดังนั้นคำว่า “อำมาตยาธิปไตย” ย่อมหมายถึงการปกครองโดยข้าราชการ, ข้าเฝ้า, ที่ปรึกษา ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยพระองค์เอง หรือโดยคำแนะนำของรัฐบาลหรือองคมนตรีซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์

ค. โดยอาศัยหลักการและความหมายในภาษาไทยดังกล่าวข้างบนนั้น เราอาจวินิจฉัยลักษณะของรัฐธรรมนูญบางฉบับได้ดังต่อไปนี้

(๑) ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ไม่ใช่อำมาตยาธิปไตย เพราะตัวบทถาวรของธรรมนูญนั้นกำหนดไว้ว่าเมื่อสิ้นบทเฉพาะกาลแล้ว สมาชิกแทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกประเภทเดียว คือประเภทที่ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้นมา ส่วนบทเฉพาะกาลเป็นเรื่องชั่วคราวในระยะหัวต่อระหว่างระบบศักดินาที่เป็นมาหลายพันปีกับระบบประชาธิปไตยซึ่งเพิ่มเริ่มเกิดขึ้น จึงในสมัยแรกภายในเวลา ๖ เดือน

สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารแต่งตั้งขึ้นในนามคณะราษฎร สมัยที่ ๒ ภายในเวลา ๑๐ ปี สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท คือประเภทที่ ๑ ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง กับประเภทที่ ๒ ผู้แทนราษฎรสมัยที่ ๑ เป็นผู้เลือกตั้ง สมัยที่ ๓ เป็นบทถาวรคือเมื่อพ้น ๑๐ ปีแล้วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น

(๒) รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ไม่ใช่อำมาตยาธิปไตยเพราะมาตรา ๑๖ อันเป็นบทถาวรบัญญัติไว้ว่า “สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง” ส่วนบทเฉพาะกาลเป็นเรื่องชั่วคราวในระยะหัวต่อระหว่าง ๒ ระบบดังกล่าวแล้วนั้น มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒ ประเภทคือประเภทที่ ๑ ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง กับประเภทที่ ๒ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง โดยรัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ในระหว่างบทเฉพาะกาลนี้ผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ซึ่งแม้ก่อนสมัครรับเลือกตั้งนั้นบางคนเป็นข้าราชการประจำ แต่กฎหมายเลือกตั้งได้กำหนดไว้ว่า ถ้าได้รับเลือกตั้งแล้วต้องลาออกจากตำแหน่งข้าราชการประจำ ฉะนั้นสมาชิกประเภทที่ ๑ ซึ่งมีจำนวนกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแห่งสภาผู้แทนราษฎรนั้นจึงไม่ใช่อำมาตย์

(๓) รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๔ ไม่ใช่อำมาตยาธิปไตยเพราะพฤษสมชิกและสมาชิกสภาผู้แทนเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมาจึงไม่ใช่ “อำมาตย์” และมาตรา ๒๔ กับ ๒๕ กำหนดไว้ว่าพฤษสมชิกและสมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

(๔) รัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ (ใต้ร่ม) เป็นอำมาตยาธิปไตยเพราะวุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์แต่งตั้ง โดยรัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(๕) รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ เป็นอำมาตยาธิปไตยครบถ้วนทั้งบทถาวรและบทเฉพาะกาล เพราะบทถาวรกำหนดไว้ว่า วุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง โดยประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการ และบทเฉพาะกาลได้ยกยอวุฒิสมาชิกซึ่งได้รับแต่งตั้งตามฉบับ ๒๔๙๐ (ใต้ร่ม) ให้เป็นวุฒิสมาชิกตามฉบับ ๒๔๙๒ ด้วย

ส่วนการที่บางคนอ้างว่าฉบับ ๒๔๙๒ เป็นประชาธิปไตยที่สุดเพราะมีบทบัญญัติไว้ว่า วุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำนั้น ท่านผู้อ่านอาจสอบสวนหาสิ่งจะได้ว่า การห้ามมิให้พฤษสมชิก (วุฒิสมาชิก) กับสมาชิกสภาผู้แทนเป็นข้าราชการ

ประจําันรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ ได้บัญญัติห้ามเช่นนั้นไว้ก่อนแล้วตามมาตรา ๒๔ และ ๒๙ และได้มีการปฏิบัติจริงตามรัฐธรรมนูญซึ่งผู้อ่านที่ปราศจากอคติสอบสวนได้ว่า ระหว่างใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ นั้นไม่มีพฤษสมานิก หรือสมาชิกรัฐสภาผู้แทน หรือรัฐธรรมนูญคนใดเป็นข้าราชการประจำ ส่วนรัฐมนตรีที่แต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๒ นั้น เราท่านที่ไม่หลงเชื่อคำโฆษณา ก็เห็นกันอยู่แล้วว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีโดยความไว้วางใจของรัฐสภาตามฉบับ ๒๔๘๒ และหลายคนที่แม้ไม่ใช่นักวิชาการก็ย่อมรู้ว่าผู้มียศเป็นจอมพลนั้นดำรงยศนั้นเป็นประจำการตลอดไปโดยไม่ต้องปลดเป็นกองหนุนจึงรับเงินเดือนตามยศจอมพลตลอดชีพ ฉะนั้นตามกฎหมายและตามการปฏิบัติของรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๒ ทั้งในบทถาวรและบทเฉพาะกาลจึงเป็นอำมาตยาธิปไตย

ส่วนการที่บางคนโฆษณาว่า รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๒ บัญญัติไว้ห้ามมิให้วุฒิสมาชิก และสมาชิกรัฐสภาผู้แทนเป็นผู้จัดการ กรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทนของห้างหุ้นส่วนที่รัฐหรือหน่วยราชการของรัฐเป็นผู้ลงทุน หรือถือหุ้นส่วนข้างมากก็ดี รับสัมปทานหรือคงไว้ซึ่งสัมปทาน หรือเป็นคู่สัญญากับรัฐอันมีลักษณะผูกขาดตัดตอนก็ดี หรือไม่รับเงินเดือนหรือประโยชน์ใดจากรัฐนอกจากเงินเดือนก็ดี ฯลฯ นั้น ข้าพเจ้าขอให้ท่านผู้อ่านที่ปราศจากอคติโดยไม่หลงเชื่อคำโฆษณาต่างๆ โปรดพิจารณารายชื่อของวุฒิสมาชิกและสมาชิกรัฐสภาผู้แทนตามฉบับ ๒๔๘๒ นั้นอย่างละเอียด แล้วสอบสวนดูว่า มีผู้ใดบ้างที่รัฐสภาและองคมนตรีรู้อยู่แล้วว่าได้ประโยชน์โดยฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าวแล้ว

(๖) ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ถือตามแม่บทของฉบับ ๒๔๘๒ โดยมีวุฒิสมาชิกซึ่งสภาผู้แทนราษฎรต้องเลือกตั้งจากบัญชีชื่อลับซึ่งคณะองคมนตรีจัดทำขึ้นส่งมาให้สภาผู้แทนราษฎรจำต้องเลือกบุคคลเท่าที่ปรากฏชื่อในบัญชีลับนั้น ก็ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ มีลักษณะอำมาตยาธิปไตย

ง. ในการพิจารณาบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ นั้นก็จำต้องแยกลักษณะของบทเฉพาะกาลออกเป็น ๒ ประเภท คือ บทเฉพาะกาลที่นำไปสู่บทถาวรที่เป็นประชาธิปไตย กับบทเฉพาะกาลที่นำไปสู่ระบบอำมาตยาธิปไตย

(๑) บทเฉพาะกาลที่นำไปสู่บทถาวรที่เป็นประชาธิปไตยนั้นมีความจำเป็นในระยะหัวต่อระบบศักดินาที่เป็นมาช้านานหลายศตวรรษซึ่งมีซากตกค้างอยู่ กับระบบประชา

ธิปไตยที่เพิ่งเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อประคับประคองระบบประชาธิปไตยให้ดำเนินก้าวหน้าต่อไปได้ โดยป้องกันมิให้ถูกแทรกซึมบั่นทอนจากระบบศักดินา

ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ซึ่งมีบทถาวรและบทเฉพาะกาลนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ซึ่งแทนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทรงเห็นชอบและพอพระราชหฤทัยมากดังปรากฏในคำแถลงของพระยามโนปกรณีย์ ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๖ พ.ย. ๒๔๗๕ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“ในการร่างพระธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ) นี้ อนุกรรมการได้ทำการติดต่อกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา จนถึงอาจกล่าวได้ว่า ได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ ได้ทูลเกล้าถวายและทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่เพียงทรงเห็นชอบอย่างข้อความที่กราบบังคมทูลขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก”

คำแถลงของประธานอนุกรรมการฯ เกี่ยวกับบทเฉพาะกาลมีความอีกตอนหนึ่งว่าดังนี้

“ที่มีสมาชิก ๒ ประเภทนี้ก็เพราะเหตุว่า เราเพิ่งมีรัฐธรรมนูญขึ้น ความคุ้นเคยในการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญยังไม่แพร่หลายทั่วถึง ฉะนั้นจึงให้มีสมาชิกประเภทซึ่งเห็นว่าเป็นผู้ที่คุ้นเคยการงานแล้วช่วยพยุงกิจการ ทำร่วมมือกันไปกับสมาชิกประเภทที่ ๑ ที่ราษฎรเลือกตั้งมา”

อุดมการณ์ของบทเฉพาะกาลตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๗๕ เป็นเรื่องของการ “ช่วยพยุง” ประชาธิปไตยให้ทรงตัวอยู่ได้แล้วก้าวหน้าต่อไป มิใช่เป็นการเอาประเภทที่ ๒ มา “ถ่วงอำนาจ” สภาผู้แทนราษฎร

ความจริงที่ประจักษ์จากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและราชกิจจานุเบกษา ฯลฯ ปรากฏว่า สมาชิกประเภทที่ ๒ นั้นมิได้ยกมือให้ฝ่ายรัฐบาลเสมอไป คือได้ยกประโยชน์ของชาติเหนือส่วนตนและพวกพ้องในหลายกรณี อาทิ ได้ร่วมกับสมาชิกประเภทที่ ๑ ในการคัดค้านข้อเสนอของรัฐบาลเรื่องความตกลงกับต่างประเทศกำหนดโควตาช้างพารา อันทำให้รัฐบาลพหลฯ ต้องลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ลงมติขอบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามที่สมาชิกประเภทที่ ๑ เสนอ ซึ่งขัดแย้งกับความเห็นของรัฐบาล อันทำให้รัฐบาลพหลฯ ต้องลาออกตามรัฐธรรมนูญอีกครั้งหนึ่ง

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ สมาชิกประเภทที่ ๒ ได้ร่วมกับประเภทที่ ๑ ลงมติคัดค้านร่าง พ.ร.บ. ที่รัฐบาลพินูลา เสนอขออนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์และการจัดตั้งพุทธบริษัทอันทำให้รัฐบาลพินูลา ต้องลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ (ต่างกับวุฒิสมาชิกแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ซึ่งแม้ไม่มีสิทธิลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่มีสิทธิเลือกตั้งข้อสังเกตไปยังสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ แต่วุฒิสมาชิกนั้นก็มิได้ตั้งข้อสังเกตเช่นนั้นไปยังสภาผู้แทน ทั้งๆ ที่วุฒิสมาชิกหลายคนบ่นนอกสภาว่า รัฐบาลพินูลา บริหารประเทศไม่เป็นที่พอใจของราษฎร)

บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ กําหนดวิธีเลือกตั้งพฤษสภาชิกในวาระเริ่มแรกโดยองค์การเลือกตั้งประกอบด้วยผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในวันสุดท้ายก่อนใช้รัฐธรรมนูญฉบับนั้นเพื่อให้มีพฤษสภาชิกขึ้นภายใน ๑๕ วัน เมื่อสิ้นวาระของพฤษสภาชิกรุ่นแรกนี้แล้วราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งพฤษสภาชิกโดยทางอ้อม

(๒) บทเฉพาะกาลที่นำไปสู่ระบบอำมาตยาธิปไตย เช่น บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ที่ยกยอวุฒิสมาชิกซึ่งได้รับแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๐ (ใต้ร่ม) ให้มาเป็นวุฒิสมาชิกฉบับ ๒๔๙๒ ด้วย เพื่อเข้าสู่ระบบถาวรของฉบับ ๒๔๙๒ ซึ่งวุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่ประธานองคมนตรีรับสนองฯ แต่งตั้ง มิใช่เลือกตั้งโดยราษฎร บทเฉพาะกาลของร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ มีลักษณะนำไปสู่ระบบอำมาตยาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับนั้น

๓. การร่างรัฐธรรมนูญ

๓.๑ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่เป็นแม่บทสูงสุดของกฎหมายทั้งหลาย ฉะนั้นการร่างรัฐธรรมนูญจึงต้องดำเนินตามหลักสำคัญ ๒ ประการคือ

ประการที่ ๑ สาระสำคัญที่เป็นแม่บทซึ่งขึ้นอยู่กับรากฐานแห่งทัศนะของผู้ร่างกับสมาชิกสภาที่มีหน้าที่นิติบัญญัติ ยืนหยัดในอภิสิทธิ์ชน หรือยืนหยัดในปวงชน ถ้าผู้ร่างกับสมาชิกสภานั้นมีทัศนะยืนหยัดในอภิสิทธิ์ชน บทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญก็มีสาระรักษาย่านางและฐานะพิเศษของอภิสิทธิ์ชนไว้โดยตรงหรือแฝงไว้โดยทางปริยาย

ถ้าผู้ร่างกับสมาชิกสภานั้นมีทัศนะยืนหยัดในปวงชน บทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญ

นั้นก็กระจางชัดแจ้งว่า เป็นประชาธิปไตยที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่โดยไม่มีสิทธิพิเศษของอภิสิทธิ์ชนแฝงไว้

ผู้ใดอ้างว่าปวงชนชาวไทยมีอุปนิสัยปัจเจกนิยม (INDIVIDUALISM) ต่างกับมนุษยชาติอื่นๆ เพื่อใช้เป็นข้ออ้างร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยของปวงชนนั้น ก็เป็นทัศนะเฉพาะตัวของผู้นั้นๆ เอง เพราะมนุษยชาติตั้งแต่ปฐมกาลมีทัศนะประชาธิปไตย ซึ่งแม้จะถูกระบบทาสกับระบบศักดินา ซึ่งมีคติปัจเจกนิยมสมัยเก่าทำลายไป แต่ปวงชนก็ยังรักษาคติประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและทางทัศนะไว้ได้หลายประการ เช่น การร่วมมือกันลงแขกในการทำนา การสร้างโรงเรือนบ้านพักในชนบท และการประพฤติตามธรรมเนียมหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทัศนะประชาธิปไตยที่เหลือนอยู่นั้นพึงจะสูญไปเมื่อไม่นานมานี้ภายหลังที่มีผู้เผยแพร่ความประพฤติต่างๆ ตามคติปัจเจกนิยมสมัยใหม่

ประการที่ ๒ รูปแบบของรัฐธรรมนูญอันเป็นเทคนิคแห่งวิธีร่างกฎหมายทั่วไปซึ่งต้องนำมาใช้เป็นพื้นฐานแห่งการร่างรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายชนิดหนึ่ง และในฐานะที่เป็นแม่บทสูงสุดแห่งกฎหมายทั้งหลาย

หลายท่านที่แม้ไม่เคยเรียนกฎหมายก็ย่อมสังเกตได้ว่า กฎหมายต่างๆ นั้น มีพระราชบัญญัติที่กำหนดหลักการสำคัญๆ ไว้ ซึ่งต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐสภา หรือสภานิติบัญญัติ พระราชบัญญัติมิได้กำหนดระเบียบการเบ็ดเตล็ดหยาบหยาบไว้ แต่ได้ให้อำนาจฝ่ายบริหารออกพระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวงบัญญัติวิธีปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินั้นๆ

ในฐานะที่รัฐธรรมนูญเป็นแม่บทสูงสุดของกฎหมายทั้งหลาย ฉะนั้นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของหลายประเทศจึงบัญญัติหลักสำคัญไว้โดยให้สภาซึ่งมีหน้าที่นิติบัญญัติออกพระราชบัญญัติเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญนั้นๆ

๓.๒ วิธีร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ได้ถือตามหลักวิธีร่างกฎหมายของสยาม ซึ่งคณะกรรมการร่างกฎหมายได้ดำเนินเป็นหลักมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งกรมร่างกฎหมายขึ้น หลักการแห่งวิธีร่างนี้ได้ดำเนินต่อมาในการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๔ ดังปรากฏในคำแถลงของประธานอนุกรรมการร่าง

รัฐธรรมนูญ (พระยามโนปกรณัม) ต่อสภาผู้แทนราษฎรและคำอธิบายของพระยาราชวังสัน ตามที่ข้าพเจ้าได้อ้างไว้ในข้อ ๒.๓ ข. นั้นแล้ว คือพระยามโนปกรณัม (เคยเป็นกรรมการร่างกฎหมายมาก่อนแล้วหลายปี) กล่าวเป็นใจความว่า เรื่องใดเป็นธรรมเนียมประเพณีที่รู้กันอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ให้หรุๆ และพระยาราชวังสัน (ผู้เคยร่วมกับพระยามโนปกรณัม ไปเฝ้ารับพระราชกระแสจากพระปกเกล้าฯ) กล่าวเป็นใจความว่า ตามความคิดเดิมในการร่างรัฐธรรมนูญนั้นประสงค์ไม่ใหยาวเกินไป วิธีร่างตรงกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เรื่องใดควรรวมเป็นมาตราเดียวกันได้ก็เขียนไว้เป็นมาตราเดียว แต่สิ่งสำคัญจำต้องมีตัวบทที่เป็นประชาธิปไตยให้ครบถ้วน

ข้าพเจ้าขอย้อนกล่าวถึงวิธีร่างกฎหมายตามหลักของรัชกาลที่ ๕, ๖, ๗ นั้น ถือหลัก ๒ ประการ คือ

ก. ต้องมีตัวบทกะทัดรัดไม่ฟุ่มเฟือย ผู้สนใจอาจเทียบดูได้ว่า การร่างประมวลกฎหมายสยามซึ่งตามข้อตกลงกับนานาประเทศนั้น ฝ่ายสยามจะต้องร่างให้เป็นที่น่าพอใจแก่ประเทศที่มีอำนาจพิเศษในทางศาล เพื่อฝ่ายเขาจะได้ยอมถือตามประมวลกฎหมายของเรา และยอมยกเลิกอำนาจศาลกงสุล ศาลต่างประเทศ (INTERNATIONAL COURT) ศาลคดีต่างประเทศ (FOREIGN CAUSE COURT) ดังนั้นการร่างกฎหมายของเราจึงจำต้องอาศัยประมวลกฎหมายของต่างประเทศเป็นหลักประกอบกับกฎหมายสยาม ในบรรดาประมวลกฎหมายต่างประเทศนั้นก็มีประมวลกฎหมายฝรั่งเศสด้วย แต่ฝ่ายการร่างกฎหมายของเรานั้นถือหลักวิธีร่างโดยกะทัดรัด ไม่มีมากมายหลายมาตราให้ฟุ่มเฟือยจึงประหยัดจำนวนมาตราได้ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมี ๒๒๘๑ มาตรา ประมวลกฎหมายพาณิชย์ฝรั่งเศสมี ๖๔๘ มาตรา รวม ๒ ประมวลนั้นมี ๒๙๒๙ มาตรา กรมร่างกฎหมายของสยามจัดร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมกันเป็นประมวลเดียว มี ๑๗๕๕ มาตราซึ่งประหยัดจำนวนมาตราลงได้เกือบกว่ากึ่งหนึ่งซึ่งนานาประเทศที่มีสิทธิพิเศษในทางศาลได้ยินยอมให้ศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศวินิจฉัยคดีตามประมวลกฎหมายสยาม

ข. ภาษาที่ใช้ในการร่างนั้นต้องพยายามใช้ถ้อยคำที่สามัญชนสามารถเข้าใจได้ให้มากที่สุด แต่เนื่องจากเราจำเป็นต้องบัญญัติข้อกำหนดขึ้นใหม่หลายประการ เพื่อให้เหมาะสมแก่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่และตามเยี่ยงประมวลกฎหมายต่างประเทศ ฉะนั้นเมื่อคำ

ไทยที่มีอยู่แต่ก่อนไม่เพียงพอก็จำเป็นต้องคิดคำใหม่ในภาษาไทยขึ้น ถ้าหากมีเรื่องใดที่หาคำไทยได้เหมาะสมโดยไม่ต้องตั้งศัพท์ใหม่ เราก็ใช้คำไทยนั้น เช่น คำอังกฤษ Usufruct หรือ ฝรั่งเศส Usufruit ในร่างประมวลแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๔ นั้นเดิมมีผู้เสนอว่า ให้ตั้งศัพท์ไทยขึ้นใหม่ว่า “สิทธิกัลปนา” แต่ในที่สุดกรรมการร่างกฎหมายส่วนมากตกลงตามที่ผู้เสนอให้ใช้คำไทยว่า “สิทธิเก็บกิน” (หมายถึงสิทธิของบุคคลหนึ่งที่มีสิทธิครอบครองที่ดินของอีกคนหนึ่ง และสามารถเก็บดอกผลจากที่ดินนั้น) ฯลฯ

๓.๓ โดยอาศัยตามหลักการวิธีร่างกฎหมายดังกล่าวข้างบนนี้ผู้สนใจที่ไม่ตั้งคิดอุปทาน ซึ่งต้องการศึกษาหาสิ่งที่จะต้องดูตัวบทของรัฐธรรมนูญดังต่อไปนี้เป็นตัวอย่าง

ก. ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ มี ๓๕ มาตราซึ่งบรรจุข้อความไว้เป็นครั้งแรกในสยามว่า อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย และมีบทบัญญัติว่าด้วยกษัตริย์ สถาปนาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร ศาลพอแก่การเป็นระบบการเมืองประชาธิปไตยในระยะหัวต่อระหว่างระบบศักดินาที่เป็นมาหลายพันปี กับระบบประชาธิปไตยซึ่งเพิ่งเกิดขึ้น ส่วนสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค และสิทธิประชาธิปไตยทั้งทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทัศนะประชาธิปไตยนั้น ได้ใช้วิธีทำให้หลัก ๖ ประการเป็น “ปณิญา” (DECLARATION) ซึ่งมีลักษณะเป็น “กฎบัตร” (CHARTER) ดังกล่าวแล้วในข้อ ๒.๓ ข.

ถ้อยคำที่ใช้ในรัฐธรรมนูญนั้นก็พยายามใช้คำไทยที่มีอยู่ก่อนธรรมนูญนั้นเพื่อสะดวกแก่มวลราษฎร

ข. รัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ มี ๖๘ มาตรา โดยมีบทบัญญัติประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ขึ้นแต่ก็ไม่เขียนไว้พุ่มเพอญ เรื่องใดที่รวมเป็นมาตราเดียวกันได้ก็ไม่แยกเป็นรายมาตรา

ค. รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๔ ซึ่งมี ๒ สภานั้นก็จำเป็นต้องมีมาตราเพิ่มขึ้นเท่าที่จำเป็นแก่การที่ต้องมี ๒ สภา รวมแล้วฉบับนี้มีเพียง ๙๖ มาตรา

๓.๔ ตั้งแต่รัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ เป็นต้นมาจนถึงขณะที่ข้าพเจ้าเขียนบทความนี้ หลักการแห่งวิธีร่างกฎหมายได้เปลี่ยนจากวิธีของรัชกาลที่ ๕, ๖ และ ๗ ดังจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ มี ๑๘๘ มาตรา และร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ มี

๒๒๔ มาตรา

ก. ถ้าหากรัฐธรรมนูญใหม่มีความจำเป็นต้องเขียนเรื่องรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ บกพร่องอยู่ก็สมควรมีมาตราเพิ่มขึ้น แต่ถ้าวรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ มีบทบัญญัติที่เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้วก็ไม่ควรแยกเป็นรายมาตราหรือเพิ่มข้อความให้ฟุ่มเฟือย เช่น

รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ มาตรา ๑๓ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน”

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๔ มาตรา ๑๓ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนาหรือลัทธินิยมใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน”

ท่านผู้อ่านย่อมสังเกตได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๔ มาตรา ๑๓ นั้น ต่างกับของฉบับ ๒๔๗๕ เพียงคำเดียว คือฉบับ ๒๔๗๕ เขียนไว้ว่า “ลัทธิใดๆ” ส่วนฉบับ ๒๔๘๔ เขียนว่า “ลัทธินิยมใดๆ” ซึ่งเป็นการทำให้มีความชัดเจนโดยไม่ฟุ่มเฟือย

ส่วนฉบับ ๒๔๙๒ มาตรา ๒๘ มีความว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคก่อน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมิควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนานิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อใด แตกต่างจากบุคคลอื่น”

ท่านผู้อ่านย่อมสังเกตได้ว่าฉบับ ๒๔๙๒ ได้เติมคำว่า “นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา” โดยตัดคำว่า “ลัทธิใดๆ” ตามฉบับ ๒๔๗๕ และคำว่า “ลัทธินิยมใดๆ” ตามฉบับ ๒๔๘๔ ออกไป อันเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือลัทธิ

ใดๆ ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการมีทัศนะตามลัทธินั้น ครั้นแล้วก็ได้เดิมข้อความขึ้นใหม่ในวรรค ๒ ซึ่งทำให้มีความยืดหยุ่นโดยไม่จำเป็นซึ่งดูประหนึ่งว่า ชนชาวไทยได้สิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนามากขึ้นกว่าฉบับ ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๙ อันเป็นการจะแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ เป็นประชาธิปไตยยิ่งกว่าฉบับก่อนๆ แต่สามัญชนที่ไม่มื่อคติ แม้จะมีใช้นักกฎหมายก็ย่อมเห็นได้โดยไม่ยากเลยว่า การที่ฉบับ ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๙ บัญญัติให้บุคคลมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาที่ย่อมหมายถึงนิกายต่างๆ และลัทธินิยมในทางศาสนาด้วย มิฉะนั้นจะเขียนว่า “เสรีภาพบริบูรณ์” ด้วยเหตุใด

ฉบับ ๒๔๙๒ ยังใช้วิธีเอาหน้าที่ของชนชาวไทยซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๙ เขียนไว้รวมเป็นมาตราเดียวมากระจายออกเป็นหลายมาตราเช่น ฉบับ ๒๔๗๕ มาตรา ๑๕ และฉบับ ๒๔๘๙ มาตรา ๑๖ บัญญัติข้อความตรงกันไว้ในมาตราเดียวว่า

“บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้”

แต่ฉบับ ๒๔๙๒ ได้นำเอาข้อความที่ตรงกับฉบับ ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๙ ซึ่งเขียนไว้เพียงมาตราเดียวนั้นมากระจายออกเป็น ๕ มาตรา คือ

“มาตรา ๔๖ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ

มาตรา ๔๗ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๔๘ บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย

มาตรา ๕๑ บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๒ บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ”

นิสิต นักศึกษา นักเรียน และราษฎรคงได้ยินและได้อ่านบทความของบางคนที่นิยมชมชอบรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ โฆษณามาก่อนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ แล้วว่า รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ เป็นประชาธิปไตยที่สุดกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่นใดที่สยามเคยมีมา ครั้นแล้วรัฐบาลก็ได้มอบให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ ถือเอาฉบับ ๒๔๙๒ เป็นแบบฉบับ คณะกรรมการได้ร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสนอรัฐบาล รัฐบาลได้แก้ไขข้อความส่วนอื่นๆ บ้างเล็กน้อย เสร็จแล้วนำเสนอสภานิติบัญญัติ ก็ปรากฏว่าร่างฉบับ

๒๕๑๗ มีข้อความตรงกันหลายประการกับฉบับ ๒๕๔๒ อาทิร่างฉบับ ๒๕๑๗ มาตรา ๒๔ ตรงกับฉบับ ๒๕๔๒ มาตรา ๒๘ และร่างฉบับ ๒๕๑๗ มาตรา ๕๓, มาตรา ๕๔, มาตรา ๕๕, มาตรา ๕๗, และมาตรา ๕๘ ตรงกับฉบับ ๒๕๔๒ มาตรา ๔๖, ๔๗, ๕๑, ๕๒ ดังกล่าวข้างบนนั้นที่ได้กระจายความที่ฉบับ ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๙ เขียนไว้เป็นมาตราเดียว

๓.๕ นิสิต นักศึกษาแห่งสถาบันที่มีการสอนกฎหมายรัฐธรรมนูญคงจะได้ศึกษากันมาบ้างเป็นความรู้อยู่เบื้องต้นแล้วว่า รัฐธรรมนูญของหลายประเทศนั้นให้บัญญัติข้อความที่เป็นหลักสำคัญว่าด้วยระบบการเมืองประชาธิปไตย อันเป็นโครงเบื้องบนของสังคม และสิทธิกับหน้าที่ประชาธิปไตยของพลเมืองให้ครบถ้วนสมบูรณ์โดยเขียนอย่างกะทัดรัดเพื่อเป็นแม่บทของกฎหมายทั้งหลาย มิใช่เขียนฟุ่มเฟือยเป็นระเบียบปลีกย่อยเสียเอง จึงมีบทที่ให้อำนาจสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภาซึ่งมีอำนาจนิติบัญญัติออกกฎหมายเพื่อกำหนดระเบียบการปลีกย่อยให้เป็นไปตามหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญ ประดุจพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารออกพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวง ดังนั้นถ้าหากรัฐธรรมนูญใดมีรัฐสภาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น ปวงชนก็ไว้วางใจได้ว่า ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งให้ใช้อำนาจนิติบัญญัติแทนราษฎรนั้น จะต้องลงมติตราพระราชบัญญัติ กฎบัตร ปฏิญญา วางระเบียบตามรัฐธรรมนูญให้เป็นไปสมความต้องการของปวงชน

แต่ถ้ารัฐสภาอันประกอบด้วยวุฒิสมาชิกซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลหรือองคมนตรี พระราชบัญญัติ กฎบัตร ปฏิญญาก็จะออกมาไม่ตรงกับความรู้สึกของปวงชน ฉะนั้นรัฐธรรมนูญตามระบบปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยก็จำต้องเขียนรายละเอียดไว้ให้มากพอแก่การป้องกันมิให้วุฒิสมาชิกที่ราษฎรมิได้เลือกตั้งขึ้นมานั้น ดำเนินการลงมติเพื่ออภิสิทธิ์ชน แต่มิใช่เอาความที่ควรเขียนเป็นมาตราเดียวกันได้นั้นมากระจายออกเป็นหลายมาตรา

๓.๖ ข้าพเจ้าได้ให้ข้อสังเกตไว้ในข้อ ๒.๓ ก. แล้วว่า ปวงชนซึ่งมีอำนาจสูงสุดอาจถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นโมฆะ ถ้าขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งสยามเป็นภาคี บัดนี้ข้าพเจ้าก็ยังมีข้อสังเกตให้ผู้ร่างและสภาซึ่งมีหน้าที่นิติบัญญัติระมัดระวังไว้อีกว่า ภายในตัวบทของรัฐธรรมนูญที่จะบัญญัติขึ้นนั้น ไม่ควรมีบทบัญญัติที่เป็นโมฆะเพราะ

ขัดต่อมาตราอันเป็นหลักสำคัญของรัฐธรรมนูญนั้นเอง เช่น รัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ มาตรา ๒๗ บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย”

มาตรานั้นเป็นหลักสำคัญของสิทธิเสมอภาคระหว่างชนชาวไทย ถ้านำไปประยุกต์แกสิทธิออกเสียงของราษฎรในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนแล้ว ราษฎรคนหนึ่งก็ต้องมีสิทธิหนึ่งเสียงเสมอเหมือนกันทั่วราชอาณาจักร แต่มาตรา ๘๖ ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยวิธีรวมเขตจังหวัดตามอัตราที่กำหนดไว้ในมาตรา ๘๗ คือ ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรหนึ่งแสนห้าหมื่นคน ก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินหนึ่งแสนห้าหมื่นคนก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นหนึ่งคนต่อราษฎรทุกหนึ่งแสนห้าหมื่นคน เศษของหนึ่งแสนห้าหมื่น ถ้าถึงเจ็ดหมื่นห้าพันหรือว่านั้นก็ให้นับเป็นหนึ่งแสนห้าหมื่น ผลก็คือราษฎรแห่งจังหวัดที่มีผู้แทนได้หลายคน มีสิทธิออกเสียงได้หลายเสียง ส่วนราษฎรในจังหวัดที่มีผู้แทนได้คนเดียวนั้นมีสิทธิเพียงหนึ่งเสียง ก็จะต้องถือว่ามาตรา ๘๖ กับมาตรา ๘๗ เป็นโมฆะ เพราะขัดต่อหลักการสำคัญตามมาตรา ๒๗ และย่อมทำให้กฎหมายเลือกตั้งที่ออกตามความในมาตรา ๘๖ และ ๘๗ เป็นโมฆะไปด้วย

อันที่จริงวิธีเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนโดยวิธีรวมเขตนั่น ก็เพิงบัญญัติขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๐ (ได้ดุ่ม) ซึ่งเป็นความดำริของคณะรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ซึ่งประกอบด้วยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอม จอมพลประภาส กับพวกที่ร่วมและให้การสนับสนุนรัฐประหารนั้น รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ และรัฐธรรมนูญต่อมา รวมทั้งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ก็ดำเนินตามวิธีการที่ตรงกันกับจอมพลทั้ง ๔ และรัฐประหารนั้น

ข้าพเจ้าได้เขียนชี้แจงไว้ในหลายบทความ รวมทั้งได้ส่งจดหมายถึงนายกรัฐมนตรี และรองนายกรัฐมนตรี เพื่อให้แจ้งแก่คณะรัฐมนตรีและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแล้ว ถึงความไม่ถูกต้องตามหลักการแห่งความเสมอภาค แต่ความปรากฏว่า มาตรา ๑๑๒ แห่งร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ คงถือหลักการเลือกตั้งโดยรวมเขตในจังหวัดที่มีพลเมือง

มากจะแตกต่างกับฉบับ ๒๕๔๐ และฉบับ ๒๕๔๒ ก็เพียงแต่ว่า ในร่างฉบับ ๒๕๔๗ นั้น แทนที่จะถือเอาจังหวัดหนึ่งๆ ที่มีพลเมืองมากเป็นเขตเลือกตั้งรวมเหมือนรัฐธรรมนูญแม่บท แต่ได้แยกจังหวัดที่มีพลเมืองมากแบ่งออกเป็นเขตละ ๒ หรือ ๓ คน ซึ่งก็มีลักษณะเป็นการรวมเขตนั่นเอง มิใช่เขตหนึ่งต่อผู้แทนราษฎรคนหนึ่ง จึงขัดต่อหลักการสำคัญแห่งความเสมอภาคซึ่งมาตรา ๒๗ แห่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๔๗ กล่าวไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายเท่าเทียมกัน” ฉะนั้น บทบัญญัติเกี่ยวกับการรวมเขตแห่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๔๗ และกฎหมายเลือกตั้งที่จะตามมาจึงเป็นโมฆะ

ส่วนเหตุที่ผู้สนับสนุนวิธีรวมเขตการเลือกตั้งในจังหวัดที่มีพลเมืองมากกว่านั้นอ้างว่า ถ้าหากมีการแบ่งเขตโดยให้เขตหนึ่งมีผู้แทนได้คนเดียว ก็เกรงว่าราษฎรจะเลือกนักเลงเข้ามาในสภานั้น ข้าพเจ้าก็ได้ชี้แจงไว้ในหลายบทความแล้วว่า เราต้องเชื่อว่า ราษฎรมีสติปัญญาพอที่จะเลือกคนดีไม่ใช่เลือกนักเลง อีกประการหนึ่งมีหลายสิบจังหวัดที่มีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว ก็ไม่ปรากฏว่า ราษฎรของจังหวัดเหล่านั้นได้เลือกนักเลงเป็นผู้แทน

บางคนอ้างว่า ถ้ามีการแบ่งเขตโดยเขตหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้คนหนึ่งก็เกรงว่า คนมั่งมีเงินทองจะเอาเงินเข้าห่มหาคะแนนเสียง ถ้าถือเหตุนี้แล้ว ความเสมอภาคระหว่างจังหวัดต่างๆ ก็ไม่มี เพราะอีกหลายสิบจังหวัดมีผู้แทนได้อย่างจังหวัดละ ๑ คน เหตุใดร่างรัฐธรรมนูญจึงไม่ป้องกันคนมีเงินเอาเงินไปห่มหาคะแนนเสียงสำหรับจังหวัดที่มีผู้แทนได้คนเดียวด้วย ข้าพเจ้าเห็นว่าเราต้องป้องกันคนมั่งมีห่มเงินหาคะแนนเสียงเสมอเหมือนกันทุกจังหวัด โดยมีพระราชบัญญัติและวิธีการอื่นๆ ไม่ใช่วิธีเขียนบทบัญญัติอันเป็นโมฆะไว้ในรัฐธรรมนูญ ในบางประเทศมีกฎหมายกำหนดค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งไว้ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่งๆ จะจ่ายเงินเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ และมีบทลงโทษไว้ จริงอยู่ วิธีนี้อาจมีคนหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ แต่กฎหมายอื่นๆ ที่เขียนไว้ ก็อาจมีคนหลีกเลี่ยงได้ แต่ถ้าผู้ทำผิดถูกจับก็จะถูกลงโทษ จึงเป็นประโยชน์ดีกว่าไม่มีกฎหมายห้ามไว้ ถ้าเราเห็นว่าโทษที่กำหนดไว้ตามกฎหมายของประเทศอื่นน้อยไป เราก็อาจกำหนดโทษผู้ห่มเงินหาคะแนนเสียงในประเทศไทยไว้ให้หนัก และขยายอายุความในการร้องขอให้เพิกถอนการเลือกตั้งออกไปให้นานที่สุด เพื่อให้ราษฎรและผู้มีส่วนได้เสียมีเวลาสืบสวนเอาตัว

ผู้กระทำการผิดแทนที่จะกำหนดเวลาไว้สั้นมากในการร้องขอให้เพิกถอนการสมัคร และวิธีอื่นใดที่ผู้ต้องการความเป็นประชาธิปไตยจะได้ช่วยกันคิด

ผู้สนับสนุนวิธีรวมเขตบางคนเห็นว่า ถ้าเขตหนึ่งๆ มีผู้แทนได้เพียงคนเดียวแล้ว ก็เป็นการแข่งขันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งชนิดที่ผู้ใดได้คะแนนสูงสุดก็ชนะเด็ดขาดไปแต่คนเดียว ตามที่นักเล่นการพนันว่า “วิน” ประตูเดียวเท่านั้น แต่ถ้ามีการรวมเขตเช่นเขตละ ๓ คน ผู้สมัครคนใดถึงแม้จะไม่ได้คะแนนสูงสุดเป็นที่หนึ่ง แต่ได้คะแนนรองเป็นที่สองหรือที่สาม ก็มีโอกาสดำเนินเลือกเป็นผู้แทน ประดุจที่นักการพนันม้าเรียกว่า “เพลสท์” รวมความว่าในกรณีที่เขตหนึ่งๆ มีผู้แทนได้สามคนก็มีทั้ง “วิน” และ “เพลสท์” ข้าพเจ้าเห็นว่าเราไม่ควรเอาวิธีเล่นการพนันมามาใช้แก่วิธีเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งผู้แทนครั้งก่อน พ.ศ. ๒๔๙๐ ก็ใช้วิธีแบ่งเขต โดยเขตหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว ซึ่งได้เคารพต่อหลักการสำคัญแห่งความเสมอภาคระหว่างราษฎรทั่วราชอาณาจักร

ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ, ปรีดี พนมยงค์

พิมพ์ครั้งแรก จัดพิมพ์โดย นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติเวช, ๒๕๑๗)

พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

พิมพ์ครั้งที่สาม (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งที่สอง)

รัฐธรรมนูญไทย
สามฉบับแรก

๑

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

๒

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

๓

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

พระราชบัญญัติธรรมนุญ การปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

พุทธศักราช ๒๔๗๕

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม เพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญขึ้น และ

โดยที่ได้ทรงยอมรับตามคำขอร้องของคณะราษฎร

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยมาตราต่อไปนี้

หมวด ๑ ข้อความทั่วไป

มาตรา ๑ อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย

มาตรา ๒ ให้มีบุคคลและคณะบุคคลดังจะกล่าวต่อไปนี้เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎรตามที่ได้กล่าวต่อไปในธรรมนูญคือ

- กษัตริย์
- สภาผู้แทนราษฎร
- คณะกรรมการราษฎร
- ศาล

หมวด ๒ กษัตริย์

มาตรา ๓ กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ พระราชบัญญัติก็ดี คำวินิจฉัย

ของศาลกิตติ การอื่น ๆ ซึ่งจะมีบทกฎหมายระบุไว้โดยฉะเพาะกิตติ จะต้องกระทำในนามของกษัตริย์

มาตรา ๔ ผู้เป็นกษัตริย์ของประเทศ คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาปราชยาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การสืบมฤตกให้เป็นไปตามกฎหมายที่ยรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๕ ถ้ากษัตริย์มีเหตุจำเป็นชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ไม่ได้ หรือไม่อยู่ในพระนคร ให้คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ใช้สิทธิแทน

มาตรา ๖ กษัตริย์จะถูกฟ้องร้องคดีอาชญาอย่างโรงศาลไม่ได้ เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัย

มาตรา ๗ การกระทำใดๆ ของกษัตริย์ต้องมีกรรมการราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดลงนามด้วย โดยได้รับความยินยอมของคณะกรรมการราษฎรจึงจะใช้ได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ

หมวด ๓ สภาผู้แทนราษฎร

ส่วนที่ ๑ อำนาจและหน้าที่

มาตรา ๘ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจออกพระราชบัญญัติทั้งหลาย พระราชบัญญัตินั้นเมื่อกษัตริย์ได้ประกาศให้ใช้แล้ว ให้เป็นอันใช้บังคับได้

ถ้ากษัตริย์มิได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัตินั้นภายในกำหนด ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับพระราชบัญญัตินั้นจากสภา โดยแสดงเหตุผลที่ไม่ยอมทรงลงพระนาม ก็มิอำนาจส่งพระราชบัญญัตินั้นคืนมายังสภา เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ถ้าสภาลงมติยืนตามมติเดิม กษัตริย์ไม่เห็นพ้องด้วย สภามีอำนาจออกประกาศพระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๙ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจดูแลควบคุมกิจการของประเทศ และมีอำนาจประชุมกันถอดถอนกรรมการราษฎรหรือพนักงานรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้

ส่วนที่ ๒ ผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๐ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นไปตามกาลสมัยดังนี้

สมัยที่ ๑

นับแต่วันใช้ธรรมนูญนี้เป็นต้นไปจนกว่าจะถึงเวลาที่สมาชิกในสมัยที่ ๒ จะเข้ารับตำแหน่ง ให้คณะราษฎรซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจแทน จัดตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นเป็นจำนวน ๗๐ นายเป็นสมาชิกในสภา

สมัยที่ ๒

ภายในเวลา ๖ เดือนหรือจนกว่าการจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย สมาชิกในสภาจะต้องมีบุคคล ๒ ประเภททำกิจการร่วมกัน คือ

ประเภทที่ ๑ ผู้แทนซึ่งราษฎรจะได้เลือกขึ้นจังหวัดละ ๑ นาย ถ้าจังหวัดใดมีสมาชิกเกินกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน ให้จังหวัดนั้นเลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก ๑ นาย ทุกๆ ๑๐๐,๐๐๐ นั้น เศษของ ๑๐๐,๐๐๐ ถ้าเกินกว่าครึ่งให้นับเพิ่มขึ้นอีก ๑

ประเภทที่ ๒ ผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ ๑ มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ ๑ ถ้าจำนวนเกิน ให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะคงเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้ผู้ที่มีตัวอยู่เลือกบุคคลใดๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ ๓

เมื่อจำนวนราษฎรทั่วพระราชอาณาเขตได้สอบลัทธิวิชาประถมศึกษาได้เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่ง และอย่างช้าต้องไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันใช้ธรรมนูญนี้ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกประเภทที่ ๒ เป็นอันไม่มีอีกต่อไป

มาตรา ๑๑ คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ ๑ คือ

๑. สอบลัทธิวิชาการเมืองได้ตามหลักสูตรซึ่งสภาจะได้ตั้งขึ้นไว้

๒. มีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์

๓. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ

๔. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิในการรับเลือก

๕. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย

๖. เฉพาะผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ ๑ ในสมัยที่ ๒ จะต้องได้รับความเห็นชอบของสมาชิกในสมัยที่ ๑ เสียก่อนว่า เป็นผู้ที่ไม่ควรสงสัยว่าจะนำมาซึ่ง

ความไม่เรียบร้อย

มาตรา ๑๒ การเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ ๑ ที่ ๒ ให้ทำดังนี้

๑. ราษฎรในหมู่บ้านเลือกผู้แทนเพื่อออกเสียงตั้งผู้แทนตำบล

๒. ผู้แทนหมู่บ้านเลือกผู้แทนตำบล

๓. ผู้แทนตำบลเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร

การเลือกตั้งสมาชิกในสมัยที่ ๓ จะมีกฎหมายบัญญัติภายหลังโดยจะดำเนินการวิธีการ
ที่ให้สมาชิกได้เลือกตั้งผู้แทนในสภาโดยตรง

มาตรา ๑๓ ผู้แทนประเภทที่ ๑ จะอยู่ในตำแหน่งได้คราวละ ๔ ปีนับแต่วันเข้ารับตำแหน่ง แต่เมื่อถึงสมัยที่ ๓ แล้ว แม้ผู้แทนในสมัยที่ ๒ จะได้อยู่ในตำแหน่งไม่ถึง ๔ ปีก็ดี ต้องออกจากตำแหน่งนับแต่วันที่ผู้แทนในสมัยที่ ๓ ได้เข้ารับตำแหน่ง

ถ้าตำแหน่งผู้แทนว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามเวร ให้สมาชิกเลือกผู้อื่นตั้งขึ้นใหม่ให้เต็มที่ว่าง แต่ผู้แทนใหม่มีเวลาอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาที่ผู้ออกไปนั้นชอบที่จะอยู่ได้

มาตรา ๑๔ ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ

๑. มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์

๒. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ

๓. ไม่ถูกศาลพิจารณาให้เสียสิทธิในการออกเสียง

๔. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย

คุณสมบัติของผู้แทนหมู่บ้านและผู้แทนตำบลให้เป็นไปเหมือนดังมาตรา ๑๑

มาตรา ๑๕ การเลือกตั้งผู้แทนใดๆ ให้ถือตามคะแนนเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้มีการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ ถ้าครั้งที่ ๒ มีคะแนนเสียงเท่ากันให้ตั้งคนกลางออกเสียงชี้ขาด และให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนกลางไว้

มาตรา ๑๖ ผู้แทนนอกจากถึงเวรจะต้องออกจากตำแหน่ง ให้นับว่าขาดจากตำแหน่งเมื่อขาดคุณสมบัติดังกล่าวไว้ในมาตรา ๑๑ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเมื่อตาย หรือเมื่อสภาได้วินิจฉัยให้ออกในเมื่อสภาเห็นว่าเป็นผู้นำความเสื่อมเสียให้แก่สภา

มาตรา ๑๗ การฟ้องร้องสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรเป็นคดีอาชญาไปยังศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาก่อน ศาลจึงจะรับฟ้องได้

ส่วนที่ ๓ ระเบียบการประชุม

มาตรา ๑๘ ให้สมาชิกเลือกกันขึ้นเป็นประธานของสภา ๑ นาย มีหน้าที่ดำเนินการของสภา และมีรองประธาน ๑ นายเป็นผู้ทำการแทน เมื่อประธานมีเหตุขัดข้องชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ได้

มาตรา ๑๙ เมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถมาได้ก็ให้รองประธานแทนเป็นผู้รักษาความเรียบร้อยในสภา และจัดการให้ได้ปรึกษาหารือกันตามระเบียบ

มาตรา ๒๐ ถ้าประธานและรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุมทั้ง ๒ คน ก็ให้สมาชิกที่มาประชุมเลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานคนหนึ่งชั่วคราวประชุมนั้น

มาตรา ๒๑ การประชุมปกติให้เป็นหน้าที่ของสภาเป็นผู้กำหนด

การประชุมพิเศษจะมีได้ต่อเมื่อสมาชิกมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่า ๑๕ คนได้ร้องขอ หรือคณะกรรมการราษฎรได้ร้องขอให้เรียกประชุม การนัดประชุมพิเศษ ประธานหรือผู้ทำการแทนประธานเป็นผู้สั่งนัด

มาตรา ๒๒ การประชุมทุกคราวต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้

มาตรา ๒๓ การลงมติวินิจฉัยข้อปัญหานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๒๔ สมาชิกไม่ต้องรับผิดชอบในถ้อยคำใดๆ ที่ได้กล่าวหรือแสดงเป็นความเห็นหรือในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุม ผู้หนึ่งผู้ใดจะว่ากล่าวฟ้องร้องเพราะเหตุนั้นหาได้ไม่

มาตรา ๒๕ ในการประชุมทุกคราวประธานต้องสั่งให้เจ้าหน้าที่ประจำในสภาจดรายงานรักษาไว้ และเสนอเพื่อให้สมาชิกได้ตรวจแก้ไขรับรอง แล้วให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมลงนามกำกับไว้

มาตรา ๒๖ สภามีอำนาจตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้สอบ

สวนพิจารณาทำความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นเสนอต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อปรึกษาหารือตกลงอีกชั้นหนึ่งก็ได้ ประธานอนุกรรมการนั้นเมื่อสภาไม่ได้ตั้ง ก็ให้อนุกรรมการเลือกกันเองตั้งขึ้นเป็นประธานได้

อนุกรรมการมีอำนาจเชิญบุคคลใดๆ มาชี้แจงแสดงความเห็นได้ อนุกรรมการและผู้ที่เชิญมาได้รับสิทธิในการแสดงความเห็นตามมาตรา ๒๔

ในการประชุมอนุกรรมการนั้นต้องมีอนุกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่า ๓ นาย จึงจะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้ เว้นแต่อนุกรรมการนั้นจะมีจำนวนตั้งขึ้นเพียง ๓ คน เมื่อมาประชุมแค่ ๒ คนก็ให้นับว่าเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๒๗ สภามีอำนาจตั้งระเบียบการปรึกษาหารือ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามธรรมนูญนี้ (ในชั้นแรกนี้ให้อนุโลมใช้ข้อบังคับสภากรรมการองคมนตรีเฉพาะที่ไม่ขัดกับธรรมนูญนี้ไปพลางก่อน)

หมวดที่ ๔ คณะกรรมการราษฎร

ส่วนที่ ๑ อำนาจและหน้าที่

มาตรา ๒๘ คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภา

มาตรา ๒๙ ถ้ามีการฉุกเฉินเกิดขึ้นซึ่งคณะกรรมการจะเรียกประชุมสภาราษฎรให้ทันทั่วทั้งที่มีได้ และคณะกรรมการราษฎรเห็นสมควรจะต้องออกกฎหมาย เพื่อให้เหมาะแก่การฉุกเฉินนั้นๆ ก็ทำได้ แต่จะต้องรีบนำกฎหมายนั้นขึ้นให้สภารับรอง

มาตรา ๓๐ คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจให้อภัยโทษ แต่ให้นำความขึ้นขอพระบรมราชานุญาตเสียก่อน

มาตรา ๓๑ ให้เสนาบดีกระทรวงต่างๆ เป็นผู้รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎร ในกิจการทั้งปวง

สิ่งใดซึ่งเป็นการฝ่าฝืนต่อคำสั่งหรือระเบียบการของคณะกรรมการราษฎร หรือกระทำให้โดยธรรมนูญไม่อนุญาตให้ทำได้ ให้ถือว่าการนั้นเป็นโมฆะ

ส่วนที่ 2 กรรมการราษฎรและเจ้าหน้าที่ประจำ

มาตรา ๓๒ คณะกรรมการราษฎรประกอบด้วยประธานคณะกรรมการราษฎร

๑ นาย และกรรมการราษฎร ๑๔ นาย รวมเป็น ๑๕ นาย

มาตรา ๓๓ ให้สภาเลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้ ๑ ขึ้นเป็นประธานกรรมการ และให้
ผู้เป็นประธานนั้นเลือกสมาชิกในสภาอีก ๑๔ นายเพื่อเป็นกรรมการ การเลือกนี้เมื่อได้รับความเห็นชอบของสภาแล้ว ให้ถือว่าผู้ที่ได้รับเลือกนั้นๆ เป็นกรรมการของสภา ในเมื่อ
สภาเห็นว่ากรรมการมิได้ดำเนินการกิจการตามรัฐประศาสน์นโยบายของสภา สภามีอำนาจเชิญ
กรรมการออกจากหน้าที่ แล้วเลือกตั้งใหม่ตามที่กล่าวในตอนนั้น

มาตรา ๓๔ กรรมการคนใดมีเหตุอันกระทำให้กรรมการคนนั้นขาดคุณสมบัติอัน
กำหนดไว้สำหรับผู้แทนในมาตรา ๑๑ ก็ตาม หรือตายก็ตาม ให้สภาเลือกกรรมการแทน
สำหรับตำแหน่งนั้นๆ

ในเมื่อสภาได้เลือกตั้งกรรมการแล้ว สภาชุดนั้นหมดกำหนดอายุตำแหน่งเมื่อใด
ให้ถือว่ากรรมการชุดนั้นย่อมหมดกำหนดอายุตำแหน่งด้วย

มาตรา ๓๕ การตั้งการถอดตำแหน่งเสนาบดี ย่อมเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์
พระราชอำนาจนี้จะทรงใช้แต่โดยตามคำแนะนำของคณะกรรมการราษฎร

มาตรา ๓๖ การเจรจาเมืองกับต่างประเทศเป็นหน้าที่ของกรรมการผู้แทนราษฎร
และกรรมการอาจตั้งผู้แทนเพื่อการนี้ได้

การเจรจาได้ดำเนินไปประการใดให้กรรมการรายงานกราบบังคมทูลกษัตริย์ทรงทราบ
การให้สัตยาบันสัญญาทางพระราชไมตรีเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะ
ทรงใช้พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมการราษฎร

มาตรา ๓๗ การประกาศสงครามเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรงใช้
พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมการราษฎร

ส่วนที่ ๓ ระเบียบการประชุม

มาตรา ๓๘ ระเบียบการประชุมของคณะกรรมการราษฎรให้อนุโลมตามที่บัญญัติ
ในหมวดที่ ๓

๖๘ ผู้กำเนตรัฐธรรมนูญไทย ปรีดี พนมยงค์

หมวดที่ ๕ ศาล

มาตรา ๓๔ การระงับข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานี้

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๗ มิถุนายน

พุทธศักราช ๒๔๗๕

และให้ใช้บังคับได้แต่บัดนี้เป็นต้นไป

(พระบรมนามาภิไธย) ประชาธิปก ป.ร.

คัดจาก ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม ๔๙ หน้า ๑๖๖ วันที่ ๒๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

๒

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

สมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก

มหันตเดชอนดิกรามาธิบตี พระปกเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตมาศ ๒๔๗๕ พรรษา ปัจจุบันสมัย จันทรคติ
นิยม ปลายสังคสมพัตสร มฤคศิรมาส ศุภลปักร์ เตรลิตีถิ์ สุริยคติกาล ธันวาคมมาส
ทศมาสสุทิน สนิवार โดยกาลบริจเฉท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันตเดชอนดิกรามาธิบตี เทพย
ปริยมหาราชรวังศ อลัมภินพงศพิระกษัตริ บวรรัตนราชนิกรโธม จาตุรันตบรมมหา
จักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสำคัญเศราภินิ จักรบรมนาถ จุฬาลงกรณราชวรังกูร
มหามกุฏวงศวิสุทธราช ราชธรรมทศพิธ อดุทธกฤษฎินุณ อดุลยกฤษฎาภินิหาร บวรพา
ธิการสุสาธิต ฐานยลัษณวิจิตรเสภาภคยสรรพางศ มหาชนโตมางคมาท สนธิมตสมันต
สมาคม บรมราชสมภาร ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณ อดุลยศักดิ์เดช สรรพเท
เวศปริยานุรักษ มงคลลัคนเนมาทวัย สุโขทัยธรรมราชา อภิเนาวศิลปศึกษา เดชนาธุ
วิชัยยุทธศาสตรโกศล วิมลนรรยพินิต สุจริตสมาจาร ภัทริชญาณประติมานสุนทร ประ
วรศาสนโปสตรมก มุลมุขมาตยวรรณายกมหาเสนาณี สราชนาวีพยุโยธโทยมจร บรมเชษฐ
โสทรสมมต เอกราชยศสธิดม บรมราชสมบัติ นพปฎลเศวตฉัตรดิฉัตร ครีรัตโนป
ลักษณ มหาบรมราชาภิเษกาภิษิกต์ สรรพทศทิศวิจิตเดโชไชย สกลมไหศวรรยมหาสว
มินทร มเหศวรมหินทรมหารามาธิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชั่นยาครัย พุทธาภิไธยรัตน
ศรณารักษ วิศิษฎศักดิ์อัครนเรศวราชธิบตี เมตตากกรุณาศีตลหฤทัย อโนปไมยบุญการ
สกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระปก

เกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ท่ามกลางอุตมสันนิบาต พระบรมราชวงศ์ และทูตานุทูตผู้แทนนานาประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนาบดีราชบริหาร ฝ่าเบื้องบาทบกพร่องพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศความพระราชมารว่า ข้าราชการ ทหาร พลเรือน และอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สยามราชอาณาจักรได้มีการปกครองตามวิสัยอารยประเทศในสมัยปัจจุบัน

ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชย์ผ่านสยามพิภพ ทรงดำเนินพระราชโบายปกครองราชอาณาจักร ด้วยวิธินิยมตามหลักสิทธิราชภายในทิศพิชิตธรรมจรรยา ทรงทำนุบำรุงประเทศให้รุ่งเรืองไพศาลสืบมาครบ ๑๕๐ ปีบริบูรณ์ ประชาชนชาวสยามได้รับพระบรมราชบริหารในวิถีความเจริญนานาประการโดยลำดับ จนบัดนี้มีการศึกษาสูงขึ้นแล้ว มีข้าราชการประกอบด้วยวุฒิปรชาในรัฐาภิบาลนโยบายสามารถนำประเทศชาติของตน ในอันที่จะก้าวหน้าไปสู่สากลอารยธรรมแห่งโลกโดยสวัสดิ์ สมควรแล้วที่จะพระราชทานพระบรมราชโองาส ให้ข้าราชการและประชาชนของพระองค์ ได้มีส่วนมีเสียงตามความเห็นดีเห็นชอบในการจรรโลงประเทศสยามให้วัฒนาการในภายภาคหน้า จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามตามความประสงค์ เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นการชั่วคราวเพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรและคณะกรรมการราษฎรได้จัดรูปงานดำเนินประศาสน์นโยบายให้เหมาะสมแก่ที่ได้เปลี่ยนการปกครองใหม่ ครั้นแล้ว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันร่างพระราชกำหนดบทรัฐธรรมนูญ อันจะพึงตริ้งเป็นหลักถาวรแห่งประศาสน์วิธีต่อไป ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบการร่างรัฐธรรมนูญนั้น

บัดนี้ อนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉบับถาวร สนองพระเดชพระคุณสำเร็จลงด้วยดี นำเสนอสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกษาลงมติแล้ว จึงทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษาแนะนำด้วยความยินยอมพร้อมที่จะตราเป็น

รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินได้ เมื่อและทรงพระราชวิจารณ์เถิดถ้วนทั่วกระบวนการความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นสมควรพระราชทานพระบรมราชานุมัติ

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ประสิทธิ์ประสาทประกาศพระราชทานแก่ประชากรของพระองค์ ให้ดำรงอิสสรธิปไตยโดยบริบูรณ์ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรของเรานี้ จงเป็นหลักที่สถาพรสถิตประดิษฐานสมรรถภาพอันประเสริฐ เป็นป่อเกิดความผาสุกสันติคุณวิบุลยราศีแก่อาณาประชาราษฎรตลอดจำเนียรกาลประวัติ นำประเทศสยามบรรลुสรรพวิพัฒนาชัยมงคล อเนกกุศลผลสกเกียรติยศมโหฬาร ขอให้พระบรมราชวงศานุวงศ์และข้าราชการ ทั้งทหารพลเรือนทวยอาณานิคมไพร่พล จงมีความสมัครสมานเป็นเอกฉันท์ ในอันจะรักษาปฏิบัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามนี้ ให้ยืนยงอยู่คู่กับสยามรัฐราชสีมา ตราบเท่าที่กาลาวสาน สมดังพระบรมราชปรีชาญาณ ทุกประการเทอญ

บททั่วไป

มาตรา ๑ สยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้ ประชาชนชาวสยามไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา ๒ อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด ๑ พระมหากษัตริย์

มาตรา ๓ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา ๔ พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา ๕ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพสยาม

มาตรา ๖ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำและยินยอมของ

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมาย

มาตรา ๙ การสืบราชสมบัติท่านว่าให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๐ ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นคณะขึ้นให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ถ้าหากพระมหากษัตริย์มิได้ทรงตั้งหรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ไซ้ ท่านให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันตั้งขึ้น และในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรยังมีได้ตั้งผู้ใด ท่านให้คณะรัฐมนตรีกระทำหน้าที่นั้นไปชั่วคราว

มาตรา ๑๑ พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปโดยกำเนิดหรือโดยแต่งตั้งก็ตาม ย่อมดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมือง

หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม

มาตรา ๑๒ ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานะนครศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดีไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา ๑๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นกีดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา ๑๔ ภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ

มาตรา ๑๕ บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยอาการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๓ สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๖ สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น

มาตรา ๑๗ คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งวิธีเลือกตั้ง และจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๘ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้อยู่ในตำแหน่งได้คราวละสี่ปี ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทน ให้เต็มตำแหน่งที่ว่างอยู่ แต่สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๑๙ ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาว่า จะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๒๐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวสยาม มิใช่แทนแต่เฉพาะผู้ที่เลือกตั้งตนขึ้นมา ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใดๆ

มาตรา ๒๑ สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามวาระ หรือยุบสภา

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๕) สภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยให้ออกจากตำแหน่งโดยเห็นว่ามีประพฤติในทางจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา มติในข้อนี้ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม

มาตรา ๒๒ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรตามมติของสภาให้เป็นประธานแห่งสภาหนึ่งนาย เป็นรองประธานนายหนึ่งหรือหลายนายก็ได้

มาตรา ๒๓ ประธานแห่งสภามีหน้าที่ดำเนินกิจการของสภาให้เป็นไปตามระเบียบรองประธานมีหน้าที่กระทำการแทนประธานในเมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารภ

ปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา ๒๔ ในเมื่อประธานและรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกเลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานการประชุมในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๒๕ การประชุมทุกคราว ต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๒๖ การลงมติวินิจฉัยข้อปรักันนั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณเว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๒๗ ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใดๆ ในทางแสดงข้อความหรือแสดงความเห็นหรือออกเสียงลงคะแนน ท่านว่าเป็นเอกสิทธิ์อันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดๆ มิได้

เอกสิทธิ์นี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และโฆษณารายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแสดงข้อความหรือออกความเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา ๒๘ ในปีหนึ่งท่านให้มีสมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งหรือหลายสมัย แล้วแต่สภาจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในเวลาเก้าสิบวันนับแต่การเลือกตั้งเสร็จแล้ว วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปี ท่านให้สภากำหนด

มาตรา ๒๙ สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งๆ ท่านว่ามีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่งในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา ๓๐ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามสมัยประชุม และทรงเปิดปิดประชุม

พิธีเปิดประชุม จะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำหรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือนายกรัฐมนตรีกระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา ๓๑ เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียก

ประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรก็ได้

มาตรา ๓๒ เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนทั้งหมด เห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐแล้ว ย่อมมีสิทธิรวมกันทำคำร้องขอต่อประธานแห่งสภาให้นำความกราบบังคมทูลขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรได้ ในกรณีเช่นนี้ท่านให้ประธานแห่งสภานำความกราบบังคมทูลและรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๓๓ ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกแห่งสภาในทางอาญา ท่านว่าศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาก่อนจึงพิจารณาได้ และการพิจารณาคดีนั้นต้องมิให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุม

อนึ่งการพิจารณาคดีที่ศาลได้กระทำไปก่อน มีคำอ้างว่า ผู้ต้องหาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ท่านว่าเป็นอันใช้ได้

มาตรา ๓๔ ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกไปกักขัง เว้นไว้แต่จับในขณะกระทำผิด แต่ต้องรีบรายงานไปยังประธานแห่งสภา และประธานแห่งสภาอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา ๓๕ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกมาใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภาเช่นนี้ ต้องมีกำหนดให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

มาตรา ๓๖ บรรดาพระราชบัญญัติทั้งหลาย จะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๓๗ งบประมาณแผ่นดินประจำปี ท่านว่าต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าและพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ท่านให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา ๓๘ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ร่างพระราชบัญญัติขึ้นสำเร็จแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ท่านให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๓๙ ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้

พระราชทานคืนมายังสภากายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำทูลเกล้าฯ ถวาย กิติ หรือมิได้พระราชทานคืนมายังสภากายในหนึ่งเดือนนั้นกิติ สภาจะต้องปรึกษากัน ใหม่ และออกเสียงลงคะแนนลับโดยวิธีการเรียกชื่อ ถ้าและสภาลงมติตามเดิมไซ้ร้ ท่าน ให้นำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรง ลงพระปรมาภิไธย พระราชทานลงมายุภายในสิบห้าวันแล้ว ท่านให้ประกาศพระราชบัญญัติ นั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๔๐ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน

ในที่ประชุม สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใดๆ อันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าข้อความนั้นๆ ยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา ๔๑ สภาย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะลงมติความไว้วางใจในรัฐมนตรีรายตัวหรือ ทั้งคณะ

ญัตติความไว้วางใจนั้น ท่านมิได้ลงมติในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษา

มาตรา ๔๒ การประชุมของสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นการเปิดเผย ตามลักษณะ ที่จะได้กำหนดไว้ในข้อบังคับของสภา แต่การประชุมลับก็ย่อมมีได้ เมื่อคณะรัฐมนตรี ร้องขอหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมกันไม่ต่ำกว่าสิบห้าคนร้องขอ

มาตรา ๔๓ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการมาธิการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกก็ตาม เป็นคณะกรรมการมาธิการ วิสามัญ เพื่อกระทำการกิจการ หรือพิจารณาสอบสวนข้อความใดๆ อันอยู่ในวงงานของสภา แล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการมาธิการที่กล่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใดๆ มาชี้แจง แสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือพิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗ นั้น ท่านว่าคุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำการหน้าที่ ตามมาตรานี้ด้วย

มาตรา ๔๔ การประชุมคณะกรรมการมาธิการตามมาตรา ๔๓ นั้น ท่านว่าต้องมีกรรมา ธิการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนจึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๔๕ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของ

สภา เพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด ๔ คณะรัฐมนตรี

มาตรา ๔๖ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบสี่นาย อย่างมากยี่สิบสี่นาย

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานแห่งสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ให้คณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา ๔๗ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีกสิบสี่นายต้องเลือกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกนั้นจะเลือกจากผู้ที่เห็นว่ามีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ แม้มิได้เป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่อาจดำรงตำแหน่งการเมืองได้

มาตรา ๔๘ รัฐมนตรีผู้มิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ย่อมมีสิทธิไปประชุมและแสดงความเห็นในสภาผู้แทนราษฎรได้ แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗ นั้น ท่านให้นำมาใช้ด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๔๙ การตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นรัฐมนตรีนั้น ไม่ทำให้ผู้ได้รับแต่งตั้งจำต้องลาออกจากสมาชิกภาพ

มาตรา ๕๐ ในการบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้บัญชาการกระทรวงทบวงการต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อสภาผู้แทนราษฎรในทางรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับแต่งตั้งให้บัญชาการกระทรวงทบวงการหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของรัฐบาล

มาตรา ๕๑ รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจในคณะ หรือเมื่อสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะเข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีทั้งสองนี้ ท่านว่าคณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการไป จนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่

นอกจากนี้ความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดย

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๒๑ (๔)

(๔) สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา ๕๒ ในเหตุฉุกเฉินซึ่งจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ทันทั่วทั้งที่มีได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับตั้งเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรต่อไป ท่านให้นำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อสภาเพื่ออนุมัติ ถ้าสภาอนุมัติแล้วพระราชกำหนดนั้นก็เป็พระราชบัญญัติต่อไป ถ้าสภาไม่อนุมัติไซ้ พระราชกำหนดนั้นก็เป็อันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการที่ได้เป็ไปในช่วงที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติและไม่อนุมัติของสภาที่กล่าวนี้ ท่านว่าให้ทำเป็พระราชบัญญัติ

มาตรา ๕๓ พระมหากษัตริย์ทรงประกาศใช้กฎอัยยการศึกษิตามลักษณะและวิธีการในพระราชบัญญัติกฎอัยยการศึกษิต

มาตรา ๕๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม ทำหนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่นๆ กับนานาประเทศ

การประกาศสงครามนั้น จะทรงทำต่อเมื่อไม่ขัดกับบัญญัติแห่งกติกาสันนิบาตชาติ

หนังสือสัญญาใดๆ มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตต์สยามหรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็ไปตามสัญญาไซ้ ท่านว่าต้องได้รับความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๕๕ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา ๕๖ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะตราพระราชกฤษฎีกาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา ๕๗ ภายในบังคับแห่งมาตรา ๓๒ และ ๔๖ บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใดๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ท่านว่ารัฐมนตรีนายหนึ่งต้องลงนามรับสนองพระบรมราชโองการเป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด ๕ ศาล

มาตรา ๕๘ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมายและในนามพระมหากษัตริย์

มาตรา ๕๙ บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา ๖๐ ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

หมวด ๖ บทสุดท้าย

มาตรา ๖๑ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดๆ มีข้อความแย้งหรือขัดแก่อรัฐธรรมนูญนี้ ท่านว่าบทบัญญัตินั้นๆ เป็นโมฆะ

มาตรา ๖๒ ท่านว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๖๓ รัฐธรรมนูญนี้ จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่โดยเงื่อนไขต่อไปนี้

๑. ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม ท่านว่าต้องมาจากคณะรัฐมนตรีทางหนึ่ง หรือมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งรวมกันมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่แห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดทางหนึ่ง

๒. เมื่อสมาชิกได้ลงมติครั้งหนึ่งแล้ว ท่านให้รอไว้หนึ่งเดือน เมื่อพ้นกำหนดแล้วให้นำขึ้นเสนอสภาเพื่อลงมติอีกครั้งหนึ่ง

๓. การออกเสียงลงคะแนน ท่านให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่ต่ำกว่าสามในสี่แห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมด

เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว ท่านจึงให้ดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติมาตรา ๓๘, ๓๙

หมวด ๗ การใช้รัฐธรรมนูญและบทเฉพาะกาล

มาตรา ๖๔ ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติหมวดนี้ ให้ใช้รัฐธรรมนูญนี้ตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

มาตรา ๖๕ เมื่อราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษาสามัญมากกว่ากึ่งจำนวนทั้งหมดและอย่างช้าต้องไม่เกินกว่าสิบปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภทมีจำนวนเท่ากัน

(๑) สมาชิกประเภทที่ ๑ ได้แก่ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นตามเงื่อนไขในบทบัญญัติมาตรา ๑๖, ๑๗

(๒) สมาชิกประเภทที่ ๒ ได้แก่ผู้ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้บทบัญญัติเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕

มาตรา ๖๖ ในระหว่างกำหนดเวลาที่กล่าวในมาตรา ๖๕ หากว่ามีการยุบสภาตามความในมาตรา ๓๕ ไซ้ ท่านให้มีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่เฉพาะในส่วนสมาชิกประเภทที่ ๑

มาตรา ๖๗ ภายในบังคับแห่งมาตรา ๒๑ (๒) (๓) (๔) (๕) ท่านว่าสมาชิกประเภทที่ ๒ คงอยู่ในตำแหน่งได้ตลอดเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๕ แต่ท่านมิให้มีการประชุมดำเนินการของสภาในระหว่างที่สภาต้องยุบตามความในมาตรา ๓๕

มาตรา ๖๘ ในระหว่างเวลาตั้งแต่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ จนกว่าสมาชิกตามมาตรา ๖๕ นั้นจะได้เข้ารับหน้าที่แล้ว ท่านว่าสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีอยู่แล้วโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พระยามโนปกรณนิติธาดา
ประธานคณะกรรมการราษฎร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

อานันทมหิดล

ตราไว้ ณ วันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๕

เป็นปีที่ ๑๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตมาศ ๒๔๘๕ พรรษา ปัจจุบันนสมัย จันทรคตินิยม ศุภสมพัตร วิสาขมาส ศุภกปักษ์ นวมิตถี สุริยคติกาล พฤษภาคมมาส นวมสุรทิน ชีวาร โดยกาลบริจเฉท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ทามกลางอุดมสันนิบาต พระบรมวงศานุวงศ์ และทูตานุทูตผู้แทนนานาประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนาบดีราชบริหารฝ่ายเมืองบาทบกษ พรั่งพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันทเดชนดิศรามาธิบดีฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชโองาสให้ข้าราชการและประชาชนของพระองค์ได้มีส่วนมีเสียงตามความเห็นดีเห็นชอบ ในการจรรโลงประเทศไทยให้วัฒนาถาวรสืบไปในภายภาคหน้า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นการชั่วคราว พอให้สภาผู้แทนราษฎรและคณะกรรมการราษฎรได้จัดรูปงานดำเนินประศาสน์นโยบายให้เหมาะสมแก่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง ครั้นแล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อดำเนินหลักการถาวรแห่งรัฐประศาสน์วิธีต่อไป สภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งอนุกรรมการคณะหนึ่งประกอบร่างรัฐธรรมนูญขึ้น

เมื่ออนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉบับถาวรสนองพระเดชพระคุณสำเร็จ

ลงด้วยดี นำเสนอสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกษาลงมติแล้ว จึงทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษา เมื่อทรงพระราชวิจารณ์เถิดถ้วนทั่วกระบวนความ แล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกาศใช้แต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นต้นมา

ต่อมานายบริติ พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้น ได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ ๑๔ ถึงแม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนั้นจะได้ยังความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาติ นับเป็นอเนกประการ ทั้งประชาชนจะได้ทราบซึ่งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้เป็นอย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์บ้านเมืองก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลิกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้น และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาตกลงกันแล้ว รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ ขอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองและเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบรัฐธรรมนูญตามคำเสนอข้างต้นนี้ กรรมาธิการคณะนี้ได้ทำการตลอดสมัยของรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ คณะนายทวี บุณยเกตุ และคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช

ต่อมารัฐบาลคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อรวบรวมความเห็นและเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อกรรมการคณะนี้ทำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแก้ไขอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำเสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประชุมปรึกษาหารือสมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ และคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณา เมื่อกรรมการได้ตรวจพิจารณาแก้ไขแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ จึงได้เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาลงมติรับหลักการแล้ว จึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง

บัดนี้คณะกรรมาธิการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จเรียบร้อยแล้วเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์ จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถึงถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ประชากรของพระองค์ประกอบด้วยวุฒิบริชาในรัฐาภิบาลนโยบาย สามารถจรรโลงประเทศชาติของตนในอันที่จะก้าวหน้าไปสู่สากลอารยธรรมแห่งโลกได้โดยสวัสดิ

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ประสิทธิประสาทประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๔ เป็นต้นไป และให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมนี้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช ๒๔๘๒ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พุทธศักราช ๒๔๘๓ และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๙๕

ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ จงเป็นหลักที่สถาพรสถิตประดิษฐาน สมรรถภาพอันประเสริฐ เป็นป่อเกิดความผาสุกสันติคุณวิบุลราชกิจอาณาประชาราษฎรตลอดจำเนียรกาลประวัติ นำประเทศไทยให้บรรลुสรรพพิพัฒน์ชัยมงคล อเนกคุณผลสกลเกียรติยศมโหฬาร ขอให้อาณาประชาราษฎรจงมีความสมัครสมานสไมสรในสามัคคีธรรม เป็นเอกฉันท์ในอันที่จะปฏิบัติตามและรักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ ให้ยืนยงคงอยู่กับไทยรัฐราชสีมาตราบเท่ากลปาวสาน สมดังพระบรมราชปณิธานทุกประการเทอญ

บททั่วไป

มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้
ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่ง
รัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา ๒ อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข
ทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด ๑ พระมหากษัตริย์

มาตรา ๓ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะผู้ใดจะ
ละเมิดมิได้

มาตรา ๔ พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา ๕ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๖ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา

มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

มาตรา ๙ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบ
ราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๐ ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุ
ใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้งบุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนเป็น
คณะขึ้นให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา ถ้าหากพระ
มหากษัตริย์มิได้ทรงตั้งหรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ ให้รัฐสภาปรึกษากันตั้งขึ้น และใน
ระหว่างที่รัฐสภายังมิได้ตั้งผู้ใด ให้สมาชิกวุฒิสภาผู้มีอายุสูงสุดสามคน ประกอบเป็น
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว

มาตรา ๑๑ ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง และมีได้มีผู้สำเร็จราชการแทนพระ
องค์ตั้งไว้ตามความในมาตรา ๑๐ ให้สมาชิกวุฒิสภาผู้มีอายุสูงสุดสามคนประกอบเป็น
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว

หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา ๑๒ บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมายฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกลิทธิอย่างใดเลย

มาตรา ๑๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิยมใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา ๑๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

มาตรา ๑๕ บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๑๖ บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย และมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษี และอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๓ อำนาจอธิปไตย

ส่วนที่ ๑ บททั่วไป

มาตรา ๑๗ รัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภาและสภาผู้แทน ไม่ว่าจะประชุมแยกกันหรือร่วมกัน

มาตรา ๑๘ ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา ๑๙ การตราพระราชบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายให้มีผลย้อนหลังเป็นการลงโทษบุคคลในทางอาญานั้น จะกระทำมิได้

มาตรา ๒๐ ร่างพระราชบัญญัติซึ่งรัฐสภาได้ทำขึ้นเสร็จแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๒๑ ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้

พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายก็ดี หรือมิได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่งเดือนนั้นก็ดี รัฐสภาจะต้องปรึกษากันใหม่ ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิม ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัติ นั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราช ทานลงภายในสิบห้าวันแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจา นุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๒๒ ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะเสนอมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจาก สมาชิกสภาผู้แทนก็ได้

มาตรา ๒๓ บุคคลใดจะเป็นสมาชิกพรรคสภาและสภาผู้แทนในขณะเดียวกันไม่ได้

ส่วนที่ ๒ พรรคสภา

มาตรา ๒๔ พรรคสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกมีจำนวนแปดสิบคน สมาชิกพรรคสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกพรรคสภา ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยทางอ้อมและลับ

มาตรา ๒๕ คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้เลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และ วิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพรรคสภา แต่ผู้สมัคร รับเลือกตั้งอย่างน้อยจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์และมีวิद्यฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญา ตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่า ห้าหน้ากองหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาแล้ว

มาตรา ๒๖ สมาชิกภาพแห่งพรรคสภา มีกำหนดเวลาคราวละหกปี เฉพาะใน วาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนดสามปี ให้มีการเปลี่ยนสมาชิกกึ่งหนึ่งโดยวิธีจับสลาก แต่ ผู้ที่ออกไปมีสิทธิได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาอีก

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้รัฐสภาเลือก บุคคลผู้มีความคุณสมบัติตามความในมาตรา ๒๕ เข้าเป็นสมาชิกแทน ตามวิธีการที่กำหนดใน กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพรรคสภา สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่ง

ได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๒๗ สมาชิกภาพแห่งพหุชนสภาสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามวาระ

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพหุชนสภา

มาตรา ๒๘ ในระหว่างที่สภาผู้แทนถูกยุบ การประชุมพหุชนสภานั้น จะกระทำ

มิได้

ส่วนที่ ๓ สภาผู้แทน

มาตรา ๒๙ สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วย

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

สมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยตรงและลับ

มาตรา ๓๐ คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา ๓๑ อายุของสภาผู้แทนมีกำหนดเวลาคราวละสี่ปี

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาจะเหลือไม่ถึงหกเดือน สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๓๒ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทน เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกมาใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภา ต้องมีกำหนดเวลาให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

การยุบสภาผู้แทนจะทำได้เพียงครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา ๓๓ สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา ๓๔ สมาชิกสภาผู้แทนมีสิทธิเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติ
ไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะได้ โดยมีสมาชิกรับรองไม่ต่ำกว่ายี่สิบสี่คน การลง
มติในกรณีเช่นนี้ให้กระทำในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษา

ส่วนที่ ๔ บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา ๓๕ ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกพรรคสภาและสภาผู้แทนต้องปฏิญาณในที่
ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า จะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๓๖ สมาชิกพรรคสภาและสภาผู้แทน ย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ไม่อยู่
ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใดๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดย
บริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย

มาตรา ๓๗ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกพรรคสภาและสมาชิกสภาผู้แทนตามมติ
ของสภานั้นๆ ให้เป็นประธานแห่งสภาคนหนึ่ง เป็นรองประธานคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา ๓๘ ประธานพรรคสภาและประธานสภาผู้แทนมีหน้าที่ดำเนินกิจการของ
สภานั้นๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีหน้าที่กระทำการแทนประธานในเมื่อ
ประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา ๓๙ ในเมื่อประธานและรองประธานพรรคสภาหรือสภาผู้แทนไม่อยู่ในที่
ประชุม ให้สมาชิกของสภานั้นๆ เลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๔๐ การประชุมของพรรคสภาก็ดีหรือของสภาผู้แทนก็ดี ทุกคราวต้องมี
สมาชิมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๔๑ การลงมติวินิจฉัยข้อปรักันนั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ
เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๔๒ ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใดๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิอันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดๆ มิได้

เอกสิทธินี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา ๔๓ สมัยประชุมของพฤษสภาและของสภาผู้แทนย่อมเริ่มต้นและสิ้นสุดลงพร้อมกัน

มาตรา ๔๔ ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญของสภาทั้งสองสมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภาผู้แทนจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือกตั้ง วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีให้สภาผู้แทนเป็นผู้กำหนด

มาตรา ๔๕ สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งๆ มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่ง ในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา ๔๖ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมพฤษสภาและสภาผู้แทนตามสมัยประชุม ทรงเปิดและปิดประชุม

พิธีเปิดประชุมจะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำหรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือผู้ใดผู้หนึ่งกระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา ๔๗ เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองก็ได้

มาตรา ๔๘ สมาชิกพฤษสภาและสภาผู้แทนทั้งสองสภา หรือสมาชิกของแต่ละสภามีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้หาความกราบบังคมทูลขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองได้

คำร้องขอดังกล่าวในวาระก่อน ถ้าเป็นของสมาชิกแห่งสภาใดก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภานั้น ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภาที่มีสมาชิกเข้าชื่อมีจำนวนมากกว่า ถ้ามีจำนวนเท่ากัน ก็ให้ยื่นต่อประธานวุฒิสภา

ให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องขอนำความกราบบังคมทูลและรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๔๙ ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนในทางอาญา ศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกก่อนจึงพิจารณาได้ แต่การพิจารณาคดีนั้นต้องมีให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุม

การพิจารณาคดีที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่า จำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่งนั้น ย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา ๕๐ ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนไปกักขัง เว้นไว้แต่จับในขณะกระทำความผิด แต่ต้องรีบรายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก ประธานแห่งสภานั้นอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา ๕๑ ถ้าสมาชิกวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนถูกกักขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุมพนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีจะต้องสั่งปล่อย ถ้าหากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้ร้องขอ

คำสั่งปล่อยตามความในวาระก่อนให้มีผลบังคับตั้งแต่วันสั่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา ๕๒ ร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนก่อน เมื่อสภาผู้แทนได้พิจารณาลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้นำเสนอต่อวุฒิสภา ถ้าวุฒิสภาพิจารณาลงมติเห็นชอบด้วยโดยไม่แก้ไขแล้ว ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๐

ถ้าหากวุฒิสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่วุฒิสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

ถ้าวุฒิสภาลงมติให้แก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้

สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่พฤษสภาแก้ไขเพิ่มเติมมา ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๐

ถ้าหากสภาผู้แทนลงมติดี้นั้นตามเดิมในร่างพระราชบัญญัติที่ส่งกลับคืนมาตามความในวรรคสองหรือวรรคสาม ด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแล้ว ก็ให้ถือว่า ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๐

มาตรา ๕๓ ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินนั้น จะเสนอได้โดยคณะรัฐมนตรีหรือโดยสมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีรับรอง

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินนั้น หมายความว่า ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือ การตั้งขึ้นหรือยกเลิก หรือลด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือผ่อน หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับการภาษี หรืออากร หรือว่าด้วยเงินตรา การจัดสรร รับ รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการกู้เงิน หรือการประกัน หรือการใช้เงินกู้

ในกรณีเป็นที่สงสัย ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภาผู้แทนที่จะวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่

มาตรา ๕๔ ร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนได้ลงมติให้ใช้ได้และได้เสนอไปยังพฤษสภานั้น พฤษสภาจะต้องพิจารณาและลงมติดีกายในกำหนดสามสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน พฤษสภาจะต้องพิจารณาและลงมติดีกายในกำหนดสิบห้าวัน

กำหนดวันดังกล่าวในวรรคก่อน ให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นได้มาถึงพฤษสภา

ถ้าพฤษสภาไม่ได้พิจารณาลงมติในร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนส่งมาภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคแรก ก็ให้ถือว่าพฤษสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

มาตรา ๕๕ งบประมาณแผ่นดินประจำปี ต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา ๕๖ พุทธสภาและสภาผู้แทน มีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๕๗ ในที่ประชุมของพุทธสภาหรือสภาผู้แทน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใดๆ อันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าข้อความนั้นๆ ยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา ๕๘ การประชุมของพุทธสภาและสภาผู้แทน ย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภาไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าคนร้องขอ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา ๕๙ พุทธสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจเลือกสมาชิกในสภาตั้งเป็นคณะกรรมการธิการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกในสภาก็ตามเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความใดๆ อันอยู่ในวงงานของสภา แล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการที่กล่าวนี้ ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใดๆ มาชี้แจงแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือพิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕๒ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรานี้ด้วย

มาตรา ๖๐ การประชุมคณะกรรมการธิการตามมาตรา ๕๙ นั้น ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนจึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๖๑ พุทธสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่ ๔ การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา ๖๒ ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

- (๑) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามความในมาตรา ๙
- (๒) การตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในมาตรา ๑๐
- (๓) การปรึกษาร่างพระราชบัญญัติกันใหม่ตามความในมาตรา ๒๑

- (๔) การเลือกตั้งซ่อมและสมาชิกวุฒิสภาตามความในมาตรา ๒๖
- (๕) พิธีเปิดประชุมรัฐสภาตามความในมาตรา ๔๖
- (๖) การลงมติความไว้วางใจในคณะรัฐมนตรีตามความในมาตรา ๖๔
- (๗) การให้ความยินยอมในการประกาศสงครามตามความในมาตรา ๗๕
- (๘) การให้ความเห็นชอบแก่หนังสือสัญญาตามความในมาตรา ๗๖
- (๙) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๕
- (๑๐) การตีความในรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๖
- (๑๑) การแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๙

มาตรา ๖๓ ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และให้ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน

มาตรา ๖๔ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของวุฒิสภาโดยอนุโลม

มาตรา ๖๕ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำบทใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้โดยอนุโลม

หมวด ๔ อำนาจบริหาร

มาตรา ๖๖ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งรัฐมนตรีขึ้นคนหนึ่งประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบคนอย่างมากสิบแปดคน

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

รัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

มาตรา ๖๗ ให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา ๖๘ รัฐมนตรีผู้มิได้เป็นสมาชิกย่อมมีสิทธิไปประชุมและแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในวุฒิสภา สภาผู้แทน หรือในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๒ นั้น ให้นำมาใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๖๔ ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจของรัฐสภา

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวง ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อรัฐสภา ในทางรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวงหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๗๐ รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อสภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจในคณะตามมาตรา ๓๔ หรือรัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจตามมาตรา ๖๔ หรือเมื่อสภาผู้แทนชุดที่มีส่วนให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะเข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีดังกล่าวนี้ และในกรณีที่คณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งเอง คณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๗๑ ความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดย

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติตามความในมาตรา ๒๗ (๔) มาตรา ๓๓ (๔)

(๔) สภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา ๗๒ ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และจะเรียกประชุมรัฐสภาให้ทัน่วงที่มีได้ก็ดี หรือเมื่อกรณีเช่นนั้นเกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนถูกยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาในคราวต่อไป ให้แนวพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อรัฐสภา ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้ว พระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็เป็นอย่างอื่นต่อไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติและไม่อนุมัติให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา ๗๓ ในระหว่างสมัยประชุม ถ้าคณะรัฐมนตรีเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องการภาษีอากร หรือเงินตราฉบับใดจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ

เพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงตราเป็นพระราชกำหนดให้ใช้บังคับตั้งพระราชบัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตราขึ้นตามความในวรรคก่อน จะต้องนำเสนอต่อรัฐสภาภายในสองวันนับแต่วันประกาศใช้ และให้นำความในวรรคสองและวรรคสามแห่งมาตรา ๗๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๗๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศให้กฎอัยยการติดตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยยการศึก

มาตรา ๗๕ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงครามเมื่อได้รับความยินยอมของรัฐสภาแล้ว

มติให้ความยินยอมของสภา ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

มาตรา ๗๖ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามสัญญา ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๗๗ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา ๗๘ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา ๗๙ ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๔๘ และมาตรา ๖๖ บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการเป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด ๕ อำนาจตุลาการ

มาตรา ๘๐ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา ๘๑ บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา ๘๒ การตั้งศาลขึ้นใหม่ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยจะเพาะแทนศาลธรรมดาที่มีตามกฎหมายสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ จะกระทำมิได้

มาตรา ๘๓ ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา ๘๔ การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การย้าย และการถอดถอนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

หมวด ๖ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๘๕ รัฐธรรมนูญนี้จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่โดยเงื่อนไขต่อไปนี้

(๑) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนซึ่งต้องมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

(๒) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ให้รัฐสภาพิจารณาร่วมกันเป็นสามวาระ

(๓) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

(๔) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ซึ่งมีข้อเสนอแก้ไขแปรญัตติหรือซึ่งมีการแก้ไขโดยคณะกรรมการ ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

(๕) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดแล้วต้องนำเสนอรัฐสภา เพื่อพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(๖) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขึ้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นกฎหมายไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

(๗) เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว จึงให้ดำเนินการต่อ

ไปตามความในมาตรา ๒๐

หมวด ๗ บทสุดท้าย

มาตรา ๘๖ ภายใต้บังคับมาตรา ๘๘ รัฐสภาทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มติในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

มาตรา ๘๗ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

มาตรา ๘๘ ในการที่ศาลจะใช้บทกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นว่าบทกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๘๗ ก็ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นไว้ชั่วคราว แล้วให้รายงานความเห็นเช่นนั้นตามทางการไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยแล้ว ให้แจ้งให้ศาลทราบ

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นเด็ดขาดและให้ศาลปฏิบัติตามนั้น

มาตรา ๘๙ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐสภาแต่งตั้งเป็นประธานตุลาการคนหนึ่ง และตุลาการอีกสิบสี่คน

ให้มีการแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญใหม่ทุกครั้งเมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน เพราะเหตุที่สภาผู้แทนหมดอายุ หรือถูกยุบ

วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๙๐ ในวาระเริ่มแรก พวксสภาประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งองค์การเลือกตั้งสมาชิกพวксสภาเป็นผู้เลือกตั้งภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

องค์การเลือกตั้งสมาชิกพวксสภาประกอบด้วยผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในวันสุดท้ายก่อนใช้รัฐธรรมนูญนี้

ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งพุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม

(ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๔ โดยยกเว้นข้อห้ามตามมาตรา ๑๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แต่อย่างน้อยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปี และมีวิชายฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าหน้ากองหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว

ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งยื่นสมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเองต่อเลขาธิการองค์การเลือกตั้งสมาชิกพฤษสภาภายในสิบสองวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

วิธีการเลือกตั้งให้องค์การเลือกตั้งสมาชิกพฤษสภากำหนดขึ้น

มาตรา ๔๑ ในวาระเริ่มแรก สภาผู้แทนประกอบด้วย สมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๘ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ และให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มจำนวนขึ้นอีกโดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรหนึ่งแสนคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคน ถ้าในเขตใดจังหวัดใดมีจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้ายเกินกว่าหนึ่งแสนคน ให้จังหวัดนั้นมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนคน เศษของหนึ่งแสนถ้าถึงกึ่งหรือกว่า ให้นับเป็นหนึ่งแสน

เมื่อถึงเกณฑ์จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนในเขตใดจังหวัดหนึ่งๆ ตามความในวรรคก่อน ถ้าในเขตใดจังหวัดใดจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนที่ได้มีการเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๘ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ แล้ว ก็ให้ดำเนินการเลือกตั้งเฉพาะจำนวนที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

ให้มีการแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่งๆ ซึ่งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นกว่าหนึ่งคน ให้มีจำนวนราษฎรใกล้เคียงกันเท่าที่จะแบ่งได้

คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๔ โดยยกเว้นข้อห้ามตามมาตรา ๑๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕

มาตรา ๙๒ ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นตามความในมาตรา ๙๑ ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๙๓ ให้เริ่มนับอายุสภาผู้แทนตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ และให้ถือว่าสภาผู้แทนมีจำนวนสมาชิกเต็มตามที่ได้เลือกตั้งเพิ่มขึ้นในวันครบสิบห้าวันนับแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๙๔ ก่อนที่สภาผู้แทนจะมีจำนวนสมาชิกเต็มตามที่ได้เลือกตั้งเพิ่มขึ้น รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาตามความในมาตรา ๙๐ และสภาผู้แทนซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๘ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

มาตรา ๙๕ ให้คณะรัฐมนตรีซึ่งบริหารราชการแผ่นดินอยู่ก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญนี้ อยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการไปจนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๙๖ ถ้ามีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะหรือ ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะในระหว่างเวลาที่คณะรัฐมนตรีต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการตามความในมาตรา ๙๕ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ให้นำความในวรรคสองและวรรคสามแห่งมาตรา ๗๒ มาใช้บังคับแก่กรณีดังกล่าว ในวรรคก่อนโดยอนุโลม

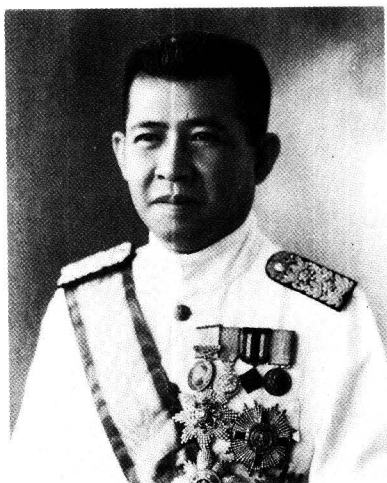
ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ปรีดี พนมยงค์

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก

(พิเศษ)

รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๘)

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านอธิการบดี ท่านที่เคารพ
ทุกๆ ท่าน ในการกล่าวเรื่อง คุณูปการของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อ
สังคมไทย ควรเริ่มต้นด้วยสังขธรรม สังขธรรมประการหนึ่งคือ ความเป็นจริงที่ว่า
สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเปลี่ยนแปลง สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง นั่นคือ ทุกสิ่ง
ทุกอย่างล้วนเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ตั้งแต่จักรวาลไปจนถึงอะตอม ท่ามกลางกระแส
ของความเปลี่ยนแปลง ถ้ามีระบบใดระบบหนึ่งที่ปรับตัวไม่ได้ ระบบนั้นย่อมเกิด
วิกฤตและเสื่อมสลายไป นี่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นกับระบบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็น
ระบบชีวิตตั้งแต่จุลินทรีย์ไปจนถึงไดโนเสาร์ องค์กร สถาบัน บริษัท ตลอดจน
ไปจนถึงอารยธรรมต่างๆ เช่น อารยธรรมเมโสโปเตเมีย กรีก และโรมัน เป็นต้น
อารยธรรมเหล่านี้ล้วนเสื่อมสลายไปเพราะปรับตัวไม่ได้ท่ามกลางกระแสความ
เปลี่ยนแปลง ต้นเค้าของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของโลกในปัจจุบันเกิดขึ้นเมื่อ
๓๐๐ ปีก่อน เริ่มต้นด้วยการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ อันนำไปสู่การปฏิวัติทาง
อุตสาหกรรม ซึ่งนำไปสู่อำนาจ และการแผ่ขยายอำนาจของมหาอำนาจตะวันตก
ไปทั่วโลก อันก่อให้เกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เขย่ารากลไปทั่วโลก กระทบ
ประเทศน้อยใหญ่ทุกประเทศทั่วไป การที่ประเทศต่างๆ จะปรับตัวต่อกระแสการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลก เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะการที่จะปรับวิธีคิด
และปรับโครงสร้าง ไม่ว่าสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเรื่องที่ยากมาก ประเทศต่างๆ
จึงประสบภัยพิบัตินานัปการ เช่น ความขัดแย้ง สงคราม ความผันผวนรุนแรง
ในสังคม วิกฤตการณ์วัฒนธรรม หรือวิกฤตการณ์ในรากเหง้าของตนเอง

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และโดยเฉพาะรัชกาลที่ ๕ ทรงพยายามปรับ
ประเทศไทยให้มีความเป็นสมัยใหม่ กระแสความเปลี่ยนแปลงของความเป็นสมัย
ใหม่ของประเทศไทยและของโลกก่อให้เกิดความเครียดเชิงโครงสร้างในสังคมไทย
เพราะโครงสร้างทางสังคมปรับตัวไม่ได้ง่ายๆ ความเครียดเชิงโครงสร้างนำไปสู่

จากคำกล่าวเปิดงานปรีดี พนมยงค์ หน้าตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๑๐
พฤษภาคม ๒๕๔๐ โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี

ความรุนแรงได้ ดังที่มีความพยายามที่จะก่อการปฏิวัติรัฐประหารที่เรียกว่า กบฏ
ในรัชกาลที่ ๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ที่เรียกว่า The Great Depression of ๑๙๓๐ เป็นกระแสใหญ่อีกกระแสหนึ่งที่เพิ่มความเครียดให้สังคมไทย ความเครียดเพราะกระแสความเปลี่ยนแปลงจะผลิตปัญหารุนแรงต่างๆ เข้าไปสู่รัฐบาลที่รวมศูนย์อำนาจ ถ้าโครงสร้างอำนาจยังรวมศูนย์ ไม่ว่ารัฐบาลนั้นจะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือทหาร หรือพลเรือน ดังที่เราเห็นอุบัติเหตุเภทภัยที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลต่างๆ เรื่อยมา การเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยสันติวิธีเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ ย้ายบทบาทจากจุดศูนย์รวมทางการเมือง อันเป็นจุดที่ล่อแหลมกลายเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ ซึ่งพ้นอันตรายจากความเครียด และการเป็นเป้าหมายการเมือง ทำให้เกิดความมั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์สืบมา

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์มีความปลอดภัยและมั่นคงยิ่งขึ้น ถ้าศึกษาความคิด บทบาท และพฤติกรรมของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นมันสมองของคณะราษฎร ทั้งในระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังจากนั้น จะเห็นว่าอาจารย์ปรีดี คือผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ นี่จะเป็นการตรงข้ามกับความพยายามสร้างภาพให้สังคมไทยเข้าใจไปว่าอาจารย์ปรีดีเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านผู้มีเกียรติครับ ประสบการณ์ตรงอาจจะหลอกเราได้ เช่น ประสบการณ์โดยตรงกับพื้นผิวโลกจะทำให้เราคิดว่าโลกแบนเพราะเราเห็นอยู่ทุกวี่ทุกวัน เราจะสรุปว่ามันแบน แต่การประมวลความรู้โดยอาศัยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าโลกกลม จากประสบการณ์ตรงจะคิดว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลกเพราะเราเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกทุกเช้าและตกทางทิศตะวันตกอยู่ทุกเย็น มนุษย์จะเชื่อเช่นนั้นว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ฉะนั้นประสบการณ์ตรงอาจทำให้เราเข้าใจผิดได้ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ ทำให้เรารู้ความจริง

เรื่องท่านอาจารย์ปรีดี เช่นกัน ได้มีผู้สนใจสร้างภาพว่าท่านเป็นนักปราชญ์ กับสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ จะพบความจริง ซึ่งตรงกันข้ามคือ ท่านเป็นผู้ที่พยายามที่จะพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงที่ท่านมีอำนาจทางการเมืองและในช่วงที่ท่านไม่มีอำนาจแล้ว จนวาระสุดท้ายในชีวิตของท่าน ถ้าวิญญูชนใช้การประมวลความรู้โดยหลักฐานจะพบความจริงตามนี้ ความจริงที่ตรงข้ามกับการเล่าลือประดู่เรื่องดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก หรือโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ความจริงเป็นเรื่องสำคัญ ความจริง ความรัก ความสมานฉันท์ เป็นเรื่องที่ไม่ไปด้วยกันได้ ความไม่จริงก่อให้เกิดความเกลียดชัง ความเป็นนักปราชญ์ และความแตกต่าง ประเทศไทยมีความแตกต่างกันมาก เป็นสังคมทอนกำลัง จนไม่มีกำลังที่จะเผชิญวิกฤตการณ์ต่างๆ มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้ ความรักและความสามัคคี ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถ้าคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นนักปราชญ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว จะมองไม่เห็นความดีของอาจารย์ปรีดี ซึ่งมีเป็นอนุเคราะห์ประการ ถ้ารู้ความจริงว่าอาจารย์ปรีดีเป็นผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ จะเห็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อสังคมไทยของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแห่งนี้ โดยมุ่งที่จะสร้างคนที่มีการศึกษาจำนวนมากขึ้นมามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อาจารย์ปรีดีวางระบบการคลังของประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อาจารย์ปรีดีพยายามวางความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาสิทธินอกอาณาเขตที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศและเสียศักดิ์ศรี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ถึง ๑๐ ปี เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นบุกไทย ยกทัพเข้ามาประเทศไทย และบังคับให้ประเทศไทยประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร อาจารย์ปรีดีในขณะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามพันธมิตรถือว่าประเทศไทยแพ้สงครามด้วย อาจารย์ปรีดีใน

ฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้ชิงประกาศ
สันติภาพเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔ โดยถือว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะ
ประเทศไทยไม่มีกรณีสงครามกับสัมพันธมิตร และดำเนินการเจรจากับฝ่าย
สัมพันธมิตรให้รับรองอิสรภาพของประเทศไทย

การประกาศสันติภาพของอาจารย์ปรีดีเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔
เท่ากับเป็นการกู้อิสรภาพของประเทศไทย จากการตกเป็นเมืองขึ้นของสัมพันธมิตร
จากคุณูปการในการรักษาบ้านเมืองไว้เมื่อพระมหากษัตริย์ยังทรงพระเยาว์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตอบแทนคุณงามความดีของ
ท่านอาจารย์ปรีดี ด้วยการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่ง
รัฐบุรุษอาวุโส เป็นคนแรกและคนเดียวของประเทศไทย

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเป็นตัวอย่างของสามัญชนคนไทยที่มีความรักชาติบ้าน
เมืองอย่างแรงกล้า พยายามเรียนรู้จนเกิดปัญญา ใช้ปัญญาทำงานเพื่อประเทศ
ชาติ ดำรงตนอยู่ในความสุจริต ถูกต้อง มีความกล้าหาญ เป็นกำลังสำคัญใน
การก่อให้เกิดประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พัทธกษัตริย์
พระมหากษัตริย์ เชิดชู และพยายามพัฒนาระบบประชาธิปไตย ดำรงตำแหน่ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย นายกรัฐมนตรี เป็น
ผู้รักษากันเมืองไว้ในยามคับขัน ไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่น นับว่า
อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นคนดีศรีสยามโดยแท้

การที่มีคนไทยคนหนึ่งเป็นคนดีถึงขนาดนี้ เป็นเรื่องหาได้ยาก ควรที่สังคม
ไทยโดยเฉพาะอนุชนคนรุ่นหลังจะได้รู้ความจริง มีความภูมิใจในความดีของ
เพื่อนร่วมชาติที่ทรงคุณงามความดีอันสูงยิ่งเช่นนี้ และเกิดความบันดาลใจที่จะ
ทำความดีเพื่อชาติบ้านเมือง

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ หรือตรงกับ
ค.ศ.๑๙๐๐ ในปี ค.ศ.๒๐๐๐ หรือปี พ.ศ.๒๕๔๓ ปีข้างหน้าท่านจะมีชาตกาลครบ
๑ รอบศตวรรษ ในโอกาสเช่นนี้ ประเทศไทยควรจะทำอะไรอันเป็นสัญลักษณ์
เพื่อให้สังคมไทยระลึกถึงคุณูปการอันยิ่งใหญ่ที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์
รัฐบุรุษอาวุโสมีต่อสังคมไทย เพื่อก่อให้เกิดกำลังใจในชาติบ้านเมืองในการที่จะก้าว
เดินต่อไปข้างหน้า รัฐบาลควรเป็นเจ้าภาพจัดงานโดยจะเรียกว่า "งานฉลอง

๑ ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโสของไทย” หรือ “๑ ศตวรรษ ปรีดี คนดีศรีสยาม” หรือชื่ออื่นในทำนองนี้ก็ตาม ประกอบกับการสร้างสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักคนไทยที่ประกอบคุณงามความดีแก่แผ่นดินเกิด นอกจากนั้นรัฐบาลควรจะดำเนินการเสนอให้ UNESCO ประกาศให้อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโสของไทยเป็นบุคคลสำคัญของโลก เพื่อโลกจะได้รับรู้การมีบุคคลสำคัญระดับโลกของประเทศไทย

ท่านผู้มีเกียรติครับ ถ้ารัฐบาลได้ทำตามนี้จะเกิดความเป็นมงคล มงคลกับรัฐบาลเอง และมงคลกับสังคมไทย คนไทยนั้นถือเรื่องมงคล มงคลเกิดจากความจริง ความงาม ความถูกต้อง การมีความกตัญญูทวนเวียนต่อกันที่มีบุญคุณ สังคมที่มีความกตัญญูทวนเวียนต่อกันที่ควรกตัญญูทวนเวียน ย่อมเป็นสังคมที่มีความเป็นมงคลอยู่ในตัว ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ นี้ หรือ ค.ศ.๒๐๐๐ จะเป็นปีแห่งชาตกาลครบรอบศตวรรษของคนไทยผู้ทรงคุณวิเศษอีกท่านหนึ่ง คือ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี การประกาศเกียรติคุณของคนไทยผู้ทรงคุณงามความดีสูงสุดมากกว่า ๑ คน ไม่ใช่ข้อเสียหาอะไร ตรงข้าม กลับจะเป็นไปในทางที่เป็นคุณยิ่งขึ้น เรายังมีคนไทยที่ทรงคุณงามความดีสูงจำนวนมากคนเท่าใดที่จะให้โลกได้รับรู้ ยังเป็นการดีเท่านั้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ สังคมไทยควรจะลวงพ้นการคิดอย่างชาตวุฒิภาวะ หรือคิดอย่างเด็กๆ ว่า ถ้ารักคนนี้ต้องไม่รักคนโน้น การคิดแบบแยกข้าง แยกพวก ได้ทำลายสังคมไทยมามากเกินไป ควรจะปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาเป็นการคิดแบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ

ท่านที่เคารพครับ สังคมไทยทอนกำลังกันเองมามาก จนสังคมอ่อนแอ ถึงเวลาที่เราจะสร้างความรักความสามัคคี ความเป็นมงคล ให้เกิดขึ้นในชาติ บ้านเมือง เพื่อสังคมไทยจะได้มีกำลังของแผ่นดินหรือภูมิพละในการดำเนินไปข้างหน้า สามารถเอาชนะอุปสรรคอันยากลำบากนานาประการ สามารถสร้างสันติภาพและสันติสุขให้เกิดขึ้นในแผ่นดินของเราให้จงได้ อันเป็นสิ่งปรารถนาสูงสุดของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโส ขอขอบพระคุณครับ

ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี

เรื่อง การเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญ
บรรจุไว้ในปฏิทินของยูเนสโก

คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยเสนอ ในการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปยังองค์การยูเนสโก เพื่อขอให้องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ (Anniversaries of great personalities and historic events) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาล และให้ความเห็นชอบโครงการเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งนี้ เนื่องจากในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี ของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดีอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ส่งเสริมและปลุกฝังจิตสำนึกในด้านการศึกษา สันติภาพ ตลอดจนประชาธิปไตยแก่ชาวไทยและชาวโลก และเป็นผู้ที่ได้สร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ และราษฎรไทย โดยได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญ เสียสละ ในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน รัฐบุรุษอาวุโส นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการคลัง และเลขาธิการคนแรกของสภาผู้แทนราษฎรสยาม อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนของชาติที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองต่อไป

ประชุมเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๖๑/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ คือ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)	๑๒. นายประเวศ วะสี
๒. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)	๑๓. นายพนัส สิมะเสถียร
๓. ประธานรัฐสภา	๑๔. นายมารุต นูนาค
๔. ประธานศาลฎีกา	๑๕. นายระพี สาคริก
๕. ท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์	๑๖. นายสถาพร กวีदानนท์
๖. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล	๑๗. นายสุวิ สิงห์เสนห์
๗. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา	๑๘. นายเสน่ห์ จามริก
๘. นายชวน หลีกภัย	๑๙. นายเสม พริ้งพวงแก้ว
๙. ม.ร.ว.เทพ เทวกุล	๒๐. นายเสริมศักดิ์ การุณ
๑๐. นายนิคม จันทรวิทุร	๒๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
๑๑. นายประมวล สภาวสุ	๒๒. นายอุทัย พิมพ์ใจชน

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
รองประธานกรรมการ	
๒. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	๕. ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
๓. รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย	๖. ประธานชมรม ค.ม.อ.ก.สัมพันธ์
๔. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
กรรมการ	
๗. ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	๑๐. ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ
๘. ผู้แทนสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	๑๑. ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย
๙. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา	๑๒. ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข

๑๓. ผู้แทนสำนักงบประมาณ
๑๔. ผู้แทนกรมธนารักษ์
๑๕. ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย
๑๖. ผู้แทนการสื่อสารแห่งประเทศไทย
๑๗. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้แทน
๑๘. ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือผู้แทน
๑๙. ผู้แทนสำนักจุฬาราชมนตรี
๒๐. ผู้แทนสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย
๒๑. ผู้แทนมูลนิธิปรีดี พนมยงค์
๒๒. ผู้แทนมูลนิธิปิยะ อึ้งภากรณ์
๒๓. ผู้แทนมูลนิธิโกมล คีมทอง
๒๔. ผู้แทนมูลนิธิซูวีย์ โอวาทวงษ์
๒๕. ผู้แทนมูลนิธิดวงประทีป
๒๖. ผู้แทนมูลนิธิเด็ก
๒๗. ผู้แทนมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
๒๘. ผู้แทนมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์
๒๙. ผู้แทนมูลนิธิบูรณะชนบท
๓๐. ผู้แทนสถาบันสันติประชาธรรม
๓๑. ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
๕๐. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๕๑. นายพนม เี่ยมประยูร
๕๒. นายพิภพ ธงไชย

๓๒. ผู้แทนสมาคมสิทธิเสรีภาพแห่งประเทศไทย
๓๓. ผู้แทนสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๓๔. ผู้แทนคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
๓๕. ผู้แทนองค์กรเครือข่ายเดือนตุลา
๓๖. ผู้แทนสมัชชาคนจน
๓๗. เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
๓๘. นายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๓๙. ประธานสภานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔๐. นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ
๔๑. นายจาตุรนต์ ฉายแสง
๔๒. นายปรีชา สุวรงค์
๔๓. นายพินิจ จารุสมบัติ
๔๔. นายพิรพันธ์ พาลุสุข
๔๕. นายโกศล พลกุล
๔๖. นายสมศักดิ์ สืบตระกูล
๔๗. นายอดิสร เพ็ญเกษ
๔๘. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
๔๙. นายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์
- กรรมการและเลขานุการ
- กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
๒. ประธานมูลนิธิเสรีบูรโกเศศ-นาคะประทีป ประธานกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

กรรมการ

๓. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔. ประธานชมรม ต.ม.อ.ก. สัมพันธ์
๕. นางสาวศิริ สุวรรณสถิตย์
๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศึกษาและประมวลผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึกดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
๑๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
๑๔. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑๕. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ สำหรับเด็กและเยาวชน	๒๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
๑๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา	๒๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
๑๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดประกวดภาพยนตร์ รางวัลพระเจ้าช้างเผือก	๒๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
๑๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ	๒๔. นางซุสสิพร เกษโกวิท
๑๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์	๒๕. นางดุขฎิ นุญท์ศนกุล
๒๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๖. นายประณิต ภูมิถาวร
๒๒. นายพนม เอี่ยมประยูร	๒๗. นายวิษณุ วรรณุญ
๒๓. นายพิภพ ธงไชย	๒๘. นางวาณี สายประดิษฐ์
๒๔. นางสาววรรณิ์ สารานูเวทย์	๒๙. นายสันต์ หัตถิรัตน์
๒๕. นายกมล กมลตระกูล	๓๐. นายสุรพล นิติไกรพจน์
	๓๑. นายเหวง โตจิราการ

กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

คณะอนุกรรมการดำเนินงาน

๑. อนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์	ประธานอนุกรรมการ
๒. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์
และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ	
นายวิเชียร วัฒนคุณ	ประธานอนุกรรมการ
๓. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
๔. อนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
๕. อนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
นางสาววารี หะวานนท์	ประธานอนุกรรมการ
๖. อนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
นายมานิจ สุขสมจิตร์	ประธานอนุกรรมการ
๗. อนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	ประธานอนุกรรมการ

๘. อนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ ประธานอนุกรรมการ
๙. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก
นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์ ประธานอนุกรรมการ
๑๐. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
สำหรับเด็กและเยาวชน
ผู้แทนมูลนิธิเด็ก ประธานอนุกรรมการ
๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา
นายสันติสุข โสภณศิริ ประธานอนุกรรมการ
๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก
นายโคม สุขวงศ์ ประธานอนุกรรมการ
๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย
และสันติภาพ
นายเสมอ พริ้งพวงแก้ว ประธานอนุกรรมการ
๑๔. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน ๑๐๐ ปี
รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
นายพิภพ ธงไชย ประธานอนุกรรมการ
๑๕. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายสุภัทร สุคนธวัค ประธานอนุกรรมการ
๑๖. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
นายกิตติศักดิ์ ปรางค์ ประธานอนุกรรมการ
๑๗. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
นายสุวิชัย หวันแก้ว ประธานอนุกรรมการ
๑๘. อนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
นายพนม เอี่ยมประยูร ประธานอนุกรรมการ

ให้คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นนี้ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และในการนี้ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการเพิ่มเติมเพื่อดำเนินการใดๆได้ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๐

(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๔๔/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ

ตามที่ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของรัฐบาลอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย และได้มี
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓๖๐/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน
ฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลู่วัตถุประสงค์
ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้

๑. ให้ปรับปรุงชื่อคณะกรรมการฯ เป็นคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์

๒. ให้แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

.....

นายอตุล วิเชียรเจริญ

คณะกรรมการอำนวยการ

.....

นายณรนิติ เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการอำนวยการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

.....

๑. นายณรนิติ เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ

กรรมการ

๒. นางจารุพร ไวยนันท์

๗. นายครุฑิต ตัมพานุวัตร

๓. นายเจริญวัฒน์ สันตะบุตร

๘. นายภูวดล ทรงประเสริฐ

๔. นายโชคชัย สุทอาเวศ

๙. นางสาวธาสินี วัชรบุรณ

๕. นายสมเกียรติ อภิณูชาชน

๑๐. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

๖. นายบัณฑิต สำรา

• • • • •

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของนายปรีดี พนมยงค์

๑. ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์

อนุกรรมการ

๒. นายนิคม จันทรวิฑูร

๓. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล

๔. นายปรีดี เกษมทรัพย์

๕. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

๖. นายวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร

๗. นายประชุม โฉมฉาย

๘. นายสมจิตต์ อินสิงห์

๙. นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์

๑๗. นางสาวปราณี กุรุพินทารักษ์

๑๐. นายสะอาด พิมพ์สวัสดิ์

๑๑. นายระวิ ฤกษ์จำนง

๑๒. นายสจ๊ด ศรีวณิก

๑๓. นายศุขปรีดา พนมยงค์

๑๔. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา

๑๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๑๖. นายชัยวัฒน์ สถาอานันท์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ นายปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

๑. นายวิเชียร วัฒนคุณ

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

๓. รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

๔. อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ

๕. รองอธิการบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๖. ผู้อำนวยการกองสัมพันธ์ต่างประเทศ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

๗. ผู้อำนวยการกองการสังคม

กรมองค์การระหว่างประเทศ

กระทรวงการต่างประเทศ

๘. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์

๔. ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

๑๐. นายพนม เขี่ยมประยูร

๑๑. นายประณิต ภูมิถาวร

๑๒. นางสาวสุทธิลักษณ์ จงอุดมสุข

อนุกรรมการและเลขานุการ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์

๑. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นางยุพิน โภคจิตติกุล

๔. นายหริรักษ์ สุตะบุตร

๓. นายภัทรพงศ์ ศรีเชียรอินทร์

๕. นายอัคนี อรัญยานนท์

๖. นายคณิต พิชาณิชย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางสาวสมศรี กัณทพงศ์

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ

๑. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายจรัญ โฆษณานันท์

๖. นายพนม เขียมประยูร

๓. นายชัยวัฒน์ บุญนาค

๗. นางวณี สายประดิษฐ์

๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

๘. นายสมคิด เลิศไพฑูรย์

๕. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์

๙. นายสันติสุข โสภณสิริ

๑๐. นางสุภาพ ดวงไสว

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๑. นางชนันดา สีบุญทวี

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายกสมาคมธรรมศาสตร์

๔. นายพนัส สิมะเสถียร

๒. นายดำรงศ กฤษณมระ

๕. นายสุวิ สิงห์เสนห์

๓. นายประมวล สภาวสุ

๖. คุณวารี หะวานนท์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นางจารุพร โยนันท์

๑๔. นายสงคราม ชัยประวัติดำรงค์

๘. นายชัชวาลย์ ศรีศรี

๑๕. นายสม จาตุศรีพิทักษ์

๙. นายทองมา หงส์ลาดมรก

๑๖. นายสมชาย สกลสุวรรณ์

๑๐. นายนิศ ชัยสูตร

๑๗. นายสุชนันต์ จิรจิราเวช

๑๑. นางสาวประนอม ไชวรินทร์พัฒน์

๑๘. นายอุทัย อัครพัฒนานุกุล

๑๒. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์

๑๙. ผู้อำนวยการกองคลัง

๑๓. นายวีระ มานะคงศรีชีพ

๒๐. หัวหน้างานการเงิน

๒๑. นางสาววรรณิ ส้าราญเวทย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๑. นายมานิจ สุขสมจิตร

อนุกรรมการ

๒. นายกมล ฉายาวินณะ
๓. นายบำรุง สุขพรรณ
๔. นางสาววิภา สุขกิจ
๕. นายสมหมาย ปาจิณดัตต์
๖. นายกำแหง ภริตานนท์
๗. นายวราวิทย์ ศรีอนันต์รักษ์
๘. นางผาณิต พูนศิริวงศ์
๙. นายวิทยา ตันตสุทธ
๑๐. นายสุวัฒน์ ทองธนากุล
๑๑. นายตุลย์ ศิริกุลพิพัฒน์
๑๒. นายสมชาย กุสวานสมบัติ
๑๓. นายคำฤทธิ์ วิริยะกุล
๑๔. นายชวรงค์ ลิ้มปัทมปาน
๒๔. นางนุศรธยาดี โกศลศักดิ์

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

๑. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

อนุกรรมการ

๒. นายชูชาติ หมั่นอินกุล
๓. นายทวีศักดิ์ ไยเมือง
๔. นายนิวัติ กองเพียร
๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๘. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑. นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์

อนุกรรมการ

๒. นายระวี ฤกษ์จำนง
๓. นายกมล กมลตระกูล
๔. นายคณิต พีชวินิชย์
๕. นายพิรุณ ฉัตรวินิชกุล
๙. นายสุภรณ์ พรหมพินธุ
๑๐. นายสมชาย หอมละอ

ประธานอนุกรรมการ

๑๕. นางวัชรินทร์ วาณิชชา
๑๖. นายสมเจตน์ ชวนชาติ
๑๗. นายคณิต พีชวินิชย์
๑๘. นายบุญ ทุมทอง
๑๙. นายคณิต พันธวัชรราชเดช
๒๐. นายปราโมช สัมบุกร
๒๑. นายสมภพ ศรีสมวงศ์
๒๒. นางกรรณิการ์ วิริยะกุล
๒๓. นายทรีสิน สถิตย์รัตนชีวิน
๒๔. นายสมณา นทีไวยยะ
๒๕. นายอรัญชัย ไพรินทรภา
๒๖. นางอุบล เปื้อนล้อม
๒๗. นางสาวสุภาณี แก้วมณี

อนุกรรมการและเลขานุการ

ประธานอนุกรรมการ

๕. นายสุพจน์ แจ่มเร็ว
๖. นางตฤณี บุญทัศนกุล
๗. นายอำนาจ เย็นสบาย

อนุกรรมการและเลขานุการ

ประธานอนุกรรมการ

๖. นายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์
๗. นายสมจิตต์ อินสิงห์
๘. นายสันติสุข ไสภณศิริ

อนุกรรมการและเลขานุการ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๙. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับ
เด็กและเยาวชน

๑. นายพิภพ ธงไชย

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล กมลตระกูล

๗. นายธีรพัฒน์ อัครสังสิทธิ

๓. นางกาญจนา กาญจนสุต

๘. นางปริญญา ศรีชัยรัตน์

๔. นายจรัส ดิษฐากิชัย

๙. นายพิรุณ ฉัตรวนิชกุล

๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๑๐. นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

๖. นางศุภฎี บุญทัศนกุล

๑๑. นายสมบัติ บุญงามอนงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๐. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

๑. พระไพศาล วิสาโล

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๒. นายสันติสุข โสภณสิริ

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวฐิติมา คุณศิริานนท์

๗. นายนิพนธ์ แจ่มดวง

๔. นายธีรารัง ปัทมภาส

๘. นายวรพงศ์ เวชมาสินนท์

๕. นางสาวนงลักษณ์ ตรงศิลป์

๙. นายสมเกียรติ มีธรรม

๖. นางสาวนาฮี แซ่ตั้ง

๑๐. นางสาวสิริวรรณ นิจเจริญ

๑๑. นายสุรสม กฤษณะจุฑะ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๐. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก

๑. นายโตม สุขวางค์

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายอดิศักดิ์ เข็กรัตน์

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางณิชา จรรย์เศรฐการ

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๔. นายภาณุ อาวี

๖. นางสาวชลิดา เอื้อบำรุงจิต

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางสาววิมลรัตน์ อรุณโรจน์สุริยะ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย และสันติภาพ

๑. นายเสม พริ้งพวงแก้ว

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายโคทม อารียา

๕. นายมาร์ค ตามไท

๓. นายเดช พุ่มคชา

๖. นายวิษณุ วรรณุญ

๔. นางธีรนาถ กาญจนอักษร

๗. นายพิภพ ธงไชย

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

๑. นายพิภพ ธงไชย

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นางดุขฎิ บุญทัศน์กุล

๔. นายประเดิมชัย บุญช่วยเหลือ

๓. นายสมศักดิ์ สืบตระกูล

๕. นายชาญวิทย์ อรัณฤทธิ์

๖. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นายก่อพงษ์ ตอนสกุล

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์

๓. นายพระนาย สุวรรณรัฐ

๒. นายทิวา เงินยวง

๔. นายเฉลียว จรัสศรี

๕. นายสุภัทร สุคนธวัต

ประธานอนุกรรมการ

๖. นายปัญญา น้าเพชร

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นายกฤษดา ณ ป้อมเพชร

๑๒. นายจรัส ดิษฐาภิรักษ์

๘. พันเอก (ท) ชัยนิต อัมพุนันท์

๑๓. นางสาวนัยนา สุภาพัง

๙. นายยงยศ เล็กกลาง

๑๔. นายสันติ จิยะพันธ์

๑๐. นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

๑๕. นางสาวดวงใจ สุภาพัง

๑๑. นายสมยศ พงษ์เกษมสุข

๑๖. นางสาวชลลดา บุญเกษม

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาการและมาตรฐานและการเมือง

๑. นายกิตติศักดิ์ ปรกติ ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายอภิชัย พันธเสน

๖. นายธีรยุทธ บุญมี

๓. นายเกษียร เตชะพีระ

๗. นายพนม เยี่ยมประยูร

๔. นายชัยวัฒน์ สถาอานันท์

๘. นายวรพจน์ วิศรุตพิชญ์

๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๙. นายประชา หุตานุวัตร

๑๐. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

๑. นายสุริชัย หวันแก้ว

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายไชยนต์ รัชชกุล

๕. นางสาวพรเพ็ญ อันตระกูล

๓. นายเดช พุ่มคชา

๖. นายวิทยา สุจริตอนารักษ์

๔. นายบัณฑิต อ่อนดำ

๗. นางวิระดา สมสวัสดิ์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

๑. นายพนม เยี่ยมประยูร

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์

๔. นายสมเกียรติ วรปัญญาอนันท์

๓. นายพิภพ ธงไชย

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๖. นางสาววรรณิ์ สำราญเวทย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางวิภา เกตสระ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๘. นางสาววรรณวิภา แสงสารพันธ์

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ทั้งนี้ให้แต่ละฝ่าย

๑. จัดทำแผนงานและรายละเอียดของงานที่จะจัดทำ โดยจะต้องอยู่ในขอบเขตของ
รายละเอียดของงานตามที่เสนอไว้ในโครงการ โดยเน้นว่าต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๒. ระบุว่าเป็นแผนงานของฝ่ายใดและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของแผนงานแต่ละเรื่อง
๓. จัดทำงบประมาณทั้งด้านรายรับและรายจ่าย รวมทั้งระบุแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้จ่ายใน
การดำเนินการตามแผนงาน
๔. จัดทำตารางเวลาในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
๕. เสนอแผนงานที่ได้จัดทำขึ้น ต่อคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อพิจารณาเสนอให้คณะ
กรรมการอำนวยการอนุมัติและให้ความสนับสนุน และ
๖. ดำเนินการตามแผนงานที่ได้รับอนุมัติให้เสร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

(นายชวน หลีกภัย)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๔๗/๒๕๔๒

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี

รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๓ จะเป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศไทย และได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๖๑/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๕/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๐ แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลดังมีรายนามต่อไปนี้ เป็นกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการดำเนินงาน

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ทำพระจันทร์

กรรมการ

คณะอนุกรรมการ

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ

๑. นายชาณุวิทย์ เกษตรศิริ

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายสมชัย ศรีสุทธิยากร

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์

๕. นางสาวสุวดี เมฆา

๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

๖. ประธานชมรมนักศึกษาเรียนดีจากชนบท

๗. นางวนิดา จันทนทัศน์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๘. นางสาวดาวเรือง แนวทอง

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

อนุกรรมการ

๑. นายสมชาย วัชรสมบัติ

๒. นายสาโรช เลิกสำลี

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

นางสาวสุรัสวดี หุ่นพยนต์

อนุกรรมการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

อนุกรรมการ

๑. นายศิริลักษณ์ บัณนำรุ่งกิจ

๓. นายจเร พันธุ์เปรื่อง

๒. นายคัมภีร์ ดิษฐกรรณ์

๔. นายศุภพงศ์ ขจรทิพย์

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการโครงการอนุสรณ์สถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑. นายสมศักดิ์ สืบตระกูล

ที่ปรึกษา

๒. นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

รองประธานอนุกรรมการ

๓. นายบุญลุล ทานาค

อนุกรรมการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

นายจรัส ดิษฐาอภิชัย

อนุกรรมการ

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

นายโชคชัย สุทธาเวศ

อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒

(นายชวน หลีกภัย)

นายกรัฐมนตรี

ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้น
กับการร่างรัฐธรรมนูญ

- ปรีดี พนมยงค์

รัฐธรรมนูญสามฉบับแรกวิวัฒนาการของ
แนวคิดประชาธิปไตยสมัย ดร. ปรีดี พนมยงค์

- อมร รักษาสัตย์

หมายเหตุเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญสามฉบับ

- สุพจน์ ตำนตระกุล

รัฐธรรมนูญไทยสามฉบับแรก

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

(๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ - ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓)

และในวาระที่องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญของ

ของโลก (ค.ศ. ๒๐๐๐ - ค.ศ. ๒๐๐๑)

ISBN 974-7833-54-9

9 789747 833546